

138835

**EGE GELENEKSEL TÜRK EVLERİNDE
AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLAR
“KULA VE KÜTAHYA ÖRNEĞİ”**

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
Mimarlık Bölümü, Restorasyon Anabilim Dalı**

Cenk ÖZTİBET

**Temmuz, 2003
İZMİR**

138835

**TE. YÜKSEK LİSANS KURULU
RESTORASYON MERKEZİ**

Yüksek Lisans Tezi Sınav Sonuç Formu

Cenk Öztibet tarafından Prof. Dr. Eti Akyüz Levi yönetiminde hazırlanan “Ege Bölgesi Geleneksel Türk Konut Mimarisinde Açık ve Yarı Açık Mekanlar” başlıklı tez tarafımızdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Eti Akyüz Levi

Yönetici

Jüri Üyesi

Prof. Dr. Behir Deniz

Jüri Üyesi

Y. Doç. Dr. Yasemin SAYAR

Prof. Dr. Cahit Helvacı

Müdür

Fen Bilimleri Enstitüsü

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam boyunca değerli fikirleri ve eleştirileri ile araştırmama yön veren değerli hocam;

Sn. Prof. Dr. Eti AKYÜZ LEVİ' ye

Yüksek lisans eğitimim boyunca öncelikle bana ve yaptığım çalışmalara inanan, bana restorasyondan ziyade bir hayat dersi veren değerli hocam;

Öğr. Gör. Yüksel ÜSTÜNGEL'e

Destegi, fikirleri ve dostluğu için

Ar. Gör. Y. Mim. Hümeysra AKKURT BİROL'a

Tüm hocalarıma ve okulumuz personeline,

Başta Kula Belediye Başkanı Sn. Selim AŞKIN olmak üzere tüm belediye çalışanlarına ve en önemlisi Kula Halkına,

Kütahya Valiliği İl Kültür Müdürü Sn. Saadettin KOŞAR'a,

DEÜ Mimarlık Fakültesi Kütüphanesi elemanlarına,

Tez süresince bana her bakımdan yardımcı ve destek olan aileme, başta arkadaşım **Sn. Yüksek Mimar Seçil ŞAVKLI** olmak üzere tüm arkadaşlarıma, katkılarından dolayı teşekkürü bir borç bilirim...

Cenk ÖZTİBET

ÖZET

Anadolu, çağlar boyunca bilim ve kültür birikimini topraklarında yaşayan halklara cömertçe vermiştir. Bu birikimin en uç noktasında Anadolu topraklarına Malazgirt Savaşı ile Türkler yerleşmiş ve o andan itibaren bu birikimle beraber kendi örf, adetlerini yaşamlarında sentezleyerek “Geleneksel Türk Evi” kavramının şekillenmesini sağlamışlardır.

Anadolu’nun çeşitli bölge ve iklimlerinde çok az değişiklik gösteren Türk Evi ana hatları ile batıdan doğuya ve hatta Osmanlı’nın hakimiyetine giren her bölgede gözlemlenebilmektedir. Bu da geleneksel Türk Evi’nin evrensel bir takım özellikler içerdiğini göstermektedir.

Biçimsel, coğrafi ve sosyal yaşamların farklarından doğan ayrıntılar özellikle Batı Anadolu’da açık ve yarı açık mekânlarda göz önüne çıkmaktadır. Geleneksel Türk konutunun tipolojisini belirleyen ve bu tezde yarı açık mekân bağlamında incelenen sofalar, evlerin dışa açılımında önemli rol oynayan, evlerin dış mekân yani sokak ile bağlantısını sağlayan ve evin hanımına işlik sağlayarak, doğayı içeri çeken avlular ve en son olarak da geleneksel Türk Konut mimarisinin en belirleyici unsurlarından birisi olan sokaklar bu tezin ana hatlarını oluşturmaktadırlar.

Ege bölgesindeki geleneksel konut dokularındaki açık ve yarı açık mekan kurgusu içerisinde en dikkat çekici örnekleri barındıran Kula ve Kütahya odak çalışma bağlamında ele alınmıştır. Ağırlıklı olarak 18. yüzyıl konut örneklerinin bulunduğu bu şehirlerdeki açık sofalı plan tipindeki konutlardaki mekansal zenginlik sadece konutlar ile sınırlı kalmamış, konutlar arasındaki sokakların da

canlı, hareketli cephe oyunları ile dokunun açık mekanları haline dönüşmesini sağlamıştır.

Ancak günümüzden 200-300 yıl önce inşa edilen bu yapılar artık ciddi korunma tedbirlerine ihtiyaç duymasına rağmen azar azar yok olmaya yüz tutmuştur. Bunun sebebi Kula'da ilçenin ekonomik zayıflığı sonucu büyük şehirlere olan dış göç sebebiyle konutların terk edilmesi iken, Kütahya yerleşiminde gitgide büyüyen şehir dokusu içinde erimeleridir.

Bu bağlamda söz konusu yerleşimlerden Kula'da dokunun korunabilmesinde geçim kaynaklarının azalması sonucu ortaya çıkan ekonomik boşluğu doldurmada halıcılık ve turizmin önemi bir kat daha artmıştır.

Türk toplumunun yaşam biçiminin, geleneklerinin ve kültürel değerlerinin yansımalarının mekan kurgusu ve öğelerinde rahatlıkla algılanabildiği geleneksel Türk konutlarının sahip olduğu mekan çeşnisinin yaşatılması gerekmektedir. Çünkü geçmişten devralınan bu kültürel mirasın gelecek kuşaklara aktarılması toplumsal bir sorumluluktur.

ABSTRACT

Throughout the historical periods, Anatolia presents its cultural and technological facilities to all population. By Malazgirt War Turkish people have been settled on Anatolian land and since along this period they created “traditional Turkish House” by their custom and usage.

Anatolian house which shows a little differences by the climatic and regional properties, has been watched over from east to west, side to side and also all over Ottoman boundaries. And it's mean that traditional Turkish House contains some global specifications.

The details by the formal, geographical and social differences seem on especially uncovered and semi-uncovered spaces, there stated fortunately West Anatolia. According to semi-uncovered spaces has been investigated like “hayat” which they designated to traditional Turkish House forms.

The main theme for this study streets have been designated which there are the first reason of Turkish house architecture. And also it has been connected the outer space of houses to house courtyard.

The main study of this thesis Kula and Kütahya includes of most popular examples, which on uncovered and semi-uncovered space format on Aegean zone traditional houses.

Especially 18th and 19th centuries house examples stated on these cities, but it hasn't limited place valueability of uncovered hayat houses by there. Streets

are on between these houses more lively and more active face of these spaces. After this application these spaces were transformed to uncoverd spaces.

These buildings which built 200-300 years before need serious conservation but tehey also terminated day by day. In kula the reason of this termination is the economical weakness which causes the emigration from the city and leaving the houses and also in Kütahya the tissue of the city which gets bigger. By this reason in Kula to conserve this oldish tissue carpeting and tourism get into more valuable which fill the economical blank.

Tradational turkish house which have variation of space richness, and reflection of the Turkish life, tradition and culterel value should be keep to alived. This culterel legacy is social responsibility that it must be emptied to future generation.

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	I
Özet	II
Abstract.....	IV
İçindekiler	VI
Tablo Listesi	X
Şekil Listesi	XI
Resim Listesi	XIII

Bölüm Bir

GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı	1
1.2. Çalışmanın Amacı	2
1.3. Çalışmanın Yöntemi	3

Bölüm İki

GELENEKSEL KONUT

2.1. Geleneksel Konut Kavramı.....	5
2.2. Geleneksel Türk Evi.....	5
2.2.1. Geleneksel Türk Evinde Yaşam – Mekân İlişkisi.....	8
2.2.1.1. Doğal Koşullara Uygunluk.....	10
2.2.1.2. Yapımdaki İlkeler.....	11

2.2.2. Geleneksel Türk Evi Plan Tipleri.....	12
2.3. Ege Bölgesi Geleneksel Türk Evi.....	19
2.3.1. Ege Geleneksel Türk Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekanlar.....	21
2.3.1.1. Sokak Düzeni.....	21
2.3.1.2. Bahçe.....	23
2.3.1.3. Sofa veya Hayat.....	25
2.3.2. Açık ve Yarı Açık Mekân Öğeleri.....	27
2.3.2.1. Direklik.....	27
2.3.2.2. Korkuluk.....	28
2.3.2.3. Merdiven.....	28

Bölüm Üç

KULA YERLEŞİMİ

3.1. Kula'nın Fiziki Özellikleri.....	29
3.2. Kula'nın Tarihsel Gelişimi.....	31
3.3. Kula Evlerinin Genel Özellikleri.....	32
3.4. Kula Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekân Kullanımları.....	33
3.4.1. Kula Genel Dokusunda Sokak Yapısı ve Kullanımı.....	33
3.4.2. Kula Geleneksel Evlerinde Avlu Bahçe Kullanımı.....	35
3.4.3. Kula Geleneksel Evlerinde Sofa Kullanımı.....	37
3.5. Örnek Olarak Seçilen Evler.....	38
3.5.1. Kaçıklar Evi.....	38
3.5.2. Kadınlar Hapishanesi.....	41
3.5.3. Eski Papaz Evi.....	45

Bölüm Dört

KÜTAHYA YERLEŞİMİ

4.1. Kütahya'nın Fiziki Özellikleri.....	49
4.2. Kütahya'nın Tarihsel Gelişimi.....	51
4.3. Kütahya Evlerinin Genel Özellikleri.....	52
4.4. Kütahya Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekân Kullanımları.....	56
4.4.1. Kütahya Geleneksel Dokusunda Sokak Kullanımı.....	56
4.4.2. Kütahya Geleneksel Evlerinde Avlu Bahçe Kullanımı.....	58
4.4.3. Kütahya Geleneksel Evlerinde Sofa Kullanımı.....	59
4.5. Örnek Olarak Seçilen Evler.....	61
4.5.1. Yılmazlar Evi.....	61
4.5.2. Bandımzade Evi.....	64
4.5.3. Kossuth Evi "Macar Evi".....	69
4.5.4. Kadir Duygu Evi.....	73

Bölüm Beş

KULA VE KÜTAHYA YERLEŞİMLERİNDEKİ AÇIK VE YARI AÇIK MEKÂNLARIN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

5.1. Biçimsel Olarak İnceleme.....	77
5.2. Coğrafi Etkiler Bağlamında İnceleme.....	79
5.3. Sosyal Yaşam Bağlamında İnceleme.....	81
5.4. Örnek Seçilen Konutların Fiziksel İncelenmesi.....	83

Bölüm Altı

AÇIK VE YARI AÇIK MEKÂNLARIN GÜNÜMÜZ ŞARTLARINDA KULLANILMASI, KULA ÜST MEYDAN ÖRNEĞİ

6.1. Açık ve Yarı Açık Mekânların Günümüz Mimarisinde Kullanılması.....	98
6.2. Meydanın Tanımı ve Rölöve Projeleri.....	102
6.3. Meydanın Kullanımı Hakkında Öneriler.....	105
6.3.1. Düğün ve Gösteri Kullanımı.....	106
6.3.2. Oturma Dinlenme Mekânı Kullanımı.....	107
6.3.3. Sergi Alanı Kullanımı.....	108
6.3.4. Pazar ve Satış Alanı Kullanımı.....	109

Bölüm Yedi

SONUÇ

Sonuç.....	110
Kaynakça.....	113

TABLO LİSTESİ

Tablo 5.1. Açık ve Yarı Açık Mekânlar Açısından Tipolojik İrdeleme.....	97
---	----

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1. Yurt, Göçebe Çadırı	6
Şekil 2.2. D. Kuban' ın Türk Evi planlamasındaki şematik modeli.....	12
Şekil 2.3. Sofasız plan tipleri.....	15
Şekil 2.4. Dış Sofalı Plan Tipleri.....	16
Şekil 2.5. İç sofalı plan tipleri.....	16
Şekil 2.6. Orta sofalı plan tipleri.....	17
Şekil 2.7. S. H. Eldem' in Türk Evi plan tipleri.....	18
Şekil 3.1 Kaçıklar Evi Kat Planları.....	40
Şekil 3.1 Kadınlar Hapishanesi Kat Planları.....	44
Şekil 3.3. Papaz Evi Kat Planları.....	48
Şekil 4.1 Yılmazlar Evi Kat Planları (İl Kültür Müdürlüğü Arşivi,2003).....	63
Şekil 4.2. Bandımzade Evi Kat Planları, (Eser, 1954, s:43, 44).....	68
Şekil 4.3. Macar Evi Kat Planları (Eser, 1954, S:50, 51).....	72
Şekil 4.4. Kadir Duygu Evi Kat Planları.....	76
Şekil 5.1. Bandımzade Evi Kat Planları.....	85
Şekil 5.2. Yılmazlar Evi Kat Planları.....	86
Şekil 5.3. Macar Evi Kat Planları.....	87
Şekil 5.4. Kadir Duygu Evi Kat Planları.....	88
Şekil 5.5. Kaçıklar Evi Kat Planları.....	89
Şekil 5.6. Kadınlar Hapishanesi Kat Planları.....	90
Şekil 5.7. Papaz Evi Kat Planları.....	91
Şekil 5.8. Kula Örneklerindeki Fonksiyon Şemaları.....	92
Şekil 5.9. Kütahya Örneklerindeki Fonksiyon Şemaları.....	93

Şekil 5.10. Kula Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı Konutların Mevcut Parsele Yerleşimi.....	94
Şekil 5.11. Kütahya Germiyan Sokağı Konutların Mevcut Parsele Yerleşimi..	95
Şekil 5.12. Kütahya Ahi Erbasan Sokağı Konutların Mevcut Parsele Yerleşimi.....	96
Şekil 6.1. Üst meydan Vaziyet Planı.....	102
Şekil 6.2. Üst Meydan.....	105
Şekil 6.3. Üst Meydan Düğün Gösteri Kullanımı.....	106
Şekil 6.4. Üst Meydan Oturma Dinlenme Olarak Kullanımı.....	107
Şekil 6.5. Üst Meydan Sergi Kullanımı.....	108
Şekil 6.6. Üst Meydan Pazar ve Satış Kullanımı.....	109

RESİM LİSTESİ

Resim 2.1. Oda Kullanımı Safranbolu Evleri.....	9
Resim 2.2. Bir Çomakdağ Evindeki Ayazlık.....	10
Resim 2.3. Kalemîşi Süslemeler	19
Resim 2.4. Sofa Revaklarının Kemerli Birleşimi	20
Resim 2.5. Çıkma Altı Destek Elemanları.....	21
Resim 2.6. Muğla Düğerek Kuşbakışı Görünüm.....	22
Resim 2.7. Kula’ da Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı.....	23
Resim 2.8. Taşlık, Safranbolu.....	24
Resim 2.9. Kula’ dan Bir Bahçe.....	25
Resim 2.10. Muğla Çomakdağ ’ da Bir Evin Sofası.....	26
Resim 3.1. Halı Dokuyan Kadın.....	30
Resim 3.2. Kula Genel Görüntüsü.....	32
Resim 3.3 Kula Üst Meydan.....	33
Resim 3.4. Kula’da Sokak.....	34
Resim 3.5. Kula’da Sokak.....	34
Resim 3.6. Kula’da Sokak Döşemesi, “Arnavut Kaldırımı”	35
Resim 3.7. Kula Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı.....	36
Resim 3.8. Kula Üst Meydanda Kadınlar Hapishanesi.....	36
Resim 3.9. Kula Üst Meydanda Eski Kadınlar Hapishanesi.....	37
Resim 3.10. Kula Üst Meydanda Eski Kadınlar Hapishanesi.....	38
Resim 3.11. Kaçıklar Evi, 2001.....	39
Resim 3.12. Kadınlar Hapishanesi, 2001.....	41
Resim 3.13. Kadınlar Hapishanesi Bahçe Cephesi, 2001.....	42
Resim 3.14. Kadınlar hapishanesi Bahçesi, 2001.....	42

Resim 3.15. Eski Papaz Evi, 2001.....	45
Resim 3.16. Eski Papaz Evi Sofası, 2001.....	46
Resim 4.1. Hisardan Hıdırlık Tepesi Genel Görünümü.....	49
Resim 4.2. Kütahya Döner Restorandan Eski Kale Surlarına Yanaşmış Evler.....	50
Resim 4.3. Germiyan Sokağı.....	56
Resim 4.4. Ahierbasan Sokağı.....	57
Resim 4.5. Ahierbasan Sokağı.....	57
Resim 4.6. Macar (Kossuth) Evi Müzesi.....	58
Resim 4.7. Macar (Kossuth) Evi	59
Resim 4.8. Macar (Kossuth) Evi Sofası ve Köşkü.....	60
Resim 4.9. Kartal Sokak, No:5 Açık Sofanın Kapatılması, 2003.....	60
Resim 4.10. Germiyan Sokak, Yılmazlar Evi, Giriş Cephesi, 2003.....	61
Resim 4.11. Germiyan Sokak, Yılmazlar Evi, İç Avlu Cephesi, 2003.....	62
Resim 4.12. Bandırmazade Evi, Baş Oda Cephesi, 2003.....	64
Resim 4.13. Bandırmazade Evi, İç Avlu Cephesi, 2003.....	65
Resim 4.14. Bandırmazade Evi, İç Avlu Cephesi, 2003.....	65
Resim 4.15. Bandırmazade Evi, Üst Kat Sofası, 2003.....	66
Resim 4.16. Bandırmazade Evi, Üst kat Sofası, 2003.....	66
Resim 4.17. Bandırmazade Evi, Sofayı Kapatın Kafesler, 2003.....	67
Resim 4.18. Macar Evi, Giriş Cephesi, 2003.....	69
Resim 4.19. Macar Evi Girişteki Köşke Giden Geçit, 2003.....	70
Resim 4.20. Macar Evi Üst Kat Sofası, 2003.....	71
Resim 4.21. Macar Evi Ara Kat Sofası Harem Girişi, 2003.....	71
Resim 4.22. Kadir Duygu Evi, 2003.....	73
Resim 4.23. Kadir Duygu Evi Hayataltı, 2003.....	74
Resim 4.24. Kadir Duygu Evi Giriş Cephesi, 2003.....	75
Resim 4.25. Kadir Duygu Evi Bahçesi, 2003.....	75
Resim 5.1. Kütahya Bandırmazade Evi Hayat Dikmesi Temeli.....	78
Resim 5.2. Kütahya Kerpiç Dolgu, 2003.....	78
Resim 5.3. Kula'da Hıms Dolgu.....	79
Resim 5.4. Kütahya Macar Evi Hayatı.....	80

Resim 5.5. Kütahya Macar Evi Hayatın Ahşap ile Kapaması.....	81
Resim 5.6. Kula’da Sokağa Bakan Sofalar.....	82
Resim 6.1. Fez Genel Görünümü.....	100
Resim 6.2. Fez’de Sokak.....	100
Resim 6.3. Fez’de Meydan.....	101
Resim 6.4. Fez’de Bir meydan.....	101
Resim 6.5. Kaçıklar Evi, Üst Meydan Kuzey Girişi.....	103
Resim 6.6. Papaz Evi ve Kilise.....	104
Resim 6.7. Kadınlar Hapishanesi.....	104
Resim 6.8. Kaçıklar Evi ve Eski Hapishane Duvarı.....	104

BÖLÜM BİR

GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı

“Beşikler vermişim Nuh’a
Salıncaklar, hamaklar,..
Havva Anan dünkü çocuk sayılır
Anadolu’yum tanıyor musun?..”
(Ahmet Arif)

Yüzyıllardır gerek konumu, gerek sunduğu doğal kaynakları ile Anadolu pek çok uygarlığa beşik olmuştur. Söz konusu uygarlıklar, olanakları değerlendirerek sonradan tarih sahnesinde derin izler bırakan kültürleri yaratmışlardır. Bir bakıma özlerinin bu denli zenginliği, bu kültürlerin etkinliğini arttırmıştır. Her gelen uygarlık bir öncekini taklitten fazlasını yaparak daha dolu, daha yoğun ve daha evrensel izleri doğurmuştur. Bu anlamda değerlendirdiğimizde bu tezdeki araştırma konusu “Geleneksel Türk Evleri” şu ana kadarki Anadolu kültür mozaığının en ileri noktası ve birleşimidir.

Bu kültür mozağinde en önemli parçalardan biri Batı Anadolu, yani Ege’dir. Gerek kendine özgü iklimi, bitki örtüsü, coğrafik özellikleri, gerekse bu mevsimlerin etkisi ile giyiminden yaşamına kadar özelleşen insanları ile Ege; Anadolu’nun genelinden farklı bir kültür ve yaşam doğurmuştur. Bu yaşamlar günlük işlerine, arzularına ve hatta yiyeceklerine kadar yansımıştır. Farklılaşan bu yaşam tarzı, “Ege Bölgesi Geleneksel Türk Ev Mimarisi’nin karakteristiklerinin belirlenmesinde etkilidir. Bu bağlamda

iklimin de sunduğu geniş olanaklar ile, yoğun bir biçimde kullanılan açık – yarı açık mekânlar bölge geleneksel konutlarının en çarpıcı bölümleridir.

1.2. Çalışmanın Amacı

Ege Bölgesi geleneksel Türk evlerinde “Açık ve Yarı Açık Mekânlar”, bu çalışmada ele alınmıştır. Bunun nedeni söz konusu mekânların doku olarak korunması gereken yapı gruplarının ilk dikkati çeken ve dışarıdan gelen ziyaretçileri ilk karşılayan bölümleri olmasıdır.

Bu mekânların ilki geleneksel Türk dokusunun en önemli karakteristiği sokaklardır. Ege Bölgesi’ndeki sokaklar, Anadolu’ya nazaran daha yumuşak bir iklime sahip bu dokuların en çok kullanılan mekânlarından biridir. Müslümanlığın gereği “mahremiyet” kavramına dokunmadan yapılar hakkında ilk ipuçlarını oluştururlar.

Genel kullanıma açık olan bu mekânlardan sonra konuta ilk girdiğimizde bizi karşılayan ilk mekân “avlu” veya “bahçedir”. Bu mekânlar geleneksel konut içinde çoğunlukla kadına ait ve kadının günlük yaşamının büyük bir bölümünün geçtiği yerlerdir.

Dışarıdan gelenlerin mahremiyet kavramına en çok yaklaştıkları mekân olan “sofa” veya “hayat” geleneksel Türk konutunun en önemli parçasıdır. Geleneksel yaşamdaki kalabalık aile yapısının ortak amaçlarına hizmet eden bu mekânlar, aynı zamanda daha korunaklı mekânlarda yapılması gereken işlevleri de bünyesinde barındırmıştır.

Geleneksel dokularda uygulanacak koruma projelerinin en önemli sorunu, maddi kaynakların sağlanabilmesi açısından önemli bir nokta olan “Turizm” in gelişmesindeki ilk adım geleneksel dokunun restorasyonu ve tanıtılmasıdır.

Bu çalışmanın amacı, Ege bölgesindeki farklı iki yerleşim olan Kula ve Kütahya örnekleri üzerinde mekânların farklılaşmasını karşılaştırmalı olarak incelemektir. Tezde

odak çalışma olarak Kula yerleşimindeki eski hapishane yapısı girişindeki meydanın restorasyon önerisiyle; günümüz yaşam kriterlerine göre bu yörenin yaşatılması düşünülmektedir.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Tez çalışmasında öncelikle kaynakça araştırması yapılmıştır. Genel anlamda Ege Bölgesi geleneksel Türk konutu ve özelde Kula ve Kütahya yerleşimleri hakkındaki yayınlar, makaleler ve tez çalışmaları incelenmiş; bunların yapılar özelinde mekan kullanımları ve çeşitlemeleri değerlendirilmiştir.

Çalışma süresince söz konusu yerleşimler üzerine yapılan araştırmalardan Kula yerleşiminde 1968 yılında yayınlanan Yılmaz Tosun'un "Milli Mimarimizde Kula Evleri", 1983 yılında yayınlanan "17.-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu'da Osmanlı Türk Şehir Dokularını Oluşturan Evler ve Korunmaları"; Lami Eser'in 1954 yılında yayınlanan "Kütahya Evleri" isimli çalışmaları dönemindeki mevcut dokuların genel özellikleri ile alan araştırmalarına yer vermiştir. Ayrıca bu dokulardaki örnek seçilen yapıların detaylı rölöve projeleri ile genel özelliklerinin tespiti desteklenmiştir. Her iki yazarın çalışmaları içerisinde dönemin tüm özellikleri ve karakteristiği gözlemlenebilmektedir.

Ancak yapılan bu çalışmalarda incelenen dokuların geçen süre içerisinde gösterdiği değişim dikkate alınarak tez çalışmasında yerel incelemelere yer verilmiştir. Her iki yerleşimden seçilen üçer konut örneği üzerinde günümüz kullanımları ve tespiti yapılmıştır. Bu konutlardan bir kısmı Eser ve Tosun'un kaynaklarında da zamanındaki plan kurgusu ve kullanımları ile mevcuttur. Yapılan tespitlerde açık ve yarı açık mekanların yapı parselindeki yeri, mekan akışları ve işlevleri tablolar ile irdelenmiştir.

Ayrıca tez kapsamında yapılan araştırmalarda benzer konular işlenen tez çalışmaları da incelenmiştir. Eser Gültekin'in "Kula Cami-i Cedid Mahallesinde Açık Sofalı Bir Evin

Günümüz Koşullarında Kullanımı” adlı sadece Kula örneği üzerinde yapılmış olan tezi kapsamında geleneksel Kula dokusu incelenmiş örnek olarak seçilen bir konutun rölöve ve restorasyon projeleri hazırlanmıştır. Sedat Borovalı’nın “İslam Dünyasında Bahçe ve Evren Anlatımı” adlı tezinde; genelinde İslam dünyasında, özelde ise Osmanlı konutlarında bahçenin yeri, İslam’ın evren anlayışı bağlamında tartışılmıştır.

Bu çalışma kapsamında ise ilk iki bölümde Geleneksel Türk Ev Mimarisinin doğuş prensipleri ve tarihçesi incelenmektedir. Genelde geleneksel konutu oluşturan öğelerin incelenmesinden sonra özelde açık ve yarı açık mekânları oluşturan kavramlar incelenmiştir.

Üçüncü ve dördüncü bölümde Ege Bölgesi’ndeki iki önemli konut dokusu olan Kula ve Kütahya yerleşimleri, konut planlamasını etkileyen etkenler bağlamında, söz konusu konut yerleşimlerinden seçilen örnekler ile beraber incelenmiştir.

Beşinci bölümde Kula ve Kütahya yerleşimleri biçimsel, coğrafik ve sosyal yaşam bağlamında ve oluşturulan grafiksel işlev tablolarıyla karşılaştırmalı irdelenmiştir.

Altıncı bölümde tez başlığı açık ve yarı açık mekânların günümüz kullanım şartlarına uydurulması sureti ile Kula örneği üzerinde bir iyileştirme ve doku koruma önerisi sunulmuştur. Söz konusu modeli uygulayan Fas’taki Fez kentinden verilen görsel ve teorik örnekler ile desteklenmiştir.

Son bölümde ise geleneksel dokunun korunmasının önemi vurgulanarak modelin işlerliği tartışılmıştır.

2. BÖLÜM

GELENEKSEL KONUT

2.1. Geleneksel Konut Kavramı

Uygarlık düzeyi köklü bir geçmişe dayanan her milletin, kendine özgü bir yaşam şekli vardır. Toplumumuz eski çağlardan bu yana kendine özgü yaşam biçimi ile fiziksel çevresinin oluşumuyla diğer toplumlara göre farklılıklar ortaya koymuştur. Ev kültürümüzün nitelikleri, toplumumuzun asırlar boyu çeşitli uygarlıklarla sıkı ilişkisi etkisiyle kendine özgü yaşam biçiminden kaynaklanmaktadır. Geçmişten bugüne çevre yapısı ve etkilerine, üretim biçimine, aile yapısına, örf, adet ve geleneklere, gelir dağılımına, mülkiyet kavramına, nüfus artışına bağlı ev içindeki yaşam değişik şekillerde biçimlenmiştir. Bu yaşamlar geleneksel konut kavramını teşkil eden en önemli etkenlerdir.

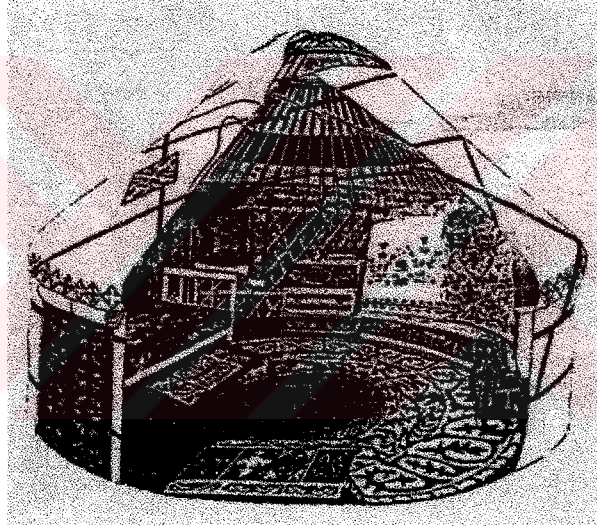
2.2. Geleneksel Türk Evi

Geleneksel Türk Evi Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, Rumeli ve Anadolu bölgelerinde görülen kendine özgü karakter ve şemaya sahip bir ev tipidir (Eldem, 1968, s:11).

Türkler İslamiyet ile tanışmadan önce, Orta Asya steplerinde göçebe topluluklar halinde, “yurt” adı verilen çadırlarda yaşıyorlardı. Günümüzde bu tür yaşam tarzını benimseyen bir grup yörükler bulunmaktadır. Çadır içindeki yaşam, çok amaçlı kullanım özellikleri doğrultusunda geliştiğinden günümüzde bile bu

şekilde düzenlenen odaların insan gereksinmelerine cevap verebildiği durumlar ile karşılaşabilmektedir (Eruzun, 1989, s: 27-30).

Geçmiş dönemlerde, belgelere göre Göktürk hükümdarı Bilge Kağan (683-734) içinde tapınakları, çevresinde surları olan bir kent kurmak istemiş ama veziri Tonyukuk (650-721) buna karşı çıkmıştır. Gerekçe olarak da Türklerin, sayısının azlığını kentlere kapayıp kalırlarsa çok daha kalabalık Çinlilerin onları kolayca kıştırıp yok edebileceklerini, Türkler için en uygun yaşam biçiminin otlak ve suları izleyerek dolaşmak, kendilerini güçlü hissettikleri zaman Çin'e sefer yapmak, Çin orduları geldiği zaman da dağlara ve vadilerin derinliklerine saklanmak olduğunu söylemiştir (Alsaç, 1993, s:12).

Şekil 2.1. Yurt, Göçebe Çadırı (Eruzun, 1989, s: 28)

Türkler İslam dini ile tanıştıktan sonra Horasan ve Hazar denizinin kıyılarına yerleşerek tarımla uğraşmışlar, yerleşik hayata alışmaya başlamışlardır. Daha sonra Anadolu'ya göç eden Türkler bu bölgenin konut anlayışından da etkilenmişlerdir. Anadolu'yu tarihsel ve kültürel değerleri açısından bölgelere ayıran Küçükerman, kıyı bölgelerini dış etkilere açık bölge, Orta Anadolu'yu iç bölge ve son olarak da karışım bölgeleri diye üçe ayırır. Bu ayrımın aynı zamanda coğrafi bakımdan da uygunluk gösterdiğini belirtir (Küçükerman, 1985, s: 48-49).

Türklerin kronolojik olarak yaşam tarzlarını etkileyen olaylar karşısında değişmeden kalan bir öge ataerkil (erkek egemen) bir aile yaşamının hüküm sürmesidir. Dini yargılardan çok etkilenmiş olan Türk ailesi hayatını düzenlerken “sünnet” anlayışını sürekli göz önünde bulundurmıştır. Bu da yaşam tarzındaki türdeşliği ve evlerdeki yaşam tarzı benzerliğini ortaya koyar. Böylece odalarda, evlerde, sokakta, hemen her yerde birbirine benzer yaşam anlayışı veya uyum söz konusudur (Goş, 1976, s: 385). Zaten geleneksel toplumların özelliklerinden biri de ahenk toplumu olmasıdır (Armağan, 1992, s: 21).

Türk ailesi, evini düzenlerken birtakım islami sınırlamalar veya kıstaslara dikkat etmiştir. Hayatın tüm alanlarına düzenlemeler getiren İslam, günlük hayatı göçebe olan Türk toplumunu, şehir hayatına hazırlamış ve yönlendirmiştir.

İslamiyet aile hayatına çok büyük önem vermiştir. Aile için mutlaka uygun bir eve ihtiyaç vardır. O halde ev aile fertlerine müslümanca yaşama imkânı verebilmelidir. İslam bir taraftan aile hayatını teşvik ederken diğer taraftan da uyulması zaruri olan mahremiyet konularına değinmiştir. Bu yüzden konutun hem islami, hem de mahremiyet gereksinmelerine cevap verebilmesi önemlidir (Özek, 1995, s: 35).

Mahremiyet ev yaşamında vazgeçilmesi imkânsız bir kriterdir. Zira dışarısı erkeğin dünyasıyken, ev kadınıdır. Evin günlük yaşamında kadının günlük işleri olan yemek pişirme, ekmek yapma, dikiş, nakış, çamaşır yıkama ve köylerde, küçük taşra kentlerinde meyve kurutma, odun kesme ve hayvan bakımı için geniş mekânlara ihtiyaç vardır. Çadır yaşamında da kadının görevleri aynıdır. Ev işleri, araba sürmek, çadırı kurmak, bozmak, inekleri sağmak, yağ yapmak, derileri hazırlamak, çarık yapmak, çadır ve giyim eşyası için dokumak, yemek pişirmek ve çocuklara bakmak (Philips, 1969, s: 44). Eşek, at veya katır için ahır, avluda ya da bahçede de kümes gereklidir. Bütün bunlar günlük işleyişi ile kırsal özelliklere sahip tarımsal bir ekonominin ortak özellikleridir. Günlük işleri yapan kadın olduğundan, temel ev kavramının biçimsel gelişimini Müslüman – Türk ailesinin

karakteristik yaşamının sonucu olarak kabul etmek gereklidir (Kuban, 1995, s: 21).

2.2.1. Geleneksel Türk Evinde Yaşam – Mekân İlişkisi

Osmanlı ekonomik yapısı tarımsal düzene ve el emeğine bağlı üretime dayanıyordu. Bu yüzden İstanbul dışında kalan topraklarda geniş aile biçimi egemendi. Tarımsal düzende üretim birimi olan ailenin, üyelerinin emeğine gereksinim duyması ve mirasın bölünmesinin istenilmemesi kuşaklar arasındaki dikey ilişkiyi kuvvetlendirmekteydi. Ama yine de Osmanlı Tahrir Defterindeki kayıtlara göre hane birimi beş kişidir. Kırsal kesimde tarım ve hayvancılıkla uğraşan aileler için bu sayı büyük sayılmamalıdır (Ortaylı, 1984, s: 26). Osmanlı düzeninde ilk birkaç yüzyıl, tımar sisteminin arazinin bölünmesini engellemiş olması nedeniyle geniş aile düzeni devam etmiştir. 1831’ de tımar sistemi kaldırılıp, 1858’ de arazi kanunnamesi kabul edilince, miras eşit olarak dağıtılmaya başlanmıştır. Köylünün bir kısmı topraksızlaşmış ve aileler bölünmüştür (Dener, 1994, s: 62).

Başka bir görüşe göre, Osmanlı döneminde, kırsal kesimde birleşik aile çoğunlukta idi. Bunun nedeni küçük yaşta evlenen genç çiftlerin birlikte oturmayı seçmeleriydi. Buna karşılık hane halklarının %60’ ının çekirdek, tek aile yapısında olduğu bilinmektedir. Söz konusu oranın yüksekliği pek çok bireyin yaşamın bir noktasında bütün hane halkı biçimleri deneyimini yaşamaları ile açıklanabilir. Arazi kanunnamesinin verdiği paylaşma hakkından sonra topraksızlaşan kesim kente göç edince parçalanmış ailelerin sayısında artış görülmüştü (Duben, 1991, s: 30-63).

Osmanlı konutu, iklimsel açıdan ve bölgesel farklılıklardan dolayı da değerlendirilebilir. İklim ve malzeme de konut anlayışının gelişmesinde etkili bir faktördür. Yöresel malzemelerin kullanılması ekonomik unsurdur. Buna göre konutlar oda-sofa ilişkisine dayanan ve üç farklı iklim bölgesi içinde değerlendirilmiştir (Aksoy, 1963, s: 39-73).

Osmanlı kent evleri cinsiyet ayrımına dayanan çok işlevli mekânlara sahiptir. İç ev ya da harem denilen oturma odası, akşamları yere yatak sermek suretiyle yatak odası işlevini gördüğü gibi, ısınma ve yemek pişirme işlevlerini gören ocak, mangal ve kuzine sobaları bu mekânda olması nedeni ile aynı zamanda mutfak olarak da kullanılmıştır. Yerde seyyar tepsilerin üzerinde ya da tandırın etrafında oturularak yemek yenilen bu odalarda, yüklük dolapları, boşaldığı zaman gusülhane diye adlandırılan yıkanma mekânına dönüşebilmektedir. Bu odalar aynı zamanda kadın ziyaretçilerin kabul edildiği odalardır. Harem çok işlevli, aynı zamanda kadın mekânıdır. Erkek ziyaretçilere kapalıdır. Hatta evin erkekleri belirli kurallar çerçevesinde odaya girerler. Erkekler, kadın ziyaretçilerin bulunmadığı ve içerde giyinen birinin olmadığı anlaşıldıktan sonra hareme girebilmektedirler.

Resim 2.1. Oda Kullanımı Safranbolu Evleri (Günay, 1981, s: 28)

Erkeğin mekânı selamlıktır. Erkek ziyaretçiler burada kabul edilir. Selamlık da geceleri yatak odası işlevi görür. Erkekler isterse yemeklerini burada yerler, dinlenirler. Ama ziyaretçiler bulunmadığında hareme geçebilir, orada yemek ve dinlenme işlevini sürdürebilirler. Kadınlar ise evde erkekler bulunduğu zaman hizmet etme dışında selamlığa giremezler. Erkek çocukları 12 yaşına kadar kadınların bulunduğu mekânlarda, haremden yaşar, daha sonraki yaşlarda selamlığa girme hakkı kazanır. Kız çocukları için erkekler ile birlikte selamlıkta oturma hakkı yoktur. Erkeğin evdeki üstünlüğünü simgeleyen selamlık, daha gösterişli ve düzenlidir.

Tanzimat öncesi Osmanlı konutları üyeler arasındaki hiyerarşiyi vurgulayıcı özellikte, cinsiyet farklılığının belirginleştirdiği bir programa sahiptir. Ancak konutun tercih sebepleri, devletin tutumunun, tarımsal ekonominin, dinin ortaya koyduğu normların ve bu normlara kullanıcıların getirdiği yorumların, aile yapısı değişimi ve konuta etkisinin, yöresel malzeme kullanımı ve iklimsel etkilere çözüm arayışları karşısında gelişen özelliklere bağlılık gösteren bir anlayışla kabul görmüş ve içindeki yaşam tarzı tercih edilmiştir.

2.2.1.1. Doğal Koşullara Uygunluk

Anadolu, Balkanlar, Ege ve Ege Adaları'nda bulunan geleneksel Türk Evinin en önemli özelliği doğayla savaşımadan ona uymalarıdır. Özellikle kullanıcıların yaşama biçimleri ve ölçülerine sadık kalarak, hem doğaya, hem de topluma ve komşuluk ilişkilerine saygılıdır (Bektaş, 2001, s: 47). İklim koşulları düşünüldüğünde bölgelere göre özgün ev tipleri oluşmuştur. Örneğin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde sert iklim koşullarına dayanabilmek için evler iç avlulu planda yapılmaktadır. Kışın hakim rüzgarlardan korunan kuytu bir mekân yaratılırken, yazın sıcak hava koşullarına karşı da koyu gölgelikli ve nispeten serin mekânlar elde edilmiştir. Karadeniz gibi manzara ve yönlendirmenin ters durumlarında ise güneşe yönelme esas alınmıştır. Ege bölgesi yerleşimlerinde ise sofalarda “ayazlık” gibi yazın serinleme, kışın güneşlenme amaçlı mekânlar çözümlenmiştir (Aran, 2000, s: 96).

Resim 2.2. Bir Çomakdağ Evindeki Ayazlık, Kış ve Yaz Kullanımı (Aran, 2000, s: 98)

Seyrek dokulu yerleşmelerde konut birimleri doğanın bir parçası gibi görünürken, sık dokulu yerleşmelerde bahçelerdeki zengin bitki örtüsü doğaya saygının bir ifadesidir.

Geleneksel Türk konut dokularında genellikle iki at arabasının geçmesine imkân tanıyan sokak genişliği ve sokak kenarındaki evlerin geniş saçakları, güneşten ve yağmurdan korunma sağlarken, aynı zamanda insanların karşılaşma ve selamlaşmalarına yol açarak sosyal ilişkilerini güçlendirir.

Konut dokuları içerisinde yan yana bulunan yapıların inşasında ana ilke komşunun rüzgarını ve güneşini perdelememek ve mahremiyetine saygı göstermektir. Bu da komşuluk ilişkilerinin her zaman iyi düzeyde gerçekleşmesini sağlamıştır.

2.2.1.2. Yapımdaki İlkeler

Geleneksel Türk evlerinde kullanıcı istekleri ile olanaklar birbirleri ile yakın ilişki içerisinde. Bu evlerde herhangi bir işleve dayanmayan, kullanılmayan öğeler, gereksiz süslemeler yoktur. Tasarımın içten başlayarak dışa doğru gelişmesi, cephenin ve yapının estetiğinin işlevden kaynaklanması bunun en büyük kanıtıdır.

Yapıda ortak kullanımlar iyi belirlenmiştir. Kişinin ya da çekirdek ailenin mahremiyetine zarar getirmeyen her şey ortak kullanılır. Sofa, avlu gibi bu ortak kullanımlar ev içinde mekân dağılımını da kolaylaştıran unsurlardır.

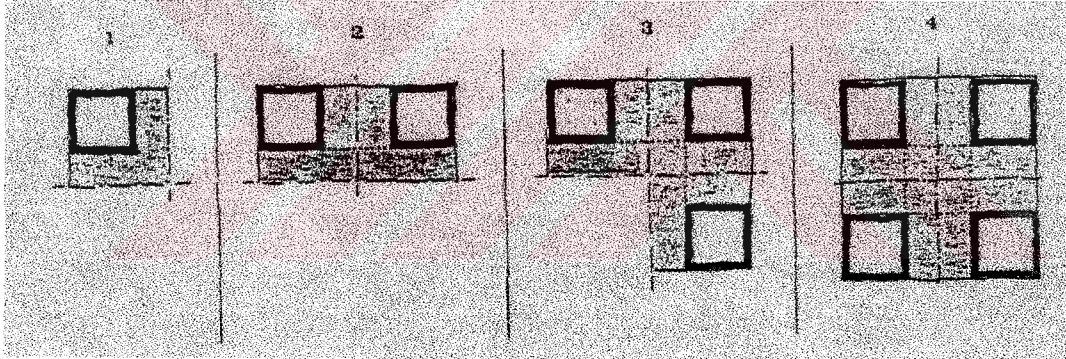
Türk evlerinde genelde bir standartlaşma söz konusudur. Bu da ev içinde kullanılan sabit ekipman veya donatılardan kaynaklanmaktadır. Sedir, dolap (yükçük), ocak, pencere, kapı v.b. elemanların hemen hemen tüm odalarda benzerliği gözlemlenmiştir.

Türk evinde odalar içindeki yaşam, temel olarak çadır kültürünün ortaya koyduğu normlar doğrultusunda şekil almıştır (Küçükerman, 1985, s: 7). Çok amaçlı kullanıma imkân sağlayan sabit donatılar ve bunların yanında taşınabilir donatılar

sayesinde oda gereken amaca hizmet edebilir. Örneğin sedir, oturma, uzanma, yatma gibi eylemlere hizmet ederken, sofraya yemek yenirken düzenlenen sonrasında kaldırılan bir araçtır.

Odalar içinde yer alan dolaplar, hareketli elemanların kullanıldıktan sonra kaldırılıp korunabilmesine imkân tanımaktadır. Dolap içinde, giysilerden ev eşyalarına kadar çeşitli türden eşya bulunabilir.

Oda içinde geçen eylemlerin benzerliği ve kullanılan malzemelerin standardı sayesinde günümüz çağdaş anlayışa yakın bir hücre anlayışı sergilemektedir. Bu sayede ustalar da odanın nasıl yapılacağını defalarca tekrar eden bir hacim olması sebebiyle görerek ezberledikleri için standartlaşma oluşmuştur. Bu standartlaşma aynı zamanda evde yaşayan aile büyüdükçe veya aile reisinin ölümünden sonra miras dağılımlarında evin birkaç bağımsız parçaya bölünebilmesini sağladığı gibi evin de oda gibi çok amaçlı bir kullanıma uygun olmasını sağlar.

Şekil 2.2. D. Kuban'ın Türk Evi planlamasındaki şematik modeli. (Kuban, 1975, s: 201)

2.2.2. Geleneksel Türk Evi Plan Tipleri

Konut içindeki yaşamın şekillenmesi yukarıda da belirtildiği gibi aile yapısına, çevre yapısına ve etkilerine, üretim biçimine, örf, adet ve geleneklere, gelir dağılımına, nüfus artışına bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

“Ayda Arel”, Osmanlı döneminde üç ayrı fakat karşıt gelişme çizgisinden bahsetmektedir:

- Çevre koşullarına en ilkel düzeyde uyumu temsil eden köylerde, yaşama biçimi ve ekonomik ilişkilerin az değişmiş olması nedeniyle, bir önceki kültür katmanından devralınan ev tipi, gereksinmelere karşılık vermektedir. Bu köy evlerinde Anadolu’nun ilk çağlarından beri süregelen bir mimari modeli yansıtır.
- Büyük kentlerde ve başkentlerdeki mimari, kurumsallaşmış bazı tasarım şemalarına yer verir. Değişen üslup anlayışı ve gelişen yapım bilgilerine karşın simgeselleşmiş içerikleri nedeni ile ısrarla korunan şemalar, yükselen toplumsal sınıflarca benimsenerek, bu sınıfların konut mimarisinde özümsemiştir.
- Toplumun tabakalaşmasının bu iki ucu arasında kalan çevrelerde, yerel yapım özellikleri kültürel şemalarla kaynaşmış varlık göstermekle birlikte yerel gelenekler, olduğu gibi değil, Osmanlı dönemi kültür geleneklerine göre uygulanırlar. Kültürel şemalar ise yerel koşulların elverdiği ölçüde kullanılır (Arel, 1982, s: 20).

Gerçek Osmanlı birleşiminin ürünü bu konut tipleri kaynaklarda Türk Evi diye tanımlanmaktadır. Buna göre konut tiplerinin, kullanıcıların farklılaşması paralelinde programlarının değiştiği söylenebilir.

Büyük geniş ve çok nüfuslu ailenin varlığı genel bir görüştür. Fakat tek başına hane halkının büyüklüğü açısından konuya yaklaşmak ve bu şekilde farklılaşan kullanıcı programlarını tespit etmek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Kullanıcıların oturduğu alan ve uğraştıkları iş kolu ile değerlendirmek daha sağlıklıdır. Çünkü konut kullanıcıların ihtiyaç programları bu yönde gelişme göstermiştir. Buna göre köyde yaşam, tarımsal düzene dayalı ve bu yöndeki ihtiyaçları karşılayacak nitelikte gelişme göstermiş, şehir içinde birkaç türlü yaşam ortaya çıkmış ve sayfiye evleri, Boğaz’da yalılar, Süleymaniye, Eyüp, Üsküdar gibi semtlerdeki halkın genel çoğunluğunun yaşadığı bugünkü anlamda “mahalle arası evler” ve komşuluk ilişkileri, Tanzimat’tan sonra batıdaki

benzerleri gibi, yabancı göçmenlerin gelmesi ve değişen ekonomik şartlar altında, gelişen sıra konut programları gibi farklılaşmalar olmuştur. Anadolu'da şehirlerde yaşayan halkın konutu da İstanbul'a gelip giden insanların görgüleri neticesinde etkilenmiştir.

Bütün bu konut programlarında ortak bir nokta, "odanın kullanımı" bağlamında ortaya çıkmaktadır. Yani tek odalı bir konutta da çok odalı yalı-köşk tarzı konutlarda da aynı maksatlarla kullanılır. Oda çok amaçlı kullanım gözetilerek inşa edilmektedir. Aslında tüm Anadolu'da standart bir birimdir. Bu amaçla kullanıcı programlarını, oda sayısını göz önüne alarak değerlendirmek bir noktada eksiktir. Ama yine de bir değerlendirme yapılırsa konutlar, çekirdek ailenin ihtiyaçları doğrultusunda oda sayısına sahiptir. Yani çekirdek olarak gelişimine başlayan ailenin büyümesine paralel, konutta oda sayısı artmaktadır. Bu anlamda plan şemaları da farklılaşmaya başlayacaktır. Çünkü planlamada oda ile sofanın belirli kullanım prensipleri vardır ve bu prensipler konut planlamasını etkiler (Aksoy, 1963, s: 39-73 ; Eldem, 1968, s: 16-31). Konutta yaşayan birey sayısı ve aile yapısı değiştikçe konut programı değişiklik gösterecektir.

Ana şemanın sadeliği (oda-sofa ilişkisi) nedeniyle ustalar ev yapılacak alanın büyüklüğü ve biçimine göre planı değiştirmiş ve çeşitli varyasyonlar denemişlerdir. Büyük hayatlı tek odalı evler, eyvanlı çift odalı evler, odalarla çevrelenmiş hayatların bulunduğu üç ya da dört odalı evler, hepsi aynı tipolojinin isteklere göre şekillenmesidir. Çekirdek birimi büyütmenin mekânîği ve mekânsal gelişmesi "ekleme kompozisyon" diye adlandırılan bir morfolojik ilkeye göre gerçekleştirilmiştir (Diez, 1936, s: 58). Bu durum islami sanatın temel özelliğinin ekleme ilkesi olduğunu ileri süren Diez'in tezine güzel bir örnektir (Kuban, 1995, s: 36-37).

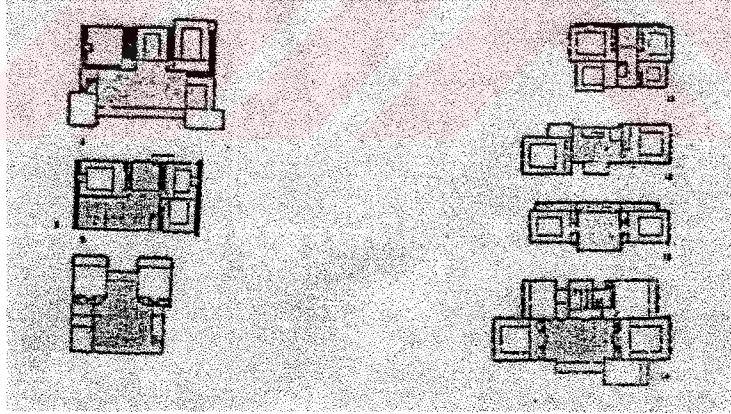
Bütün çeşitlemeler, eksenlerin yer değiştirmesi, odaların boyutlarının değişmesi, girinti, eyvan ve çıkmaların düzenlenmesi ile sağlanıyordu. Basit bir biçim düzeninden her türlü karmaşık ev planına geçinceye kadar varan bu esneklik sistemin gerçekten de önemli bir özelliği idi. Başka çeşitlemeler eyvanları kapatarak, hayatın içine bir oda uzatarak ya da hayatın içine bir revak sokarak

yapılmaktaydı. Daha fazla bağımsız oda yaratma işlevsel gerekliliği ile gerçekleştirilen bu yenilikler mekânsal tasarımdaki karmaşıklığı arttırmaktadır (Kuban, 1995, s: 100-105).

Plan tipleri Sedad Hakkı Eldem'in yaptığı gibi sofa ve odanın birlikte oluşturduğu farklı kompozisyonlar göz önüne alınarak değerlendirilebilir. Bu sebeple Türk Evi'ni dört ayrı evrede incelemek mümkündür.

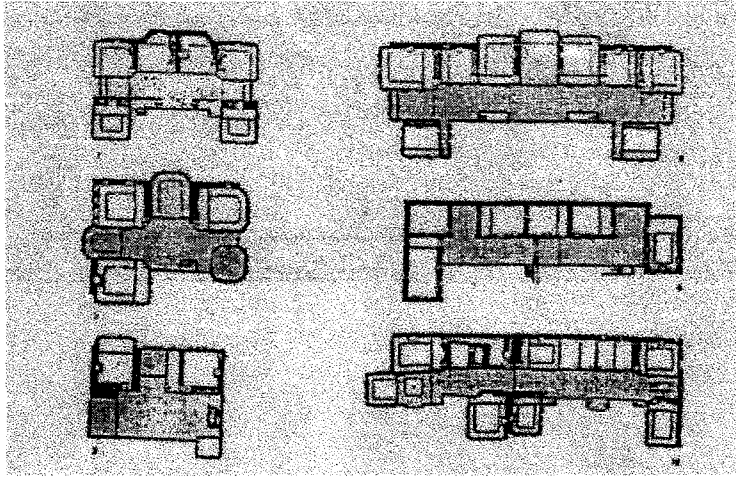
- Sofasız Plan Tipi
- Dış Sofalı Plan Tipi
- İç Sofalı Plan Tipi
- Orta Sofalı Plan Tipi

Sofasız plan tipi Türk evinin çadırdan sonraki ilk evresi olarak yorumlanabilir. Odaların birbiriyle bağlantıları açık alan şeklindedir. Sıcak iklim koşulları içinde hâlâ kullanılan benzer örnekler görülebilir.

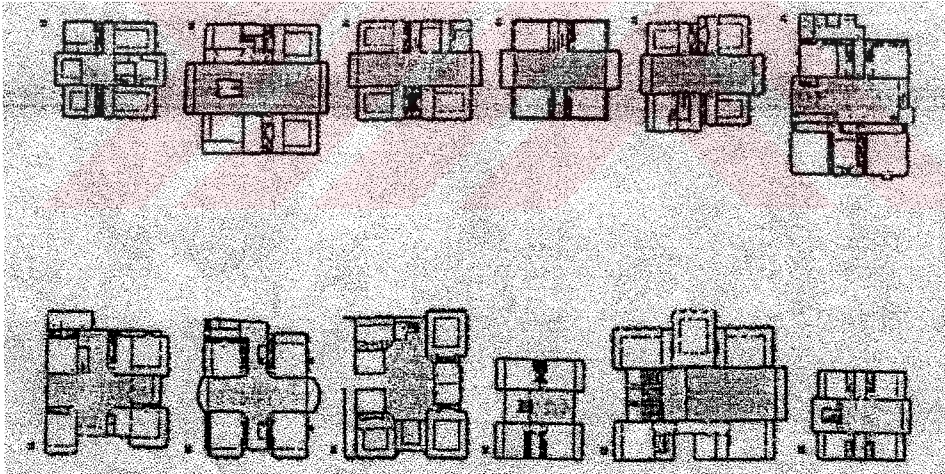
Şekil 2.3. Sofasız plan tipleri (Eldem, 1968, s: 17)

Dış sofalı (açık sofalı) plan tipinde ise, (aslında bu Anadolu'daki geçmiş dönem konut tiplerini de hatırlatır, “megaron” ile benzerlikleri vardır.) oda sıraları bir sofa ile birbirine bağlanmıştır. Oda sıralarının L ve U şeklinde sofa etrafında toplanmasıyla daha derli toplu bir plan şeması oluşturulur (Eldem, 1968, s: 17-19). Sofanın üstü örtülü bir ortak kullanım alanı olarak karşımıza çıktığı, tipleşmiş bir plan anlayışıdır. Burada sofa yarı açık bir mekân niteliğinde gelişmiştir.

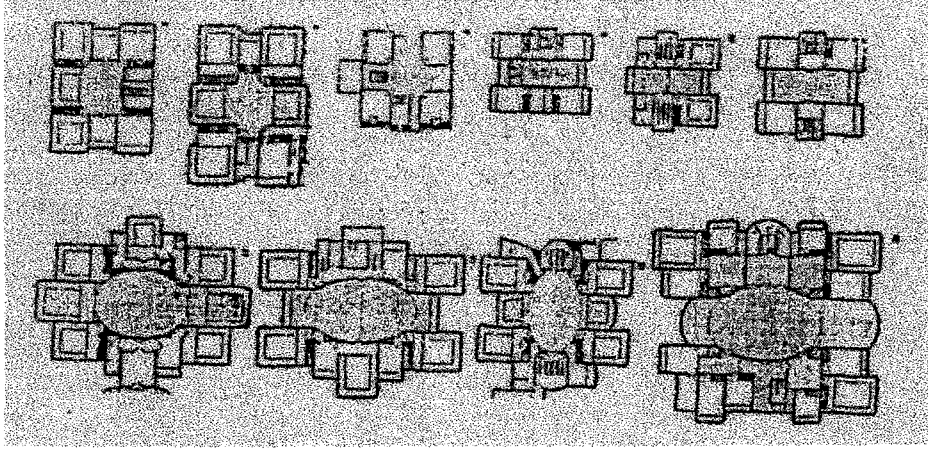
Şekil 2.4. Dış Sofalı Plan Tipleri (Eldem, 1968, s: 18)

İç sofalı plan evresinde ise, dış sofanın açık yüzünün pencere ile kapatılması ve sofanın odalar arasına alınmasıyla gelişmiştir. Bu nedenle bu plan anlayışı "karmı yarık plan tipi" olarak da adlandırılır.

Şekil 2.5. İç sofalı plan tipleri (Eldem, 1968, s: 18)

Orta sofalı plan anlayışı, Türk Evinin son evrimleşmiş şekli olarak nitelendirilir. Orta sofada, sofanın dış cepheyle ilişkisi kalmamıştır. Odalar arasında kalmış bir ara, hol gibi fonksiyonlandırılır. Bu plan anlayışı daha çok İstanbul'da görülür.

Şekil 2.6. Orta sofalı plan tipleri (Eldem, 1968, s: 19)

Türk Evinin bu süreç içinde, iklim koşulları elverdiği ölçüde 20.yy başlarına kadar kullanıldığı görülür. Bu tarihten sonra ise başlayan kentleşme hareketleri plan anlayışının gelişmesine engel olmuştur. Bu dönemde orta sofanın, odaları birbirine bağlayan bir giriş holü niteliğinde, iç sofanın ise daralarak koridor niteliğinde işlev kazandığı görülür (Eruzun, 1989, s: 28).

SOFASIZ	ÜÇ ODALI			
DIŞ SOFALI	EYVANLI	ÜÇ ODALI	EK SOFALI EYVANLI	KÖŞKÜ
İÇ SOFALI	ÇIKMA KÖŞKÜ	ÇIKMA KÖŞK ODALI	SIRA ODALI	KÖŞE SOFALI
ORTA SOFALI	İKİ YÜZLÜ	EYVANLI	MERDİVEN ODASI SIRASI İÇİNDE	MERDİVEN SOFANIN UÇUNDA
ORTA SOFALI	DÖRT TARAFI KAPALI SOFA	BİR EYVANLI	İKİ EYVANLI	İKİ EYVANLI
ORTA SOFALI	ÜÇ EYVANLI	DÖRT EYVANLI	UZUN SOFALI ÇİFT MERDİVENLİ	UZUN SOFALI ÇİFT MERDİVENLİ

Şekil 2.7. S. H. Eldem' in Türk Evi plan tipleri (Eldem, 1984, s: 72)

2.3. Ege Bölgesi Geleneksel Türk Evleri

Ege batıda Ege sahilleri ile sınırlanırken doğu, kuzey ve güneyde kesin sınırlara bağlı değildir. Buradaki evler ve sınırlar diğer bölgeler ile yoğun etkileşimdedir. Ege konutları büyük bir alanda bulunduğundan aralarında farklı tipler de çoktur. Ancak Ege evlerinin en iyi korunmuş örnekleri Kula, Tire, Ödemiş, Buldan, Birgi'den Kütahya'ya kadar uzanan çizginin kuzey ve güneyinde 100 km uzunluğunda işgal ettikleri alan içindedir.

Ege evlerinde daha çok görülen plan kurgusu daha çok dış sofalı plan sistemidir. Yapı tarzlarında ise kargir zemin üzerine ahşap çatıklı yapı sistemi ve kiremit örgülü çatıdır. Genel olarak 18. yüzyıldan daha eski örnekler mevcut değildir.

Resim 2.3. Kalemişi Süslemeler, Beyazlar Evi Kula 2000

Ege evlerinde sıvasız tuğla, dolma duvarlı evler hemen hemen hiç yoktur. S. H. Eldem'e göre evler eskiden beri sıvalıdır. 17. yüzyıldan itibaren özellikle Ege

Bölgesi evlerinde görülen sıva yüzeylerin üzerindeki kalem ve nakış işleri ile yapılan süsler günümüze kadar gelebilen pek çok örnekte görülmektedir.

Resim 2.4. Sofa Revaklarının Kemerli Birleşimi, Kula 2001

Ege evlerinde genel olarak sofaların revakları da kemer şeklinde bağlanır. Ahşap direklerin üzeri geniş göğüslemelerle üst atkıya kenetlenir, göğüslemeler kemer şeklinde kesilmiş bağdadi yüzeylerle örtülür. Karadeniz ve diğer tip evlerde de bu cins kemerlere rastlanmasına rağmen Ege’de daha sık ve hareketli olarak kullanılmıştır. Saçaklar geniş ve ahşap kaplı olduğu gibi bağdadi sıvalı da olabilmektedir.

Marmara bölgesi evlerindeki kadar uzun kullanılsa da çıkma altlarındaki eli böğründeler Ege Evlerinde de kullanılmaktadır. Daha sık görülen şekli ise destekler arasının bağdadi sıva ile kapanarak kullanımıdır. Genellikle beyaz ve ince kalem işleri ile süslenmiş sıvalı yüzeyler ve koyu taş örgüleri ile beraber estetik bir görüntü teşkil etmektedirler (Eldem, 1968, s: 62-64).

Resim 2.5. Çıkma Altı Destek Elemanları, Beyoğlu Evi Kula 2000

2.3.1. Ege Geleneksel Türk Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekânlar

Ege Bölgesi gerek iklim şartları, gerekse sosyal yapısı ile konut dokularındaki açık ve yarı açık mekan kullanımları oldukça yoğundur. Bu bölge konutlarında görülen bu farklı mekanlar genel anlamda üç başlık altında incelenmektedir.

2.3.1.1. Sokak Düzeni

Ege geleneksel Türk yerleşimlerine uzaktan bakıldığında algılanan yeşil doku, kent içine ulaşıldığı zaman yerini dar ve yüksek taş duvarlara bırakır. İslamiyetin beraberinde getirdiği mahremiyet olgusu nedeniyle konutlar içe dönük bir sistemde inşa edilmişlerdir. Konutların sokakla bağlantılı tek elemanı kapıdır. Sokaklar bir bakıma evleri birbirine bağlayan koridorlar konumundadır

Günümüz oranlarına göre oldukça dar sokaklar ancak atlı bir araba geçebilecek genişlikte tasarlanmıştır. Sokak zemini arazinin doğal yapısını izler ve döşeme malzemesi taştır. Yağmur suyunun belli yerlerde birikmesi ve evlerin bahçelerine akması amacıyla ortaya doğru eğimlidir. Yaya kaldırımına pek rastlanmaz.

Dar ve kıvrımlı sokaklar, evlerin üst katlarından taşan çıkma ve saçaklarla çok hoş bir perspektif verirler. Bazen keskin bir dönüşün ardından küçük bir meydancık oluşur. Sokaklar arasındaki küçük meydancıklara sık rastlanır. Dar sokak köşelerinde dönüş alanını genişletmek amacıyla evlerin dik köşeleri pahlanır. Taş konsollar veya ahşap payandalar ile desteklenen çıkmalar ve geniş saçaklar, hem sokağa görsel zenginlik sağlar, hem de sokakları yazın güneşten, kışın yağmurdan korur. Çoğunlukla bahçe kapılarında da saçak mevcuttur (Günay, 1981, s: 68-69 ; Tosun, 1983, s: 97,99).

Resim 2.6. Muğla Düğerek Kuşbakışı Görünüm (Aran, 2000, S: 103)

Resim 2.7. Kula'da Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı, 2001

2.3.1.2. Bahçe

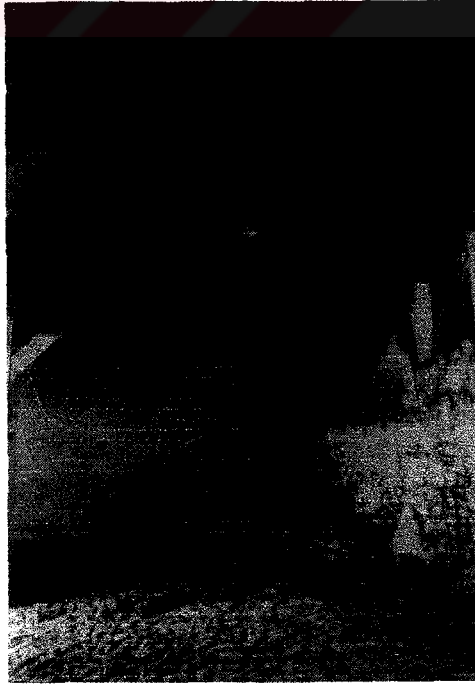
Geleneksel Ege yerleşimlerinde, her devirde şehir içinde hemen her ailenin ekonomik düzeyine uygun olarak içinde meyve ağacı, sebze veya çiçek tarhı, çiçek saksıları, bir çeşmesi veya havuzu olan, konutla bitişik bir avlusu vardır. Avlu veya bahçe konutun dışı uzantısı sayılmış; yazın yaşamın büyük bir kısmı içinde geçtiğinden, yüksek duvarlarla çevrilip kişiye özelliği korunmuştur. Özellikle avlu, evin gerçek bir dış odasıdır. Hemen hemen konut yüksekliğindeki duvar üzerindeki tek bir kapıdan girilen avlu dıştan hiç görünmemektedir.

Bir çeşme, yalak, kuyu, havuz veya bir sarnıç gibi su öğelerinden en az birisi mutlaka bahçede bulunur. Ayrıca bulunduğu coğrafyaya göre üzüm ezme teknesi, pekmez ocağı, çamaşır ocağı, çamaşır taşı, tandır, dibek, ambar, depo, odunluk,

ahır, kümes, ayakyolu, aşevi, hamam da bahçe içerisinde konumlanmaktadır. Gerek mahremiyet, gerekse güvenlik dolayısıyla, bahçenin dış mekâna kapıdan başka açıklığı veya bağlantısı yoktur. Ancak bazı evlerde komşu bahçeye geçiş kapısı vardır. Bahçe duvarı sokaktan iç kısım görünmesin diye insan boyundan biraz yüksek yapılmıştır. Bahçe duvarı dışarıdan bakıldığında gösterişsiz, sade bir mimari sergilerken bahçenin iç cephesinde bir parçası haline geldiği yeşil doku ile mükemmel bir uyum içindedir (Sezgin, 1983, s: 33).

Kullanılan bahçenin bir bölümü sebze, bir bölümü çiçek bahçesidir. Bahçe içerisinde hem meyvelerinden, hem de gölgesinden faydalanabilmek amacıyla mutlaka meyve ağaçları dikilmiştir. Eğer bahçede havuz var ise, havuzun çevresinde bir yerde, gölgelikli bir oturma yeri (çardak, kameriye) olabilir. Bunun nedeni genel olarak Türk ve özellikle Ege halkının suya bağımlılığı ve su sesini sevmesidir.

Bahçenin zemin döşemeleri kullanıma göre değişiklik gösterir. Toprak olması gereken yerlerin yani ekilen yerlerin dışında, taş kaplama ya da belli bir desene göre çakıl döşenmiş olabilir. Taş kaplama döşemenin bulunduğu mekâna genellikle “taşlık” denmektedir.

Resim 2.8. Taşlık, Safranbolu (Küçükerman, 1985)

Geleneksel Türk evinde bahçe, bir çekirdek ailenin (karı – kocanın) bakabileceği büyüklüktedir. Ortalama 100-150 m² 'dir. Ancak en büyüğünden en küçüğüne kadar bütün bu bahçelerde mutlaka 10-15 çeşit meyve ağacı bulunur.

Resim 2.9. Kula Eski Papaz Evi Bahçesi, 2001

2.3.1.3. Sofa veya Hayat

Bahçeden, taşlıktan, az veya çok basamaklı bir merdivenle geleneksel Türk konut mimarisinin en can alıcı detayına yani sofaya çıkılır. Geleneksel Türk konut mimarisinde tek katlı en basit konut bile yapının nemden kurtulması için mutlaka topraktan en az “bir diz boyu” subasman ile kaldırılır. Sofalar Türk evinde bahçe ve en küçük birimi oluşturan oda arasındaki bağlantı noktası görevindedir.

Bazen evin alt katından üst katına çıkarken ara kotta ayrı bir kat ve odalar vardır. Bu mekânlar evin kışlık oturma odalarıdır. Karakteristik birtakım özellikleri bulunan bu odaların tavan yükseklikleri daha kolay ısınmasını sağlamak için olabildiğince alçak tutulmuştur. (Bektaş, 2001, s: 51) Dışa bakan duvarları da oldukça kalınlaştırılmış, pencereleri ise yine olabildiğince az ve küçüktür.

Evin esas yaşam katı en üst katlardır. Bu katlarda bulunan ev halkına ait odalar ve bu odaların ortak mekânı sofalardır. Sofa evin odaları arasında bir geçiş

oluşturduğu gibi evin ortak kullanımına da hitap etmektedir. Evin yemeklerinin tüm ev halkı ile beraber yenmesi hatta bazı durumlarda hazırlanması, düğün gibi kutlamaların yapılması, evin geçimini sağlayacak veya katkıda bulunacak ek bir takım işlerin yapılabilmesi (halı dokuma, tütün kurutma, kışlık yiyecek hazırlıkları,...) gibi çok amaçlı bir kullanımı vardır. Bu anlamda günlük yaşamda oldukça önemli bir rol üstlenen sofa geleneksel Türk konut mimarisindeki konut tiplerinin belirlenmesinde pek çok araştırmacının kabul ettiği önemli bir kriter olmuştur.

Resim 2.10. Muğla Çomakdağ'da Bir Evin Sofası (Aran, 2000, s: 156)

Birleştirici ara mekân olması dışında sofalar ailenin günlük yaşamının önemli bir bölümünün geçtiği mekânlardır. Bu nedenle sofanın hareket alanı dışında kalan bölümü oturmaya ayrılmıştır. Oturmaya ayrılan bu bölümler odaların arasında eyvan şeklinde boşluklar ile, sofanın bir kenarında sekilik tarzında kot farkı ile, sofanın dışına bir çıkıntı halindeki özel oturma mekânı ayazlıklar ile veya yine sofa dışına çıkıntı halindeki özel oturma mekânı olan köşk ve tahtlar ile sofadan ayırmak sureti ile gerçekleştirilir. Eyvanların genel anlamı oturma amacıyla

oluşmuş, odalar arasındaki sofaya bağlı özel bölümlerdir. Ayazlık üç tarafı açık, oturma amacındaki çıkmalardır. Eyvan, ayazlık veya köşke göre daha fazla korunaklıdır. Çünkü buradaki amaç manzara seyretmek değil, günlük oturmaktır. Sekilik, ayazlık, taht, köşk ve eyvanlar genellikle direklik, parmaklık ya da bir basamakla sofadan ayrılırlar.

2.2.3. Açık ve Yarı Açık Mekân Öğeleri

Ege Bölgesi konutlarındaki açık ve yarı açık mekanlarda ayrıca özelleşmiş birtakım bölümler de bulunmaktadır. Fonksiyon ve biçimsel farklılaşmalardan doğan faktörler bu öğeleri meydana getirmektedir.

2.2.4.3. Direklik

Direklik sofaları ve sofaların tavanlarını, çatılarını taşıyan dikmelere ve bu dikmelerin kompozisyonuna denir. Bu dikmeler ahşap iskeletli yapılarda yapının taşıyıcı karkasını oluşturduğu gibi sofalar içindeki seki, taht, köşk gibi özellikli mekânları birbirinden ayırarak fonksiyonelliği ve geleneksel Türk evinin en önemli özelliklerinden biri olan “asla fazlalık kullanılmama” ilkesini sağlamaktadır. Ayrıca bu direkler arasında çözülen korkuluklar da az önce bahsedilen özellikli mekânları estetik bir ayırıcı olarak kullanılmıştır.

Direklikler genellikle korkuluklar ile birlikte bir kompozisyonudur. Genellikle direklerde kullanılan malzemelerin kusurlu olması durumunda kaplamalı kullanılırlar. Kaplamalı kullanılmasına bir diğer sebep de, kafeslik veya camekân oluşturulması istenen durumdur. Eğer direkler kaplama yapmaya gerek duyulmadan kullanılacaksa, direk köşelerinde tıpkı sokak köşelerinde yapıldığı gibi pahlama yapılır. Ancak direkler üzerindeki pahlama sadece gerektiği kadar yani omuz hizasına kadar yapılır. Yine de direklerin pahlamaya gerek duyulmaması için veya daha estetik olması için tamamen yuvarlak kesitte kullanıldığı örneklerine de rastlanır (Eldem, 1987, s: 68).

2.2.4.4. Korkuluk

Korkuluklar, direklerin arasındaki boşlukları kapatmak için kullanılan mimari bir elemandır. Geleneksel Türk evinde genellikle ahşap olarak kullanılır. Farklı yapım teknikleri vardır. Bu tekniklerden bir tanesi tornadan tek tek çıkarılan korkulukların, belli birtakım aralıklar ile yan yana dizilerek üstten bir küpeşte ile bağlanmasıdır. Bu yöntem geleneksel Türk konutunda en sık kullanılan yöntemdir. Yine parmaklık şeklinde kullanılan korkulukların bir başka yapım tekniği ise bir çerçeve içine yerleştirilmiş olan tırabzanların yarım babalarla direklere tespit edilmesi yöntemidir. Direkler arasındaki korkuluklar sadece parmaklık tarzında değil, aynı zamanda içten veya dıştan ahşap kaplanarak da kullanılabilirler.

2.2.4.5. Merdiven

Katlar arası ulaşımı sağlayan merdivenler geleneksel Türk konutlarında daima ahşaptan yapılmıştır. Birtakım özel durumların dışında merdivenler ortak kullanıma ait olduğu için sofa veya hayatta bulunur. Merdivenlerin zemin kattaki ilk basamakları daima kargirdir. Bu rutubete karşı son derece zayıf olan ahşabı korumak amacıyla yapılır. Çoğunlukla merdivenin iki kenarından devam eden limonluk girişine geçme yoluyla bağlanan basamaklar ile oluşur. Merdivenin üst kısmındaki tavan genellikle baş kurtarmasını da sağlamak amacıyla bir veya birkaç basamak yükseltilerek üst katta sekilik haline getirilir.

3. BÖLÜM

KULA YERLEŞİMİ

3.1. Kula'nın Fiziki Özellikleri

Ege Bölgesi içerisinde Manisa iline bağlı olan Kula, denizden 630 m yükseklikte yaylada, dört tarafı dağlarla çevrili düz bir arazi yapısına sahiptir. Yüzölçümü 960 km² olan Kula ilçesi doğuda Uşak ili, Güneydoğuda Sarıgöl, güney ve güneybatıda Alaşehir, batıda Salihli, kuzeyde de Demirci ve Selendi ilçeleri ile çevrilidir (Gültekin, 1985, s:5).

Kula tarihinden bu yana tüm Anadolu'yu Batı Ege'ye bağlayan yollar üzerinde bulunmuştur. Tarihin en önemli yollarından “Büyük Kral Yolu’nun” buradan geçmesi ile birlikte Osmanlılar zamanında ve hatta günümüzde bile geçiş yolu özelliği sürmektedir. Dış satım limanı olan İzmir’e yakınlığı nedeniyle yıllardır satış amacıyla giden malların geçiş noktasıdır.

Kula stratejik konumundan dolayı tarihi boyunca yoğun bir yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Nüfus dağılımı olarak Kurtuluş Savaşı’ndan önce bölgede yoğun olarak bulunan Hristiyan topluluklar (ki bu topluluklar yoğun olarak Rum kökenli ailelerden oluşmaktadır), Kurtuluş Savaşı sonrasındaki mübadele neticesinde günümüzde kalmamıştır.

Kula'nın ekonomik yapısı incelendiğinde yörede eski devirlerden bu yana yoğun olarak geçim kaynağını oluşturan tarım ve biraz da hayvancılık önemli yer tutar (Tosun, 1969, s: 12). Bölgenin bir diğer önemli geçim kaynağı da halıcılıktır.

Bölgede dokumacılığın gelişmesindeki en önemli etkenlerden birisi eskiden beri bölgede yoğun olarak bulunan küçük baş hayvancılıktır. Bu da Batı Anadolu'daki nehir oluşumları ortaya çıkan bol ve zengin otlaklar sayesinde oluşmuştur. Yörede halıcılığın gelişmesi kök boyacılık sanatının da gelişmesinde önemli bir etken olmuştur. Kula içerisinde bulunan pek çok geleneksel konutta bu sanatın etkilerini ve çok değerli örnekleri gözlemlenebilmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonraki dönemde şehir için önemli bir ekonomik kıpırdanmaya yol açan Kula Mensucat fabrikası yaşanan ekonomik kriz dolayısıyla 1951 yılında İzmir'e taşınmış, bu da Kula için ekonomik açıdan büyük bir çöküntü oluşturmuştur. Bölgede yıllardır geleneksel teknikler ile ve ilçe halkının evlerinde dokuduğu halılar son zamanlarda Sümerbank'ın kurduğu yeni dokuma fabrikasıyla tekrar canlandırılmaya çalışılmaktadır.

Resim 3.1. Halı Dokuyan Kadın (Tosun, 1969)

Kula'nın son zamanlarda İzmir – Ankara karayolu üzerinde bulunması nedeniyle Turizm açısından gelişme gösterdiği de yadsınmaz bir gerçektir. Bunun en önemli nedenlerinden biri geleneksel mimarinin örneklerini barındırması iken bir diğer nedense bölgenin volkanik yapısından kaynaklanan doğal zenginliği olan kaplıca ve yeraltı sularıdır. Kula'nın 19 km kuzey batısında bulunan "Emir Hamamı" bunların en önemlilerindendir. Ayrıca bölgede "divlit" diye adlandırılan yanardağ

konileri de bölgeye gelen turistler açısından görülmesi gereken önemli yerlerdendir (Gültekin, 1985, s: 11-17).

3.2. Kula'nın Tarihsel Gelişimi

Kula hakkında tarihi kaynaklardan elde edebildiğimiz en eski bilgi M.Ö. 56 yılından itibaren dir. Kula'nın adını "Klanudda" kentinden aldığı sanılmaktadır. Kula'nın kuzeybatısında bugünkü adı Gölde, eski adı Kiyoldiz olan bir Lydia kenti bulunmaktaydı. Klanudda'nın o zamana göre, bu yörenin gözetleme kulesi durumunda olduğu ve bu yüzden Kula isminin "burç" anlamına gelen "kule" den alınmış olduğu da tahmin edilmektedir. Ayrıca Kuvaterner (dördüncü) dönem yani iki buçuk milyon yıl önceden itibaren yanardağlardan çıkan akıcı bazalt lavları ve tüflerden oluşan yüzey şekilleri, Kula'ya günümüzde bile yangından yeni çıkmış gibi bir görünüm kazandırdığından bölge antik çağda Strabon tarafından Yunanca yanık yöre anlamına gelen "Katakekaumene" olarak adlandırıldı. Hâlen genç volkanik arazideki küçük yanardağ konileri yörede "devlit" veya "divlit" adıyla anılır.

Kula önceleri Lidyalılar, sonraları İranlılar (Persler), daha sonra ise Doğu Romalılar (Bizanslılar) hakimiyeti altına girmiştir.

Selçuklular devrinde (1280-1300) Kula Türklerin eline geçmiştir. 1300 yılında Selçuklu İmparatoru III. Alaaddin'in ölümü üzerine imparatorluk beyliklere ayrılmış, Kula, Kütahya Başkent olmak üzere Alişiroğlu Yakup Bey'in kurduğu Germiyan Beyliği sınırlarına dahil olmuştur. Bu tarihten sonra Kula ve çevresi bir kez daha Bizans'ın eline geçmiş, 1306 yılında ise Yakup Bey'in oğlu Mehmet Bey tekrar geri almıştır (Tosun, 1969, s: 4-9).

Resim 3.2. Kula Genel Görüntüsü (Tosun, 1969)

Mehmet Bey'den sonra 1334'te Germiyan Beyliği Oğulları arasında paylaşılmış, Mehmet Bey'in oğlu Süleyman Şah bütün yöreyi zaptederek idareyi ele almıştır. Süleyman Şah kızı Devlet Hatun'u Osmanoğulları'ndan Beyazıt'a gelin vererek iki beyliğin akraba olmasını sağlamıştır. Süleyman Şah ilk olarak Karahisar'a daha sonra da Kula'ya gelip yerleşmiş, ölümüne kadar da burada kalmıştır (1373). Türbesi hâlen Kula'da bulunmaktadır. Süleyman Şah'tan sonra tüm şehir Saruhanoğulları'na geçmiş daha sonra 1410'da tüm bölge Aydın Beyliği hakimiyeti altında Osmanlı İmparatorluğu'na dahil olmuştur. Daha sonra hiç el değiştirmemiş Ankara, Eskişehir, Kütahya yolu ile İzmir'e geçiş Kula üzerinden yapılmıştır. Bu zamanlarda uğrak ve ticaret yeri olmuştur. Kervansaray, han, hamam inşaatlarının yapımı bu dönemde başlamıştır (Gültekin, 1985, s:10).

3.3. Kula Evlerinin Genel Özellikleri

Kula'da genellikle karataş ve kayrak taşı karışımı bahçe ve zemin kat duvarları bütün sokakları çevrelemektedir.

Kula genelindeki konutlara baktığımızda çok büyük bir bölümü açık sofalı plan şemasına göre yapılmıştır. Bu evler genellikle iki veya üç katlıdır. Zemin katlar yığma taş sisteminde iken üst katlar ahşap karkas arası dolgu taş veya bağdadi olup üzeri sıvalıdır. Üst katlardaki çıkmalar hemen hemen her evde

görülmektedir. Kula’da çıkmaların altları genellikle kapalıdır. Payandalar ve eli böğründeler ile desteklenmiş çıkma çok azdır.

3.4. Kula Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekân Kullanımları

3.4.1. Kula Geleneksel Dokusunda Sokak Yapısı ve Kullanımı

Kula’da, kent dokusunu oluşturan evlerin sınırladığı çıkmaz sokaklardan sırasıyla ara sokaklara, ana yollara, mahalle camilerinin bulunduğu küçük meydanlara ve ana merkeze bağlantı sağlayan bir yol sistemi vardır. Camiler ve Kiliseler gibi dinsel yapılar mahallelerde ve giderek merkezde simgeleşmiş mimarlık öğeleridir.

Resim 3.3 Kula Üst Meydan, 2000

Eski Kula yerleşiminde yakın zamana kadar sokak zemininde doğadaki en sert taşlardan birisi olan granit ile uygulanmış “Arnavut Kaldırımı” yapım sistemi hakimdi. Sokaklar orta aksa doğru her iki yönden eğimli olarak döşenerek orta aksın su akışı ayarlanmıştır. Sokakların konut duvarları ile birleştiği noktalarda daha rahat yürümeyi sağlayan günümüz “kaldırım” anlayışında geniş yayvan kayrak taşları ile döşenmiş kısımlar vardır. Bu kayrak taşları aynı zamanda aşırı yağmurlu havalarda su birikmesini önleyerek yürüyenerin ayaklarının

ıslanmamasını da sağlamakta idi. Günümüzde maalesef bu Arnavut kaldırımı yollar üzerine asfalt ve beton dökülerek kapatılmıştır.

Resim 3.4. Kula'da Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı, 2000

Resim 3.5. Kula'da Sokak (Tosun, 1969, s:8)

Resim 3.6. Kula’da Sokak Döşemesi, “Arnavut Kaldırımı” (Tosun, 1969)

3.4.2. Kula Geleneksel Evlerinde Avlu Bahçe Kullanımları

Sokakların her iki yanında bulunan konutların geniş saçakları sokakta bulunan insanları hem güneşin, hem de yağmurun etkisinden korumakla beraber, gayri muntazam bir plana sahip zemin katların üst katını düzgün bir geometriye getirme amacıyla oluşturulan çıkmalar ile birlikte sokağa farklı perspektifler kazandırmaktadır. Geleneksel Türk konut yerleşimlerinde daima görüldüğü gibi Kula sokaklarında da ağaç bulunmamakla beraber, sokağa cephesi olan konut bahçelerinin üzerinden sokağa taşan ve sarkan çiçek ve ağaç dalları da bu mekânlara doğal bir hava vermektedir.

Evlerin çoğunluğuna sokaktan bir veya iki kanatlı geniş ahşap kapılar ile taşlık veya avludan girilir. Dokuda konutlardaki parsel yerleşiminde yapılar çoğunlukla sokağa cephe verecek şekilde yerleşmesine karşın, bazı durumlarda geride veya tamamiyle sokak cephesini kaplayarak bahçenin sokağa açılımını kapatmaktadır. Kula genelindeki geleneksel konutların hemen hemen hepsi irili ufaklı bahçeye

sahiptir. İklimsel koşulları da dikkate alındığında bu bahçelerde çoğunlukla kayısı, nar ve erik ağaçları ağırlıkta olmak üzere pek çok meyve ağaçları, çeşitli boyutlarda çiçek ve sebze bahçeleri ve müştemilat kısımları bulunur. Özellikle müştemilatın bahçelerde bulunması nedeni ile gündüzleri ev hanımlarının en çok vakit geçirdikleri mekân halindedir.

Resim 3.7. Kula Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı, 2000

Resim 3.8. Kula Üst Meydanda Kadınlar Hapishanesi Bahçesi , 2000

3.4.3. Kula Geleneksel Evlerinde Sofa Kullanımı

Kula'daki konutların geneli açık sofalı plan tipine dahildir. Genel olarak tüm Kula'da yaygın olan halı dokumacılığının hâlen uygulandığı evlerde çoğu zaman halı dokuma işleri bu yarı açık mekânlarda uygulanmaktadır. Kula'da iklimin iç Ege'ye göre daha yumuşaktır ve yıl içerisindeki sıcak günlerin daha fazla olması nedeni ile açık sofalar hâlen kullanılabilirlik özelliğini korumaktadır. Dokumacılık yanı sıra bu mekânlarda hâlen yaygın olarak tütün kurutma, salça yapımı, biber, patlıcan gibi sebze kurutma, tarhana yapımı gibi işlevler de sürdürülmesi ile beraber işlik vazifesini korumaktadır.

Resim 3.9. Kula Üst Meydanda Eski Kadınlar Hapishanesi, 2000

Yapıların pek çoğunluğu genellikle ekonomik nedenlerden dolayı bakımsız kalmıştır. Bu bakımsızlığın sonucunda da yapılar çatılarından aşağıya doğru bir yol izleyerek bozulmaya başlamıştır. Bu da evlerin içinde yaşayan insanların üst katlardan alt katlara doğru yaşam faaliyetlerini indirmelerine nedendir. Böylece de en üst katlarda bulunan yazlık odalar, baş odalar depo gibi kullanılırken bu

odaları birbirine bağlayan açık sofalar da yaşamı kolaylaştıran ve gerek görsel, gerekse işlevsel bir gösterişle beraber depo veya ardiyeye dönüşmüşlerdir.

Resim 3.10. Kula Üst Meydanda Eski Kadınlar Hapishanesi, Ara Kat Sofası
(Cenk Öztibet Arşivi, 2000)

3.5. Örnek Olarak Seçilen Evler

3.5.1. Kula Kaçıklar Evi

Kula'da eski hapishanenin yanında 8 numaralı yapı, 18. yüzyıl yapısıdır.

Dış sofalı plan tipinde olan bu yapı iki katlıdır. Yapıya giriş doğrudan bahçeyedir. Zemin katta sonradan yapılmış iki oda, ahır, depo, tuvalet ve yapının ilk halinde üstü kapalı avluya bakan kısmı açık olarak kullanılan ancak sonradan tamamen kapalı olarak yeniden yapılan bir mutfak bulunmaktadır.

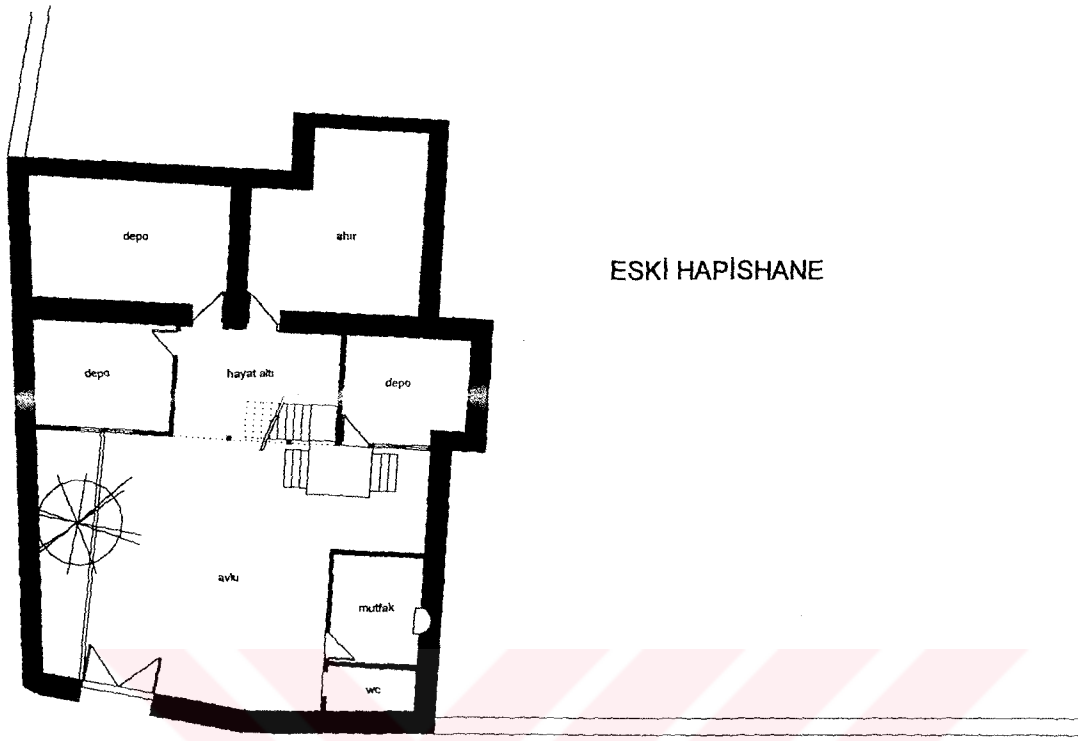

Resim 3.11. Kaçıklar Evi, 2001

Yapının ilk halinde Üst katta ilk olarak açık sofaya bağlı köşk olarak kullanılan mekân sonradan kapatılarak köşk odaya dönüştürülmüştür. Geçmişte köşk oda ile oda arasındaki bölüm de doğal olarak bir eyvan halini almıştır. Günümüzde ise köşk oda tamamiyle yıkılmış, köşk odanın önündeki eyvan da baş oda önündeki gibi sekilemiştir. Yapıda bugün sofanın bir yüzünde sıralanan biri baş oda olmak üzere iki oda mevcuttur. Üst kat sofanın kuzey ve güney duvarları dışarıdan içerisi görünmeyecek şekilde 120 cm kadar duvar ile kapatılmıştır. Sofanın kuzey duvarında ayrıca ahşap kafesler ile kapatılan iki pencere de bulunmaktadır. Evin en dikkat çekici özelliklerinden birisi de sofanın tavan süslemeleri ve sofaya bakan kapıların detaylarıdır.

Yapının girişinin bulunduğu üst meydana cephesi yoktur. Yapının doğu ve güney cephesi eski hapisane binasının arsasına bakmaktadır. Kuzey cephesinde oldukça dar olan sokaktan dolayı özellikle baş oda çıkmasının geniş saçakları ile sokağın diğer tarafındaki evin saçakları ile birbiri üzerine binmek sureti ile sokağın üzerini tamamiyle kapatmıştır.

Yapı alt katı kaba yonu yığma taş üst katlar ise hımsı dolgulu ahşap karkastır.

ESKİ HAPİSHANE

ZEMİN PLANI

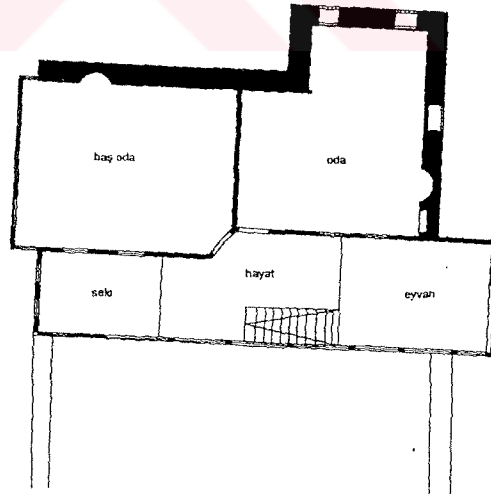
1 2 3 m

KAÇIKLAR EVİ

ÜST KAT PLANI

1 2 3 m

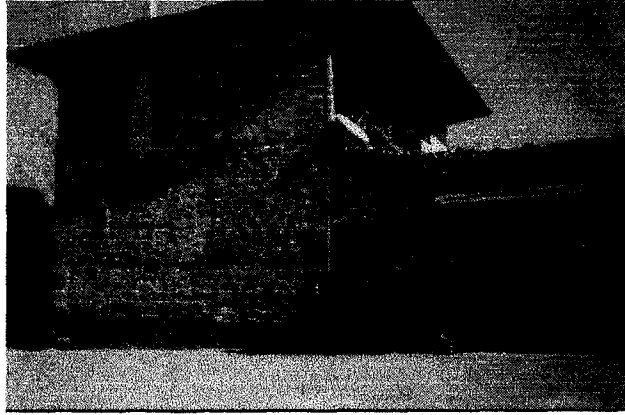
ÜST KAT GÜNÜMÜZ PLANI

1 2 3 m

Şekil 3.1 Kaçıklar Evi Kat Planları

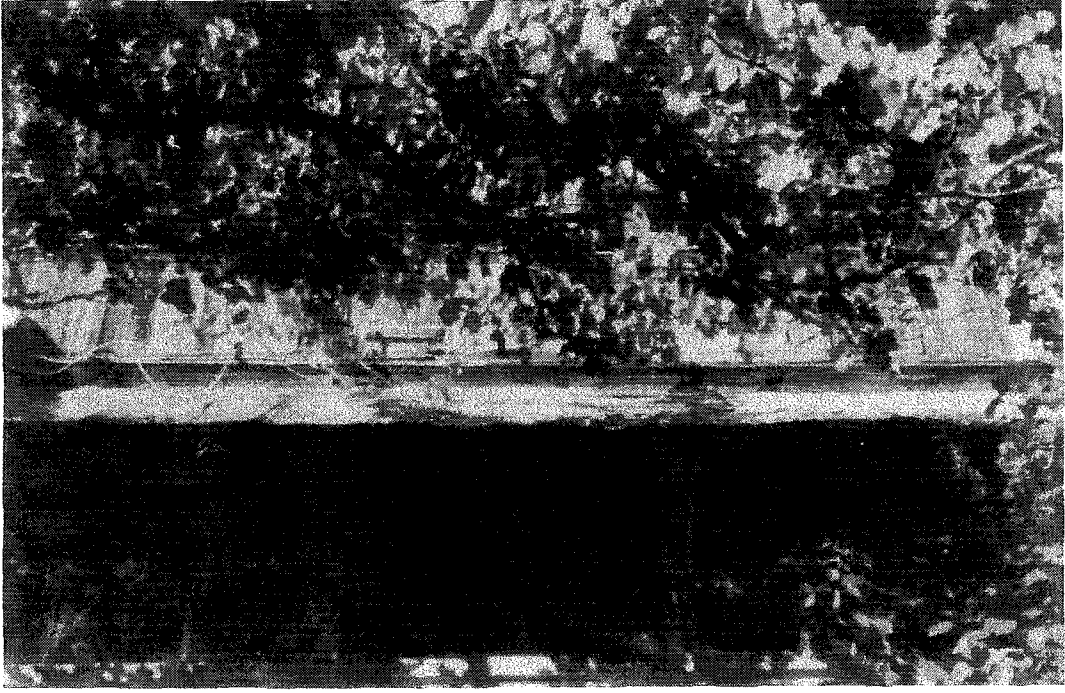
3.5.2. Kadınlar Hapishanesi

Eski hapishane binası önündeki meydanda 11 numaralı yapı, 18. yüzyılda yapılmıştır. Bir dönem Kadınlar Hapishanesi olarak kullanıldığından dolayı bu isimle anılmaktadır.

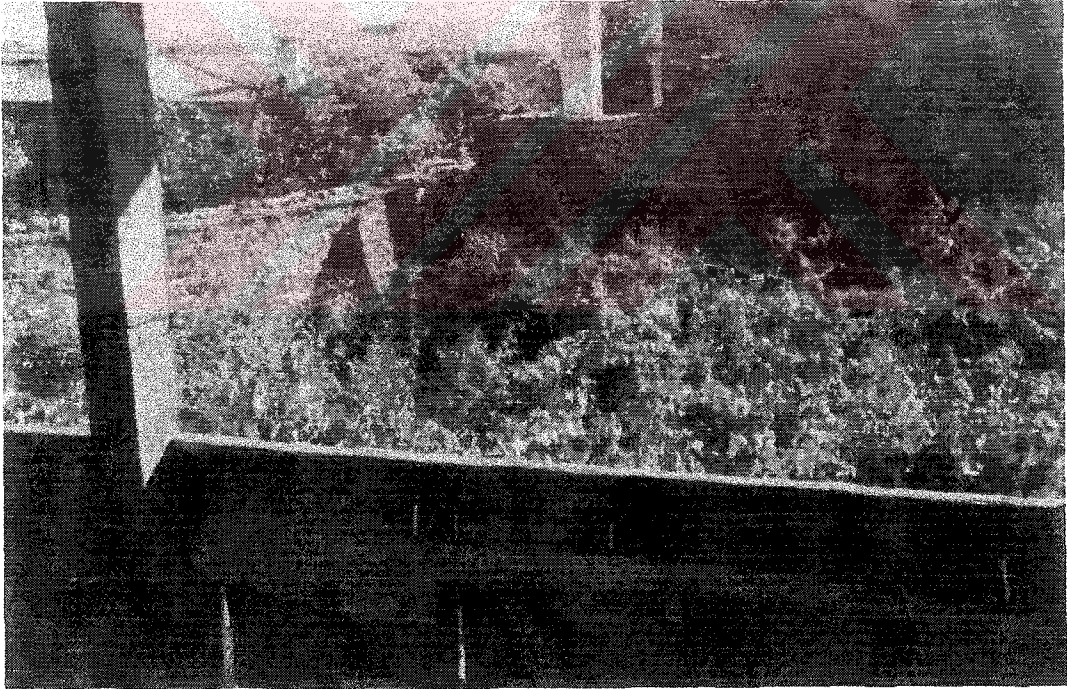

Resim 3.12. Kadınlar Hapishanesi, 2001

Dış sofalı plan tipine sahip olan yapı üç katlıdır. Yapıya giriş meydandan ve doğrudan bahçeyedir. Oldukça geniş bir bahçeye sahip yapının zemin katında ahır ve depo olarak kullanılan iki oda dışında hayataaltı bölümüne sonradan eklenmiş bir oda vardır. Zemini kayrak taşları ile kaplı hayataaltının güney kısmı bahçeye bakan bölümüne sonradan yapılan tuvalet ve mutfak eklentisi sebebiyle duvarla kapatılmıştır. Bahçenin batı duvarı üzerinde yapının orijinal tuvaleti hâlâ mevcuttur. Tuvaletin yanında ise üzeri kapalı yanları açık olarak yapılan üst örtü altında odun depolama işlevi süregelmektedir. Hayat altından bir merdiven ile yapının ara katına çıkılmaktadır. Ara katta sofanın doğu kenarında iki kış odası ve sofanın kuzeyinde ise sonradan kapatılan bir oda bulunmaktadır. Bu kat kış oturması için kullanıldığından, açık sofanın bahçe cephesi yarıya kadar kapatılmıştır. Yapının üst katında biri baş oda olmak üzere üç oda bulunmaktadır. Odalardan biri geçmişte seki olarak kullanılırken sonradan kapatılmak sureti ile oluşmuştur. Üst kattaki baş odanın kuzey cephesi sonradan örülmüş taş duvar ile sağırlandırılmıştır.

Resim 3.13. Kadınlar Hapishanesi Bahçe Cephesi, 2001

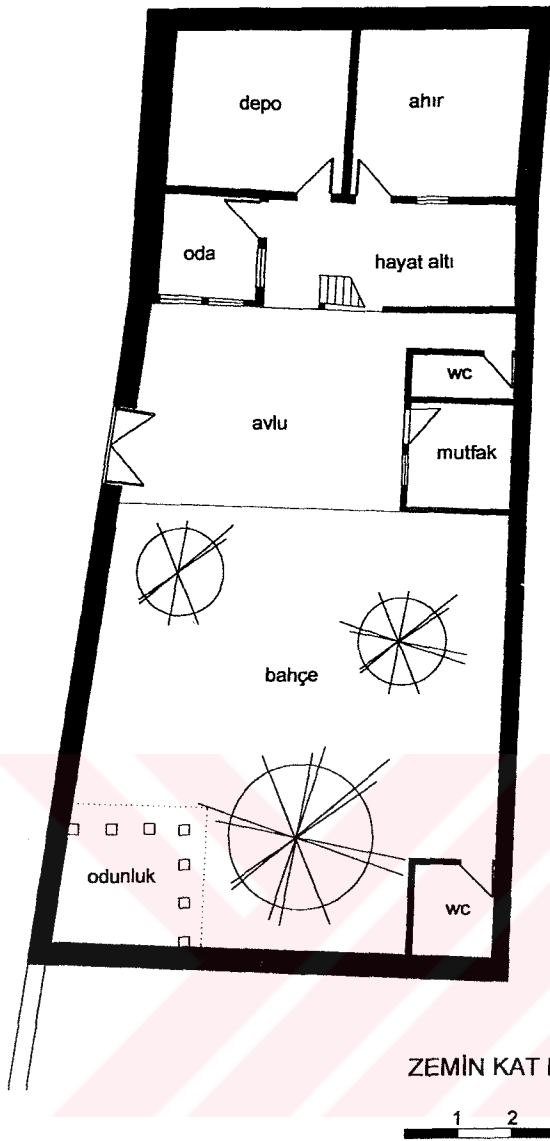

Resim 3.14. Kadınlar hapishanesi Bahçesi, 2001

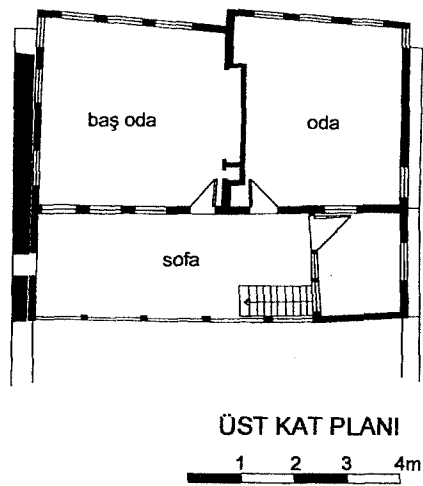
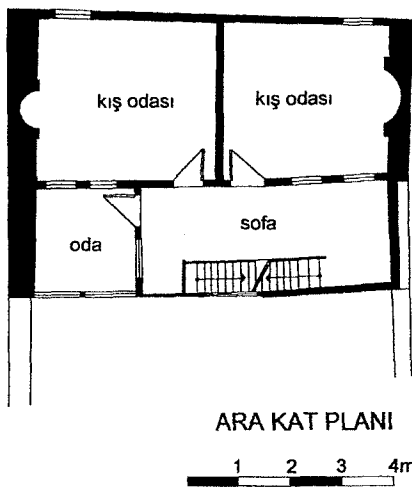
Yapının kuzey cephesi üst kat sofasının küçük penceresi haricinde tamamiyle sağırdır. Doğu cephesinde, altları bağdadi sıva ile kapatılmış ve kalem işi süslemeleri olan sıra çıkımlar vardır.

Yapının geçmişte zemin katı yığma taş, üst katları ise hımmış dolgulu ahşap karkas olarak inşa edilmiştir. Oldukça büyük bir bahçeye sahip olan yapı açık ve yarı açık mekân kurgusuyla Kula'daki iyi örneklerden birisidir.

ESKİ KADINLAR HAPİSHANESİ

Şekil 3.1 Kadınlar Hapishanesi Kat Planları

3.5.3. Eski Papaz Evi

Yıkık Kilise yanındaki 12 numaralı yapı, 18. yüzyılda inşa edilmiştir. Bir dönem Yıkık Kilise'nin papazının konutu olarak da kullanıldığı için bu adla anılmaktadır.

Resim 3.15. Eski Papaz Evi, 2001

Açık sofalı plan tipindeki yapı iki katlıdır. Yapıya giriş avlu aracılığıyla. Yapı sonradan çok fazla tadilat görmüştür. Yapının orijinalinde depo ve ahır olarak kullanılan zemin kat ve hayata altı sonradan kapatılmak suretiyle meydana açılan ayrı bir giriş ile ikinci konut oluşturulmuştur. Yapının eski sahiplerinin vefatıyla, miras paylaşımında yapının kuzeydoğu yönündeki konuta alınan üst kattaki oda ve sonradan ilave edilen doğu cephesindeki odalar yapının orijinal planını zedelese de, bahçe cephesi ve açık sofası ile geleneksel kimliğini korumaktadır. Yapının zemin katında hayata altı direklerinin arası kapatılmıştır. Böylece alt kattaki hayata altı zemindeki ikinci konutun kapalı sofasına dönüşmüştür. Bu konutta birbirinin içinden geçişli iki oda ve içinde mutfak ve tuvalet barındıran bir mekân da vardır. Yapıda avlu sadece evin sahiplerinin oturduğu üst kat tarafından kullanılmaktadır. Avlu içerisinde geçmişte mutfak olarak kullanılan ancak daha sonra üst kattaki bir odanın tadilat sonucu mutfak yapılması ile günümüzde

depoya dönüşen sonradan yapılmış ayrı bir mekân ve hâlâ kullanılan tuvalet yapısı bulunmaktadır.

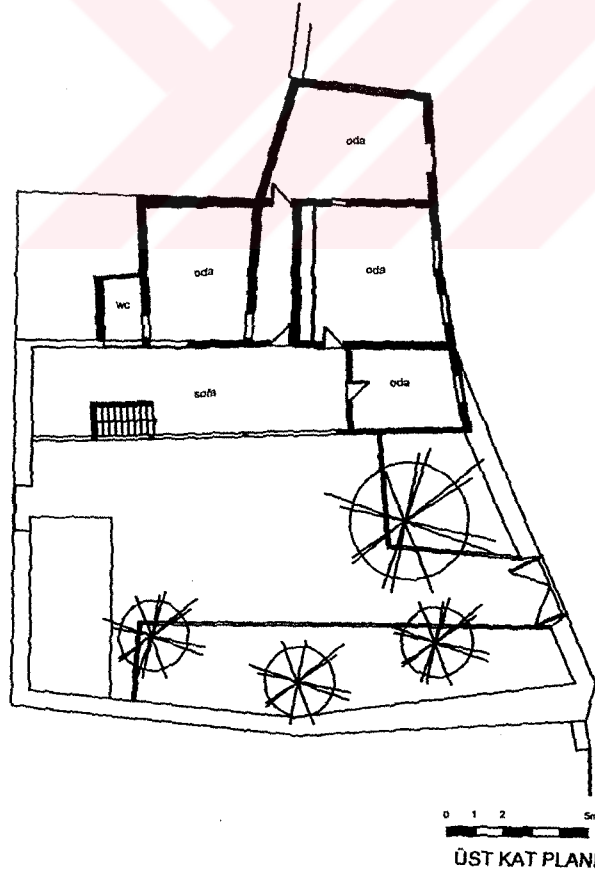
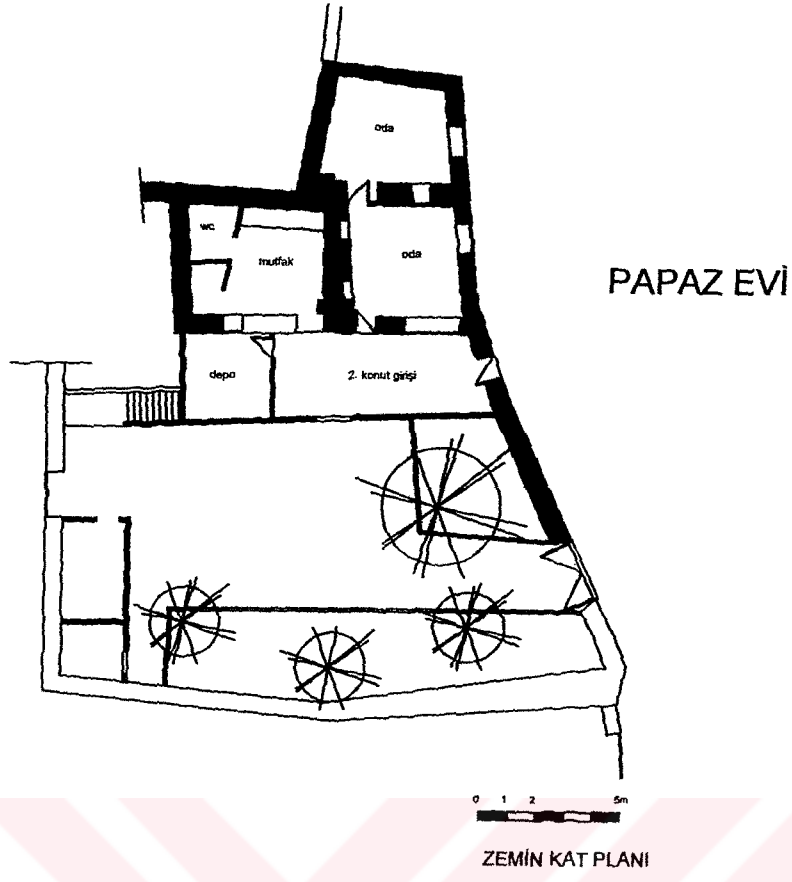
Bahçeden bir merdiven ile üst kat sofasına çıkılmaktadır. Bu katta bulunan dört odadan biri sonradan mutfak ve içinden geçişli bir banyonun bulunduğu bir mekâna dönüşmüştür. Hemen yanındaki oda baş oda olarak kullanılmıştır. Üst kat sofasının güneyinde bulunan seki sonradan kapatılmak sureti ile odaya dönüşmüştür. Ayrıca veraset paylaşımı esnasında sonradan eklenen ve mutfağa dönüşen mekânın içindeki koridor ile ulaşılan yapının doğusunda bir oda daha bulunmaktadır. Üst katın kuzeyindeki odanın bir kısmı arkadaki ev tarafından kullanılmaktadır.

Resim 3.16. Eski Papaz Evi Sofası, 2001

Yapının meydana bakan güney cephesi oldukça sadedir. Meydan cephesinde herhangi bir çıkma bulunmamaktadır. Yapının zemin katı üzeri sıvanmış yığma taş iken, üst katı arası hırmış dolgulu ahşap karkastır.

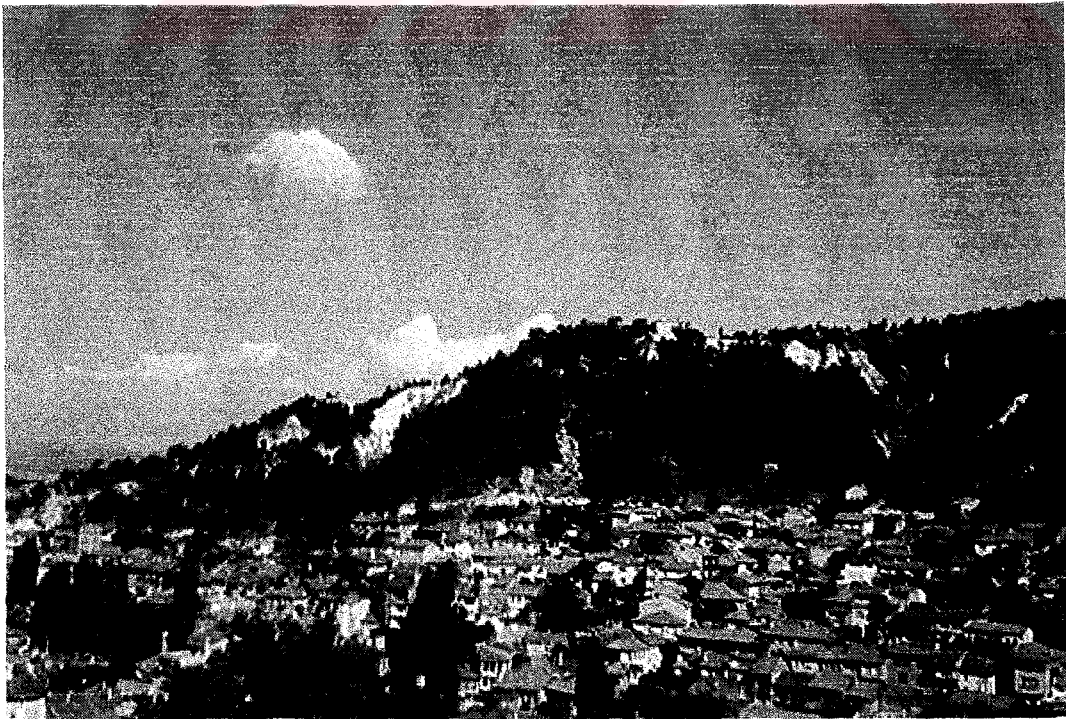
Şekil 3.3. Papaz Evi Kat Planları

4. BÖLÜM

KÜTAHYA YERLEŞİMİ

4.1. Kütahya'nın Fiziki Özellikleri

Kütahya topraklarının küçük bir kısmı Marmara bölgesinde, daha büyük bir bölümü Ege bölgesi sınırları içindedir. Oldukça yüksek dalgalı düzlüklerden oluşan Kütahya'da kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dağlar bulunmaktadır. Kütahya içindeki ovalar tarımsal açıdan şehrin gelişiminde önemli rol oynamaktadırlar. Bu ovalar: Kütahya Ovası, Altıntaş Ovası, Simav Ovası, Tavşanlı Ovası ve Gediz ovasıdır. Ayrıca Kütahya şehrinin bazı kırık çizgileri ile kesilen bir deprem kuşağı üzerindedir. Bu nedenle başta Gediz Depremi olmak üzere çeşitli depremlerde önemli can kaybı ve hasara maruz kalmıştır.

Resim 4.1. Hisardan Hıdırlık tepesi Genel Görünümü (İ. Tunca Arşivi, 1998)

Kütahya’da İç batı Anadolu geçiş iklimi görülür. Bu iklim tipi Ege, Marmara ve İç Anadolu bölgelerinde görülen iklim tipleri arasında bir geçiş iklimi niteliği taşımaktadır. Sıcaklık bakımından daha çok İç Anadolu karasal ikliminin, yağışın mevsimlere dağılışı bakımından da Marmara ikliminin etkisi altındadır. İl sınırları içerisindeki dağların orman bakımından oldukça zengin olmasından dolayı Kütahya, komşu illere göre daha fazla yağış almaktadır. Kışlar soğuk ve kar yağışlı geçer , sık sık don olayı görülür. Yazlar fazla sıcak değildir. Yaz kuraklığı azdır. İlin batı kesiminde Gediz ve Simav Ovalarında daha yumuşak bir iklim görülür. Çünkü buraları, diğer yerlere göre daha alçakta yer almaktadır. Deniz seviyesinden yükseklerle çıkıldıkça hava sıcaklığı azalır. Dağlık alanlar, ovalara göre daha serindir.

Resim 4.2. Kütahya Döner Restorandan Eski Kale Surlarına Yanaşmış Evler
(İ. Tunca Arşivi, 1998)

Kütahya’nın yer şekilleri genelde engebelidir. Bu yerler ekilip dikilemediği için tabii bitki topluluklarının yetişmesi kolaylaşmıştır. Bu nedenle geniş alanlar bu bitkilerle kaplıdır.

Osmanlı döneminde geleneksel bir seramikçilik ve çinicilik merkezi olan Kütahya, günümüzde bu önceliği tarım ve hayvancılığa bırakmıştır. Kütahya il ekonomisi günümüzde büyük ölçüde tarıma dayanır. Ayrıca Ankara keçisine dayanan tiftik üretimi de ekonomide önemli bir yer tutar. Seramikçilik ve çinicilik gibi geleneksel uğraşlardan olan dokumacılık ve halıcılık da önemli bir gelir kaynağıdır.

4.2. Kütahya'nın Tarihsel Gelişimi

İ.Ö. 1200 lerde Ege Göç Kavimleri'yle birlikte gelen Frig ve Misler (Misoiler), Anadolu'nun içlerine dek uzanarak Hitit Devleti'ni zayıflatmışlardır. Sonunda, Hititler tarih sahnesinden silinmiştir. Bu sırada, Kütahya'nın batısı Misler'in, doğusu da Frigler'in yerleşim alanı içinde idi. Frigler, ancak İ.Ö. 800'lerde siyasal bir örgüt yapısına kavuşmuşlardır.

İ.Ö. 278'de, yörede Bitinya Krallığı üstünlük kurmuştur. I. Attalos (İ.Ö. 241-197) zamanında Bergama Krallığı sınırları içinde kalan kent, son Bergama Kralı III. Attalos'un vasiyetiyle, İ.Ö. 133'te Roma yönetimine girmiştir. Hristiyanlığın yaygınlaşmaya başladığı dönemlerde, Kütahya önemli bir piskoposluk merkezi durumuna getirilmiştir.

1071 Malazgirt Savaşında Alparslan'a yenilen Romanos Diogenes, Kütahya'ya getirilerek gözleri kör edilmiştir.

1078'de Anadolu Selçuklu Devleti'ni kuran Kutalmışoğlu Süleymanşah, aynı yıl, Kütahya'yı da ele geçirilmiştir. 1277'de III.Gıyaseddin Keyhusrev, Kütahya yöresini Germiyanogulları'na verilmiştir. Germiyanoglu I.Yakup Bey, 1300'de Anadolu Selçuklularından ayrılarak merkezi Kütahya olmak üzere Germiyan Beyliği'ni kurmuştur. 1362'de başa geçen Süleymanşah, Karamanlılar'dan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı Osmanlılar'la iyi ilişkiler kurma yoluna giderek, kızı Devlet Hatun'u I.Murad'ın oğlu Yıldırım Beyazıt'a vermiştir. Çeyiz olarak da Emet, Simav ve Tavşanlı'yla birlikte Kütahya'yı Osmanlılar'a bırakmıştır (1381). Bu dönemde Kütahya bir sancak merkezi olmuştur.

“1848 Devrimleri” olarak bilinen ve Avrupa’da büyük sarsıntılara yol açan toplumsal hareketler sırasında, Macar ulusal hareketi Avusturya ve Rusya tarafından bastırılınca, hareketin önde gelenlerinden bazıları 1849’da Osmanlı Hükümeti’ne sığınmışlardır. Osmanlı Hükümeti Rusya ve Avusturya’nın tüm baskılarına karşın, onları geri vermemiştir. Başta Lajos Kossuth olmak üzere Kütahya yöresine yerleştirilen Macarlar, 1851’e değin burada kalmışlardır.

1867’de Hüdavendigâr Vilayeti’ne bağlı bir sancak merkezi olan Kütahya, II.Meşrutiyet’ten sonra bağımsız bir sancak durumuna getirilmiştir. I.Dünya Savaşı’ndan önce de, Eskişehir kazası Kütahya’dan ayrılarak bağımsız bir sancak olmuştur.

Adı, eski adı olan Kotyum’dan pek az bir değişme ile Kütahya biçimine dönüşmüştür. Şimdiki kentte eski ve tarihsel yapılardan kalma kale, kentin orta yerinde, bir tepenin üstündedir. Kentin bu kesiminde bazı sütun başlıklarına da rastlanır. Kalenin ortasındaki kilisede o dönemin büyük devlet adamlarının ve ünlülerin mezarları vardır.

Milli Mücadele yıllarında, Ocak 1921’de Çerkez Ethem ayaklanmasına sahne olan Kütahya, 17 Temmuz 1921’de Yunanlılar’ın işgaline uğradı. Büyük Taarruz’a değin işgal altında kalan Kütahya, 30 Ağustos 1922’de kurtuldu (Eser, 1954, s: 17-18 ; Nazlı, 1986, s: 9-12 ; Yurt Ansiklopedisi,1983, s: 5314).

4.3. Kütahya Evlerinin Genel Özellikleri

Kütahya evleri, yörenin yaşama biçimi, aile yapısı, doğal yapı ve gereçler, iklim gibi öğelerin etkileriyle oluşmuş, özgün yapılardır. İnsanı ölçü alan yaşamla uyumlu Türk evinin ilginç örnekleri olan bu evler, dönemin mimarisini ve süslemesini yansıtmaktadır.

Kent, aynı adı taşıyan ovanın güneyinde yükselen Yellice Dağı’nın (Acem Dağı) kuzey eteğinde eğimli bir alana kurulmuş; Hisar ve Hıdırlık Tepeleri’nin yamaçlarından başlayarak, kuzeye doğru ovaya yayılmıştır. Dik yamaçlarda dar

ve kıvrımlı arnavut kaldırımı sokaklar boyunca sıralanmış evlerin çevresi bahçeliktir.

17. yy.' a değin inen en eski örnekler, meyve bahçeleri içindedir; günlük yaşamın tüm gereksinimlerini karşılayabilecek şekilde düzenlenmiştir. Daha sonra yerleşimin yoğunlaşmasıyla bloklaşma, bitişik düzende yapılaşma görülmeye başlamıştır. Geçmişin bahçeli, avlulu evlerinin yerini sokakla ilişkili, çıkmalı yapılar almıştır. Kentte ayrıca 19. yy ve 20. yy. başlarından, konak tipi evler bulunmaktadır. Bunlar Osmanlı Devleti'nin son döneminde egemen olan ampir üslupta süslemeli, dışa açık yapılardır.

Kütahya evleri, mimari ile iklimin etkileşimini belirleyen ilginç örneklerdir. Yazları sıcak, kışları soğuk olan yörede, evlerin yazlık ve kışlık bölümleri vardır. Yapıların soğuk kış rüzgarlarına dönük duvarları kalın (0.80-1m.) ve sağırdır ya da tek küçük pencerelidir. Yapının en korunaklı bölümüne küçük pencere, alçak tavanlı, ocaklı kış odaları yerleştirilmiştir. Ayrıca kışları hayat da camekânla kapatılır. Buna karşılık üst katlar sıcak yaz günlerine göre düzenlenmiştir; bol pencere ve doğaya açıktır. Bu mevsimde daha çok çevresi açık "sergah" ta oturulur. Hayatın yüksek ve havadar bölümlerinde köşkler ve tahtlar vardır. Yöre bol yağış aldığından, saçaklar geniş tutulmuştur. Kimi yapılarda yan duvarlar yağmura dayanıklı ahşapla kaplanarak kerpiçler korunmaya çalışılmıştır.

Geçmişte Kütahya ve çevresi zengin ormanlarla kaplı olduğundan ahşap çokça kullanılmıştır. Çam, meşe, kayın, ardıç boldur: özellikle çam yapı kerestesi olarak üretilir. Yapıların doğrama ve karkas bölümleri sert, sık dokulu, dış etkilere dayanıklı sarı çamdandır. Duvarlar taş temel üstüne, hıms tekniğinde ahşap hatıllı, kerpiç dolgudur. Deprem bölgesi olduğundan, ahşap hatıllar dayanıklılığı arttırmaktadır. Ahşap yanında ana yapı gereci kerpiçtir; yöreden sağlanan "geren" (bir tür killi toprak) kerpiç yapımı için elverişlidir. Duvarlar çamur harç üstüne dıştan kırıklı kireç, içten alçı sıvadır.

Tuğla, yalnızca bacaların görünen kısmında kullanılmaktadır. Bol yağmur alan bölgede örtü düzeni, alaturka kiremit kaplı beşik ya da kırma çatı biçimindedir. Geniş saçak altları kaplamasızdır.

İklim ve doğal gereçler yanında yaşama biçimi ve aile yapısı da evlerin mimarisini etkilemektedir. Kapalı, tutucu bir yaşam biçiminin egemen olduğu yörede, ev içinin gizliliği düşüncesiyle yapıların sokak yönleri ya tümüyle sağırdır, ya da yalnızca üst katlar pencerelidir. Hayatın komşu evlere bakan yönleri de sağırdır. Ayrıca kepenkler, kafesler dışarıdan görülmeyi önleyici öğelerdir. Ayrı girişli, harem ve selamlık bölümlerinden oluşan konak tipi yapılar yanında, üst kat sofası bu amaçla duvarla bölünmüş evler de vardır.

En eski Kütahya evleri tek katlıdır, yer katı bol güneş ve hava alabilmesi ve nemden korunması için yüksek tutulmuştur. Altı çoğunlukla boşdur. Daha sonraki yapılar iki üç katlıdır. Giriş katı ambar, depo, kiler, samanlık, ahır, hizmetliler bölümlerinden oluşmaktadır. Bunun üstünde, yapının bir bölümünü kaplayan asma kat vardır, alçak tavanlı, küçük pencere, ocaklı kış odaları buradadır. Üst kat evin en önemli ve özenli bölümüdür. Burası konuklara ve aile reisine ayrılmıştır. Planı aile reisinin oturduğu, konukların ağırlandığı baş odaya göre düzenlenmiştir. Büyük yüksek tavanlı baş oda, evin en güzel görünümlü yerindedir; kapısı, pencereleri, duvarları, tavanı, birbiriyle uyumlu ahşap ya da yağlıboya süslemelidir. Buraya, oymalı parmaklıklarla ayrılmış, basamaklı seki altından (pabuçluk, saff-ı nihâl) geçilir. Minderli, işlemeli yastıklarla süslü seki üstü (oturma bölümü) bir ya da birkaç yönde bol pencere, şahnişlerle (çıkımlar) doğaya açılır. Dikdörtgen pencereler kafesli ve bölmelidir; kimileri de sürgülüdür. Üstlerinde ahşap çerçeveli, vitraylı alçı, kafa pencereleri odanın süslemesini zenginleştirmektedir.

Yörede sofaya hayat ya da sergah denmektedir, üstü kapalı, çevresi açıktır, rüzgarlara göre yönlendirilmiş, ya da o yönleri sağır bırakılmıştır. Hayatın önü dışardan görünmeyi önleyecek biçimde kafeslidir, kimi evlerde kafesin alt bölümü tümüyle ahşaptır. Burası kışları camekânla kapatılarak, açık sofa kapalı hayata dönüştürülmektedir.

Evler çoğunlukla dış sofalı plandadır, odalar sofa boyunca ya da sofanın çevresine L biçimi sıralanmıştır. Yanlarda yüksekçe, seki denilen yalın görünümlü bölümler, öndeyse daha gösterişli köşk veya taht bulunur. Kimi yapılarda daha gelişmiş bir mimari gösteren köşk, ayrı bir bölüm gibidir. Köşk ya da tahtın ayrı

bir oda biçimini aldığı evlerde, sofa küçülmüştür. Bahçeye bakan sofanın bir eyvanla sokağa açıldığı, eyvanın önünde köşkün bulunduğu evler de vardır.

Evlerde mutfığa önem verilmemiş, odalardan biri mutfak olarak değerlendirilmiştir; kimi yapılarda bahçede ayrı bir bölüm bulunabilmektedir. Ancak, her evin avlusunda fırın vardır. Bu, kerpiçten, yarı küre biçiminde, içi boş, tepesi bacalı bir yapıdır. İçinde çalı çırpı yakılıp duvarlar iyice kızdıktan sonra közler alınır, ekmek hamuru konur, tüm delikler kapatılarak pişmeye bırakılır.

Hela, çoğunlukla evin dışında kerpiç ya da ahşap bir bölümdür. Evlerde içinde yıkanılan yerli dolaplar vardır; ayrıca yapının dışında sıcak suyu fırından sağlanan kurnalı bölümler bulunur, bunların yanına bir oda eklenmiştir.

Dıştan yalın, süslemesiz olan Kütahya evlerinin içi, ahşap işçiliğinin özenli örnekleriyle bezelidir. Kapılar küçük ve tek kanatlıdır, kimi evlerde kanat açıldığında yerli dolabın kapağı işlevini de görmektedir. Odalarda tüm gereksinimleri karşılayan yerli dolaplar, yüklükler, çubukluk, kavukluk, testilik, peşkirlik, öteklik, lambalık, tembel deliği gibi adlarla anılan bölmeler, raflar vardır. Yüklükler seki altı yönündedir. Dolaplar, odanın bir ya da iki yanını kaplar. Bunlar elin uzanacağı yüksekliktedir. Kimi evlerde ise, dolapların üstü tavana dek boş bırakılmış, ahşap korkuluklu asma kat görünümü verilmiştir. Üst ve alt pencere sırası arasında duvarları dolanan raflar odanın yüksekliğini böler. Ocaklar içten alçı sıvalıdır, ahşap yaşmak ve piramit biçimi dilimli külah, odanın ahşap süslemesiyle uyumlu olarak ahşap süslemeli ya da yağlı boya bezemelidir.

Odaların, özellikle baş odanın tavanı özenli bir işçilik gösterir. Aralıklı yerleştirilen kirişler açık bırakılır ya da sarı çamla kaplanır, üstü çıtakari geometrik motifler, ortada göbekte süslüdür. Tüm ahşap öğeler doğal renginde bırakılmış, geometrik motifler, kıvrık dallar, yapraklı çiçekler, meyveler, vazo içinde çiçekler ve yazılarla bezenmiştir. Ayrıca değişik renklerde yağlı boya süslemeli evler de vardır.

Evlerin avlu ve alt kat döşemesi sıkıştırılmış “geren” dir. Öbür katlarsa ahşap kirişler üstüne tahta kaplamadır.

Yatay çizgilerin egemen olduğu mimari ve süslemeleriyle Türk evinin özgün örnekleri sayılan Kütahya evleri önce yaşama biçiminin değişimiyle bölünmeye başlamış, sonra büyük bahçeler ek yapılarla küçülmüş, sonunda çok katlı yapılaşmayla apartman düzenine geçilmiştir. Ancak, günümüze ulaşan evlerin korunması amacıyla rölöve çalışmaları sürdürülmektedir (Eser, 1954, s: 69-77 ; Yurt Ansiklopedisi, 1983, s: 5371-5373).

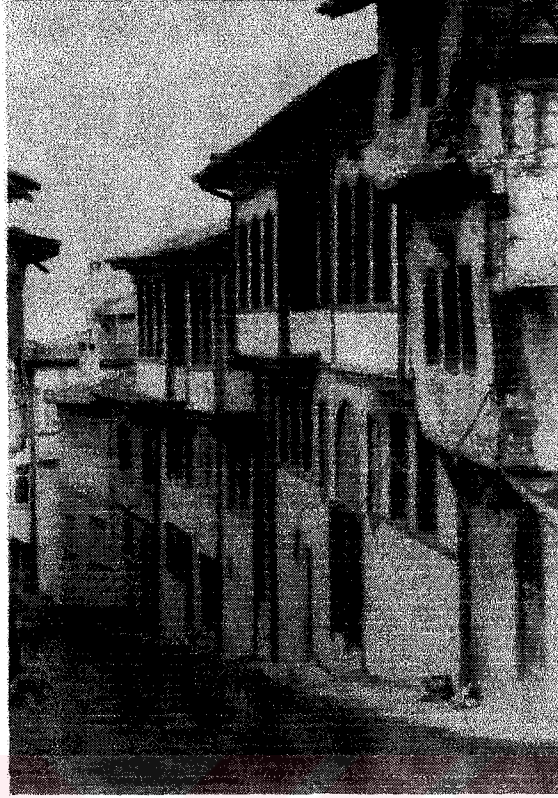
4.4. Kütahya Evlerinde Açık ve Yarı Açık Mekân Kullanımları

4.4.1. Kütahya Geleneksel Dokusunda Sokak Yapısı ve Kullanımları

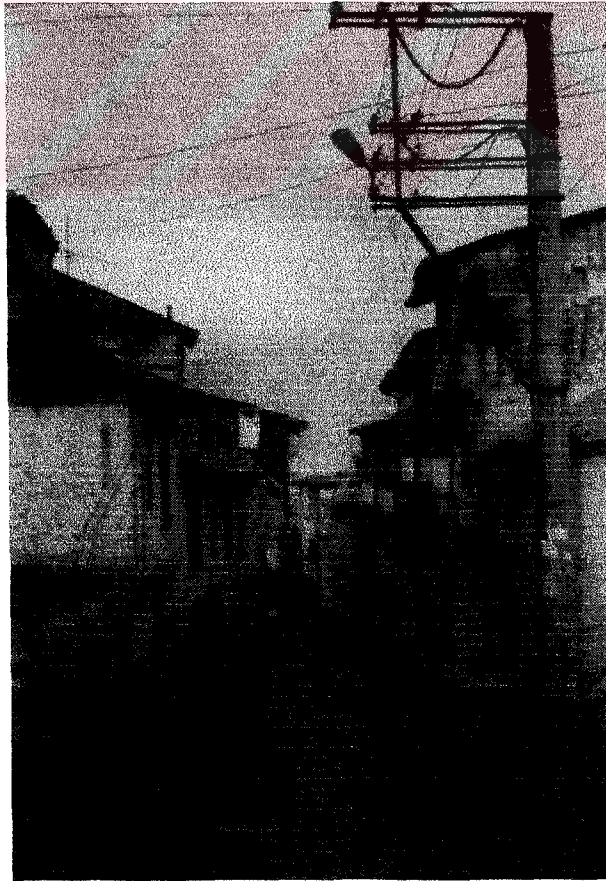
Kütahya geçmişten beri önemli ve kalabalık bir şehir olmuştur. Kütahya geleneksel Türk konut dokusunda bunun etkileri görülebilmektedir. Ölçek ve nüfus bakımından büyüklük Kütahya merkezindeki dokuların ilçelerdeki yerleşimler kadar fazla korunamaması sonucunu getirmiştir. Şehir içerisindeki yoğun müslüman yerleşimleri bu şehirde mahremiyet kavramının daha yoğun bir etki olarak karşımıza çıkmasını sağlamaktadır. Bu etkiler, konut yerleşimi ve sokak yapısında da görülebilmektedir. Tüm Ege ve Anadolu dokusunda gözlemlenebilen arazi yapısına uyumlu ve dar sokaklar Kütahya’da da görülmektedir. Geleneksel Türk Evlerinin önemli özelliklerinden birisi olan üst kat çıkmaları da yoğundur. Ancak diğer Ege yerleşimlerinin aksine, konutların dış yüzeylerinde çokça görülen kalem işi süslemelere burada rastlanmaz. Evlerin dışa bakan yüzleri oldukça sadedir. Bunun nedeni evlerde süslemenin dıştan çok odalara ve evlerin içine yansımış olmasıdır.

Resim 4.3. Germiyan Sokağı 2003

Resim 4.4. Ahierbasan Sokağı, 2003

Resim 4.5. Ahierbasan Sokağı, 2003

4.4.2. Kütahya Geleneksel Dokusunda Bahçe ve Avlu Kullanımları

Kütahya’da hava şartlarının karasal iklime yakınlığından dolayı açık mekân kullanımı batısındaki yerleşimlerden daha farklıdır. Bahçe kullanımları genellikle sebze ekimi, çamaşır, ocak, tandır, kullanımından ibarettir. Ayrıca evler içindeki harem ve selamlık kullanımı dolayısıyla da evlerin çoğunluğunda girişlerin farklı olması bahçe girişlerine ve işlevlerine de yansımıştır.

Kütahya evlerinde görülen bir farklılık ise özellikle beylik evlerinde daha sık rastlanan ve halk arasında “maslak” olarak adlandırılan su sistemidir. Birleşik kaplar prensibi ile çalışan bu sistem seramik büzler yardımı ile suyun ev içerisinde oluşturulan taş kuyucuklara aktarımını sağlamaktadır. Evin bahçesine yapılan bu taş kuyucuklara farklı kottaki bir başka kuyudan gelen su daha alçaktaki tahliye büzleri ile ya dışarıya ya da bir başka evdeki maslağa su taşımaktadır. Yeni kurulan bir evde kuyu oluşturulduktan sonra komşu evin maslağından yararlanmak için helallik ve rıza alınmakta ve maslak oluşturulmaktadır.

Resim 4.6. Macar (Kossuth) Evi Müzesi (Kütahya İl Kültür Müdürlüğü Arşivi, 2000)

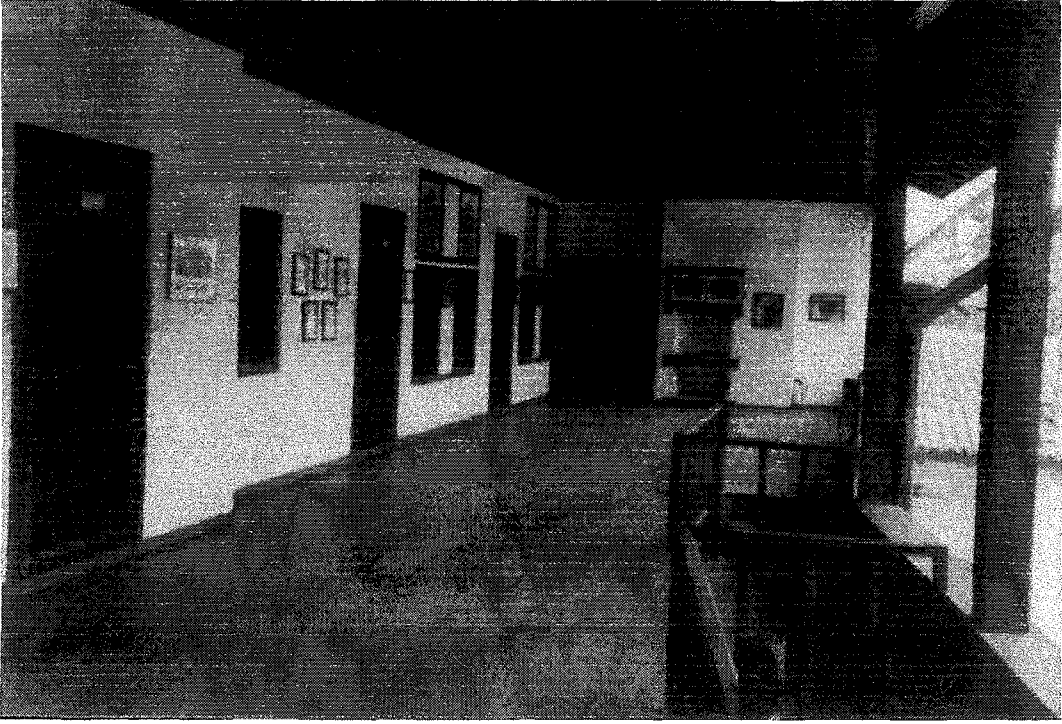
Günümüzde şehir şebekesinden sağlanan su yüzünden bu maslaklar işlevini yitirmiş, büzler yol ve onarım çalışmalarında yok olurken maslak kuyuları ise doldurulmuştur. (Koşar, 2002, s:3)

Resim 4.7. Macar Evi Bahçe Müştemilat, 2003

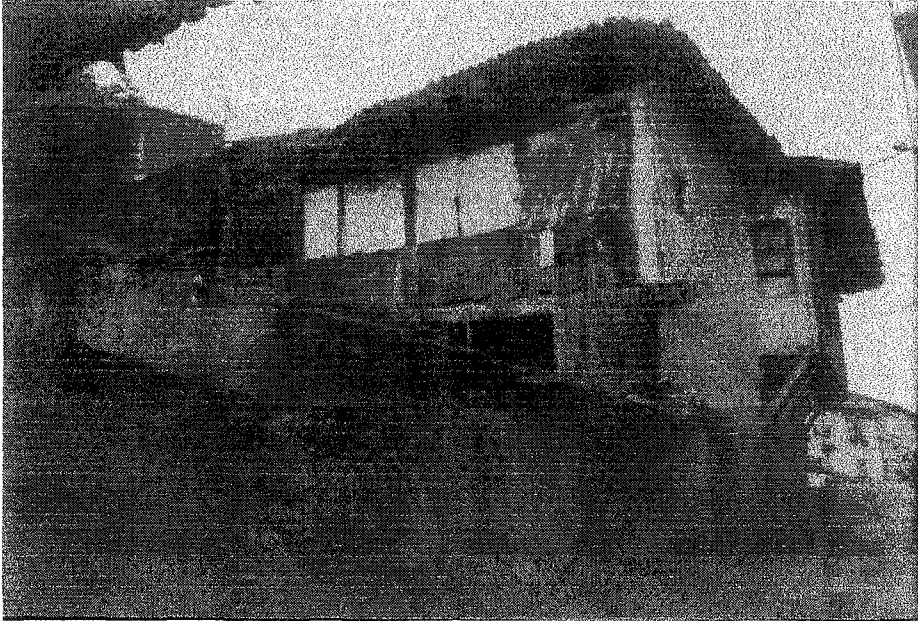
4.4.3. Kütahya Geleneksel Dokusunda Sofa Kullanımları

Kütahya genelinde konut plan tipini belirleyen sofalar hayat veya sergah olarak adlandırılmışlardır. Yan yüzleri açık olan sofalar iklim dolayısıyla daima soğuğa ve yağmura maruz kaldığından şehirdeki pek çok evde sofaların konut yüzeyi dışında kalan iki duvarı sağırdır. Kalan açık cephesi ise gerek soğğun etkilerinden kurtulmak amacıyla, gerekse sokak ve diğer evlerden sofanın görülmemesi amacıyla bazen camekânlar ile bazen de çeşitli kafes sistemleri ile kapatılmıştır. Çoğu zaman bu mekânlardaki geçici kapatma çözümleri, daha sonradan bu mekânların tamamen kapatılmasına ve yarı açık sofaların kapalı sofalara dönüşmesine neden olmuştur.

Resim 4.8. Macar (Kossuth) Evi, Üst Kat Sofası, 2003

Kütahya'daki evlerde de diğer Ege konutlarında görülen sofalardaki yazlık oturma mekânı olarak farklılaşan seki ve köşkler de bulunmaktadır. Bazı konutlarda bu köşkler adeta yapının bir parçası olarak tamamen dış mekâna uzanan bir çıkma haline de dönüşmüştür.

Resim 4.9. Kartal Sokak, No:5 Açık Sofanın Kapatılması, 2003

4.5. Örnek Olarak Seçilen Evler

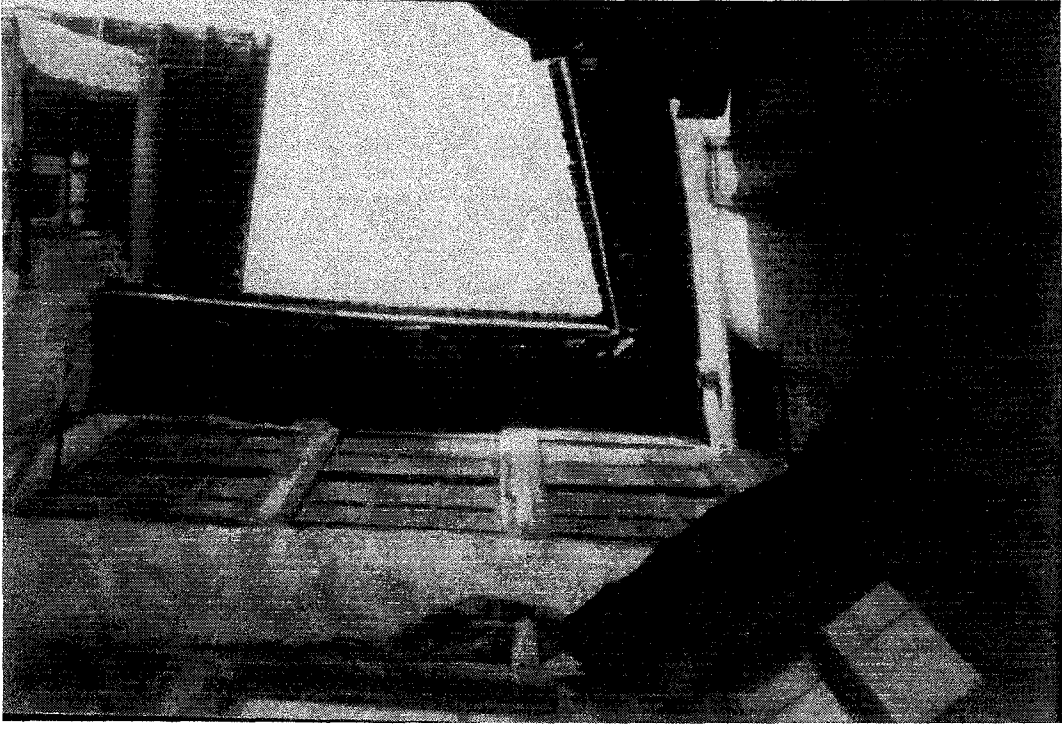
4.5.1. Yılmazlar Evi

Pirler Mahallesi Germiyan Sokakta 28 pafta, 80 ada, 26-27 parsellerde bulunan yapı 19. yüzyıl ortalarında yapılmıştır.

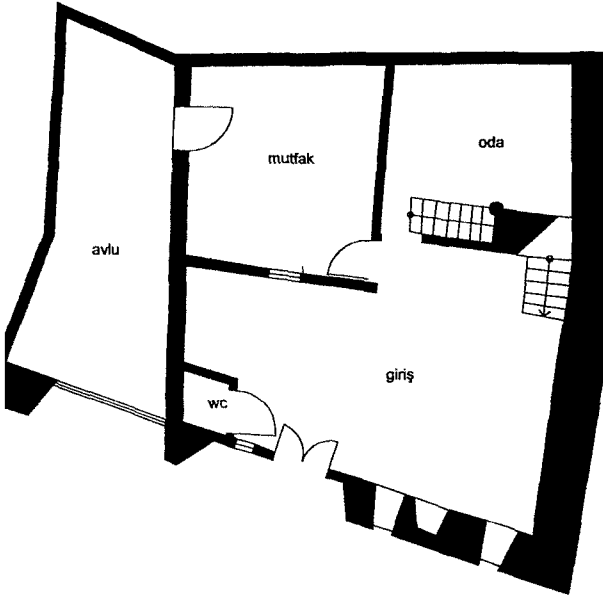
Resim 4.10. Germiyan Sokak, Yılmazlar Evi, Giriş Cephesi, 2003

Yapı zemin kat, ara kat ve üst kat olmak üzere üç kattan oluşmuştur. Açık sofalı plan tipindedir. Zemin kat birbiri içinden geçilen üç farklı mekâna bölünmüştür. Ayrıca bitişik komşu ile ortak kullanılan bir avlusu bulunmaktadır. Zemin katta hem yapıya, hem de bahçeye olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Ara katta biri bahçe girişinin üst kısmına denk gelecek biçimde dört oda ve bu odaların açıldığı yarı açık bir sofa bulunmaktadır. Üst katta ise daha büyük bir sofanın bir kenarında, biri baş oda olmak üzere iki oda mevcuttur.

Resim 4.11. Germiyan Sokak, Yılmazlar Evi, İç Avlu Cephesi, 2003

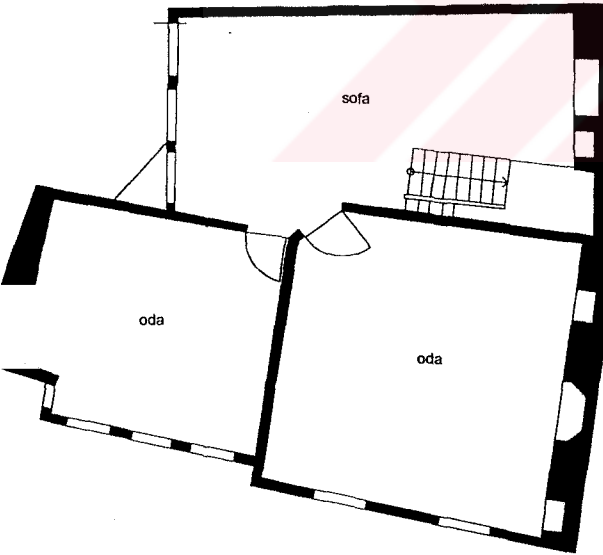
Yapıda iki farklı duvar tekniği birlikte kullanılmıştır. Zemin katta taşlık ve zemin dış duvarları kaba yonu taş ile örülmüş, diğer bölümlerde kerpiç dolgulu ahşap karkas sistemi uygulanmıştır. Her iki yanında konumlanan konutlar ile beraber bitişik nizamdadır. Yapı şu anda Kütahya Valiliği mülkiyetindedir.

ZEMİN KAT

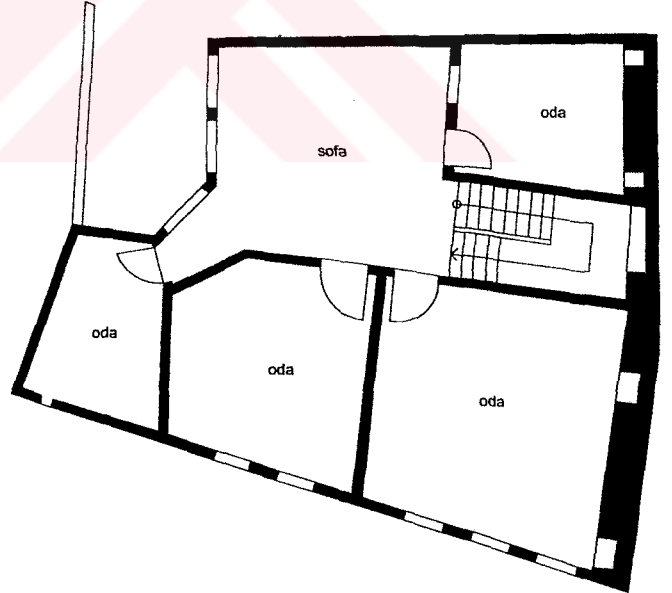
1 2 3 4 5 6 7m

YILMAZLAR EVİ

ÜST KAT PLANI

1 2 3 4 5 6 7m

ARA KAT PLANI

1 2 3 4 5 6 7m

Şekil 4.1 Yılmazlar Evi Kat Planları (İl Kültür Müdürlüğü Arşivi,2003)

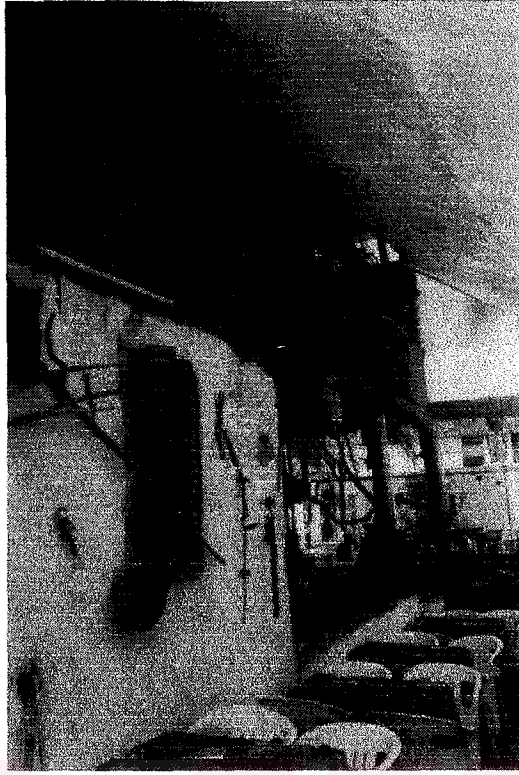
4.5.2. Bandımzade Evi

Şehre Küstü Mahallesi, 12 Sokak, 6 numaralı Yapı 19. Yüzyıl yapısıdır.

Resim 4.12. Bandımzade Evi, Baş Oda Cephesi, 2003

Yapıya giriş bahçe aracılığıyla. Avlu kotunda ahır, samanlık ve kümes bulunmaktadır. Avludan altı basamakla kış katına ulaşılmaktadır. yapının orijinalinde üç oda ve içinde taht mekânı da barındıran açık sofa yer almakta iken günümüzde tahtı da içine alan sofanın bir kısmı kapatılmak sureti ile depoya dönüştürülmüştür. Günümüzde kafeterya olarak kullanılan bu yapının mutfak, depo ve yönetim birimleri bu katta yer almıştır.

Resim 4.13. Bandımzade Evi, İç Avlu Cephesi, 2003

Resim 4.14. Bandımzade Evi, İç Avlu Cephesi, 2003

Bir kapı ile sınırlandırılan tek kollu bir merdiven ile yapının üst kat sofasına çıkılmaktadır. bu katta birisi baş oda olmak üzere iki oda bulunmaktadır. Önceden

bu odalar arasında konumlanan eyvan daha sonra kapatılarak odalardan birisine dahil edilmiştir.

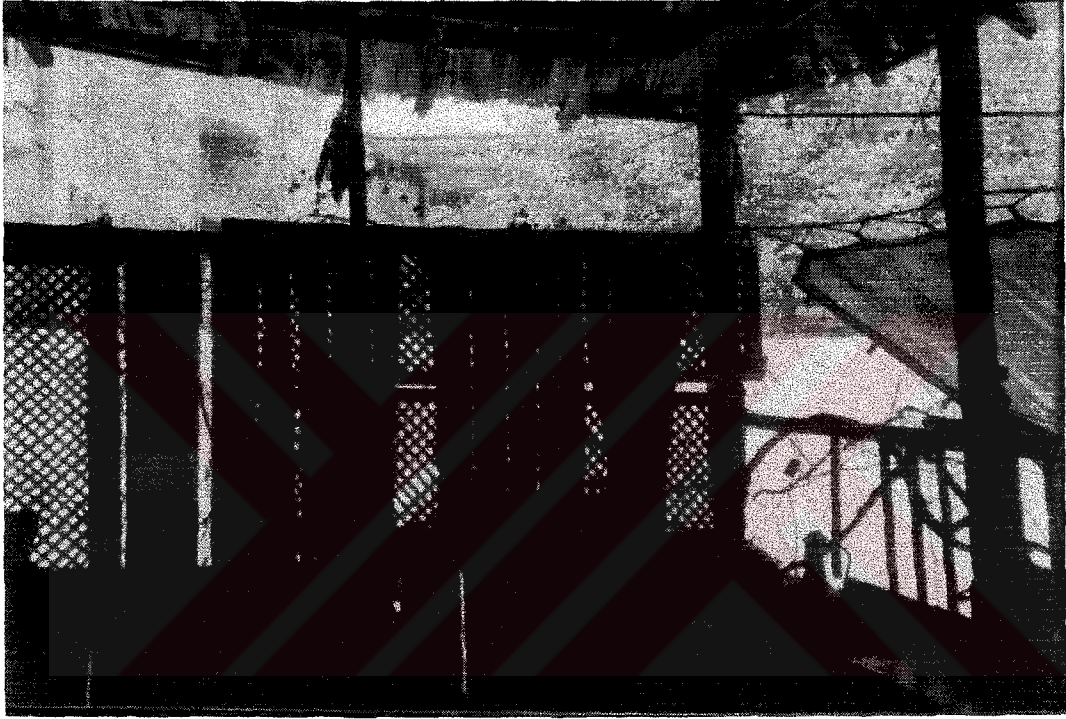
Resim 4.15. Bandımcı Evi, Üst Kat Sofası, 2003

Resim 4.16. Bandımcı Evi, Üst kat Sofası, 2003

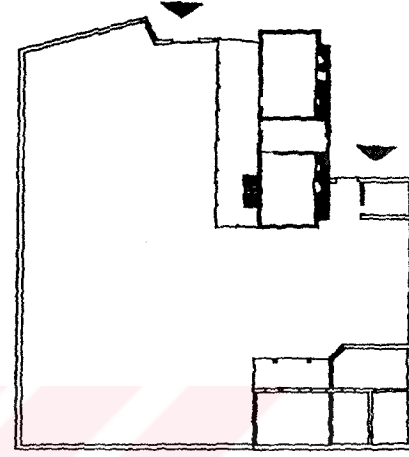
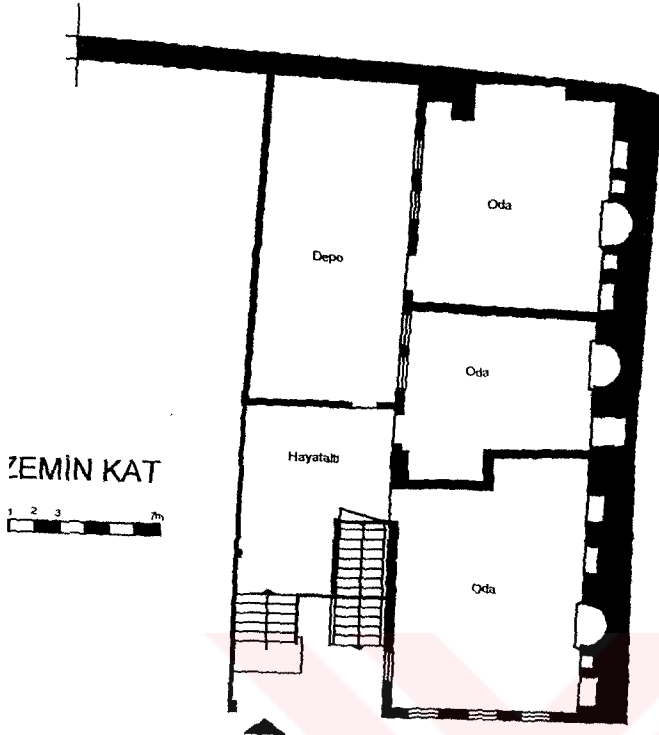
Yapı iki sokağın kesiştiği yerde bulunduğundan dolayı hem bahçenin hem de yapının sokağa cephesi bulunmaktadır yapının kış katı ve zemin katı tamamıyla sağırdır. Üst katta ise sadece baş odanın her iki sokağa penceresi bulunmaktadır.

Yapının zemin katı kaba yonu yığma taş iken ara kat ve üst kat ahşap karkas arası kerpiç dolgulu ve dışı kırıktı siva ile sıvanmıştır.

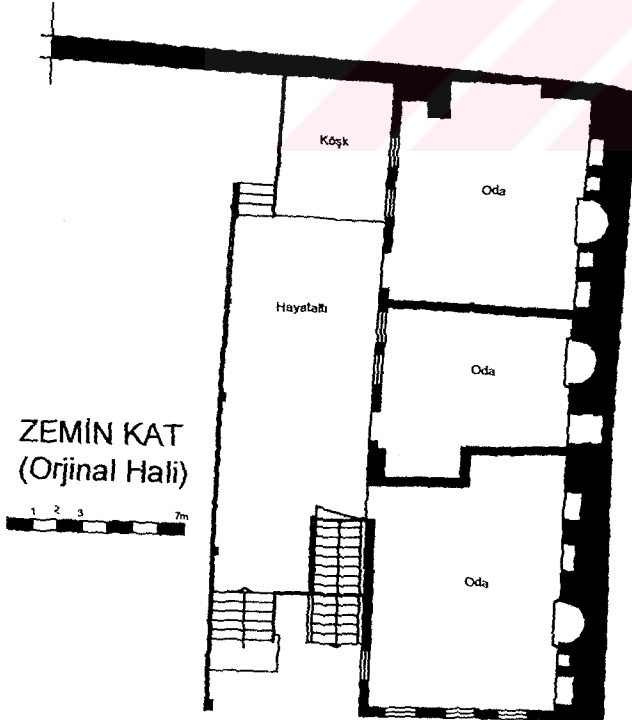

Resim 4.17. Bandımzade Evi, Sofayı Kapatın Kafesler, 2003

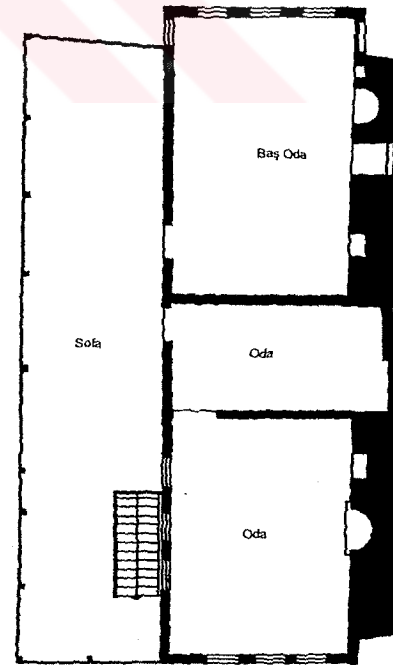
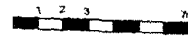
BANDIMZADE EVİ

VAZİYET PLANI

ÜST KAT

Şekil 4.2. Bandımzade Evi Kat Planları, (Eser, 1954, s:43, 44)

4.5.3. Kossuth Evi “Macar Evi”

Piriler mahallesi, Macar sokak, 3 numaralı yapı, 18. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiştir.

Resim 4.18. Macar Evi, Giriş Cephesi, 2003

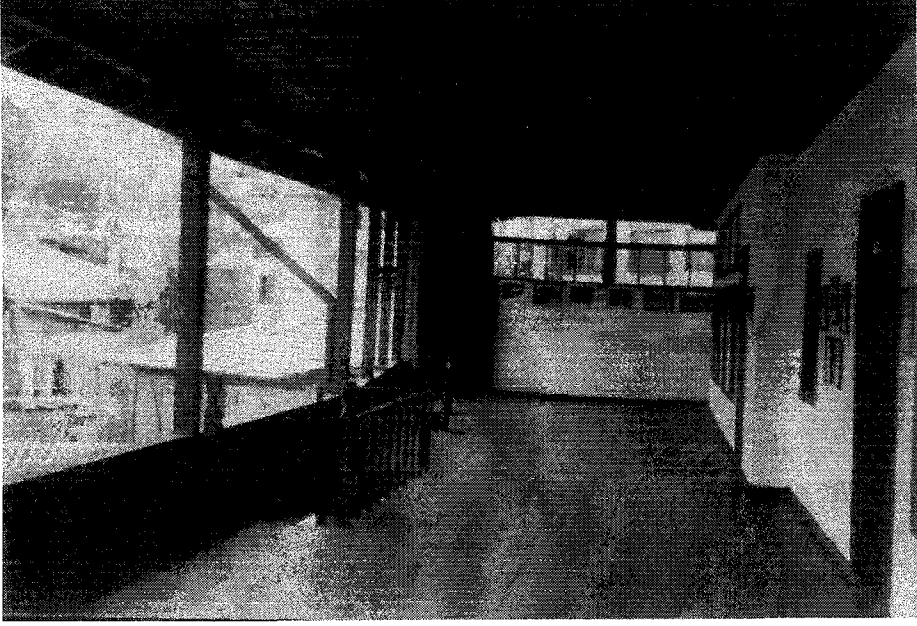
Yapı üç katlıdır. Zemin katta depo, samanlık ve ahır olarak kullanılan dört mekân bulunmaktadır. Yapıya ana giriş avludandır. Giriş avlusu dışında oldukça geniş bir bahçe de mevcuttur. Yapının zemin katı samanlık ve ahır olarak kullanılmıştır. Evin geneli harem ve selamlık olarak ikiye ayrılmıştır. Zemin kattan ana giriş kapısı dışında harem için de ayrı bir giriş mevcuttur. Giriş avlusundan yarım kat yukarı çıkan merdivenler ile ara kat sofasına ulaşılmaktadır. Yapının ara katında yarı açık sofasının iki duvarında toplam üç kış odası bulunmaktadır. Giriş avlusuna bakan kış odası günlük kullanım içindir. Bu sebeple odanın içerisinden bir kapı ile gusülhaneye geçilir.

Üst kat sofasına harem ve selamlık ayrımından dolayı iki ayrı merdiven ile çıkılmaktadır. Üst kat hayatın giriş avlusuna bakan kısmı baş odanın etrafını sararak, alt kattaki gusülhanenin üzerindeki köşk mekânı ile sonlanır. Üst kat sofasının kuzeydoğu duvarı hem mahremiyet, hem de hakim rüzgarın kesilmesi amacıyla ocak kullanılarak sağırlandırılmıştır. Yapının orijinalinde giriş avlusuna bakan sofa yüzeyi insan boyunda hımış örgü duvar ile sağırlandırılmıştır. Sofanın kuzey batı cephesinde biri baş oda olmak üzere üç oda bulunmaktadır.

Resim 4.19. Macar Evi Girişteki Köşke Giden Geçit, 2003

Her iki kattaki sofaların büyük bahçeye bakan kısmı açık olmasına karşın, kış aylarında soğuktan korunmak amacı ile dikmeler arası camekânlar ile kapatılmıştır.

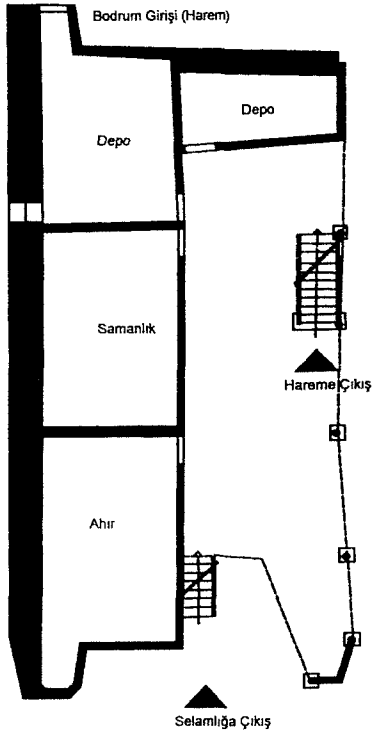
Resim 4.20. Macar Evi Üst Kat Sofası, 2003

Yapıda 1849-1851 yılları arasında Macar devlet adamı Lajos Kossuth bir süre kaldığından dolayı, halk arasında yapıya Macar Evi veya Kossuth Evi denmektedir. Yapı günümüzde Kossuth anısına restore edilerek Etnografya Müzesi olarak hizmet vermektedir.

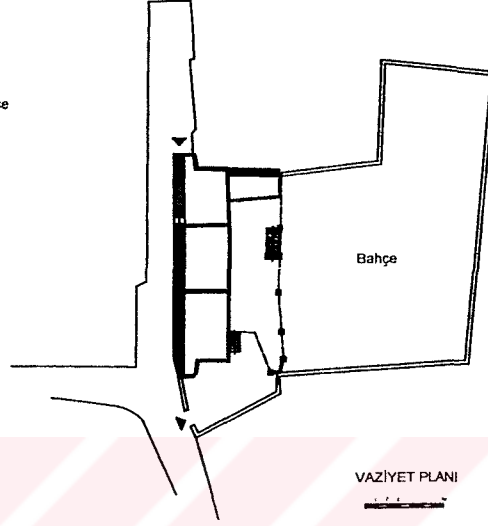
Resim 4.21. Macar Evi Ara Kat Sofası Harem Girişi, 2003

KOSSUTH EVİ "MACAR EVİ"

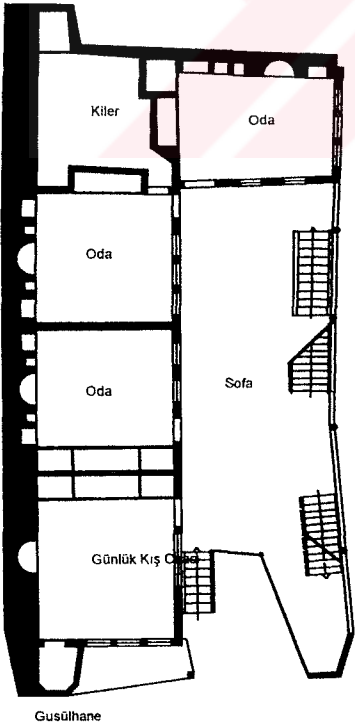
ZEMİN KAT PLANI

1 2 3 7m

VAZİYET PLANI

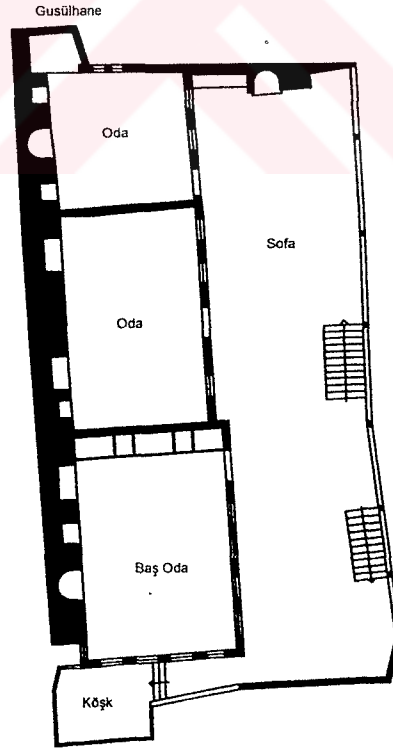
1 2 3 7m

Güsülhane

ARA KAT PLANI

1 2 3 7m

Güsülhane

ÜST KAT PLANI

1 2 3 7m

Şekil 4.3. Macar Evi Kat Planları (Eser, 1954, S:50, 51)

4.5.4. Kadir Duygu Evi

Yapı Piriler Mahallesi, Menekşe Sokak, 15 numaradadır. 18. yüzyılda yapıldığı tahmin edilen yapı oldukça fazla tadilat görmüştür.

Resim 4.22. Kadir Duygu Evi, 2003

Yapının orijinali açık sofalıdır ve iki katlıdır. Ancak gerek üst kat hayatı, gerekse hayat altı yapının şimdiki sahipleri tarafından hava şartlarından korunmak amacıyla kapatılmıştır. Yapıya giriş küçük bir çıkmaz sokaktan avlu aracılığıyla. Zemin katta bahçe kotundan 70cm yükseltilecek hayat altına iki oda ve sonradan ilave edilen mutfak ve tuvalet açılmaktadır. Ayrıca üst kata çıkan merdivenin altına yine yapı sahipleri tarafından çeşme ve lavabosu bulunan küçük

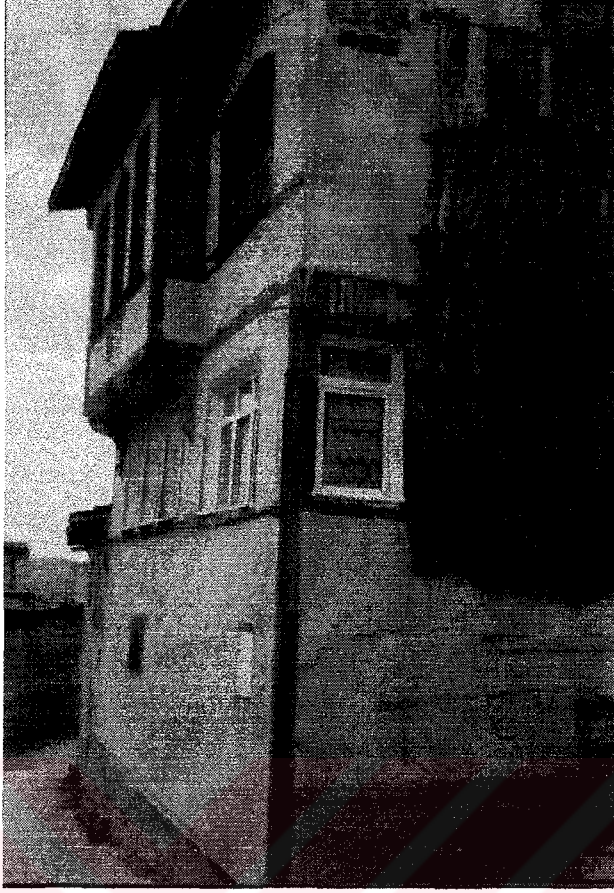
bir banko yaptırılmıştır. Önceden tuvalet ve mutfak olarak kullanılan bahçedeki yapı da daha sonra depoya dönüştürülmüştür.

Resim 4.23. Kadir Duygu Evi Hayataaltı, 2003

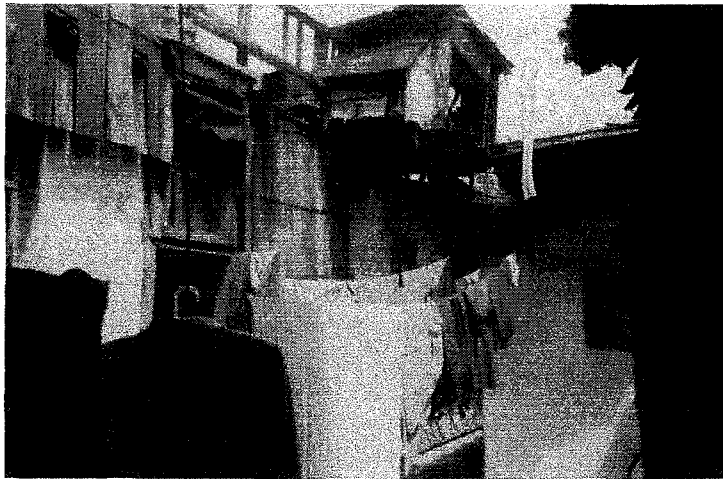
Zemin kattaki hayat altı mekanından bir merdiven ile üst kat hayata çıkılmaktadır. üst kat hayata ise biri daha sonradan yapılan mutfağın üst katına denk gelen üç oda açılmaktadır. Bu odalardan baş odanın yapının sokak cephesine çıkması vardır. ayrıca üst kat hayatta bir ocak da bulunmaktadır.

Yapının girişinin bulunduğu küçük çıkmaz sokak yan parsellerin de girişlerinin açılması amacıyla oluşturulmuştur. Yapının sokak cephesi sadece baş oda çıkması ile hareketlenen sade bir özelliktedir. Yapının çıkmaz sokağa bakan giriş cephesi kerpiç esaslı sıvaların zarar görmemesi için ahşap kaplanmıştır.

Resim 4.24. Kadir Duygu Evi Giriş Cephesi, 2003

Yapının orjinalinde zemin kat kargir taş, üst kat ahşap karkas arası kerpiç dolgu ve üzeri kerpiç sıvalı iken mal sahiplerinin yapmış olduğu tadilat ile üst kat tuğla dolguya dönüştürülmüştür. Bu tadilat esnasında üst kat ve alt kattaki odaların pencereleri de değiştirilmiştir.

Resim 4.25. Kadir Duygu Evi Bahçesi, 2003

KADİR DUYGU EVİ

Şekil 4.4. Kadir Duygu Evi Kat Planları

5. BÖLÜM

KULA VE KÜTAHYA YERLEŞİMLERİNDEKİ AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLARIN KARŞILAŞTIRMALI DEĞERLENDİRMESİ

Her iki yerleşimdeki dokular, konutların yapımını etkileyen en önemli üç unsur bağlamında incelenebilmektedir.

5.1. Biçimsel Olarak İnceleme

Geleneksel konutun oluşumunda etkili olan bu kavram kullanılan malzeme, yapım teknikleri, plan şemaları olarak değerlendirilmektedir.

Biçimsel olarak bu yerleşimler incelendiğinde ortaya çıkan ilk fark malzemelerdir. Geleneksel Türk Konut mimarisinin en önemli özelliklerinden birisi olan malzeme seçimi etkilerini bu iki bölgede de göstermiştir. Her iki yerleşimde de kullanılan yapı malzemesi yakın çevrelerinde bulunan materyallerden seçilmiştir. Bu materyaller Kula dokusunda çevrede fazla bulunan köfeke, karataş, kayrak taşı ve mermer iken Kütahya ve çevresinde gerek yapım kolaylığı, gerekse de ısı izolasyonu açısından olumlu etkisi nedeniyle yoğun bir biçimde kerpiçtir. Kula'da taş, binaların zemin katlarında, bahçe duvarlarında, bazı evlerde üst kattaki ahşap iskeletin arasını doldurmakta kullanılırken; Kütahya'da çoğunlukla bahçe duvarı, binanın temellerinde ve toprak altında kalan yapı kısımlarında kullanılmıştır.

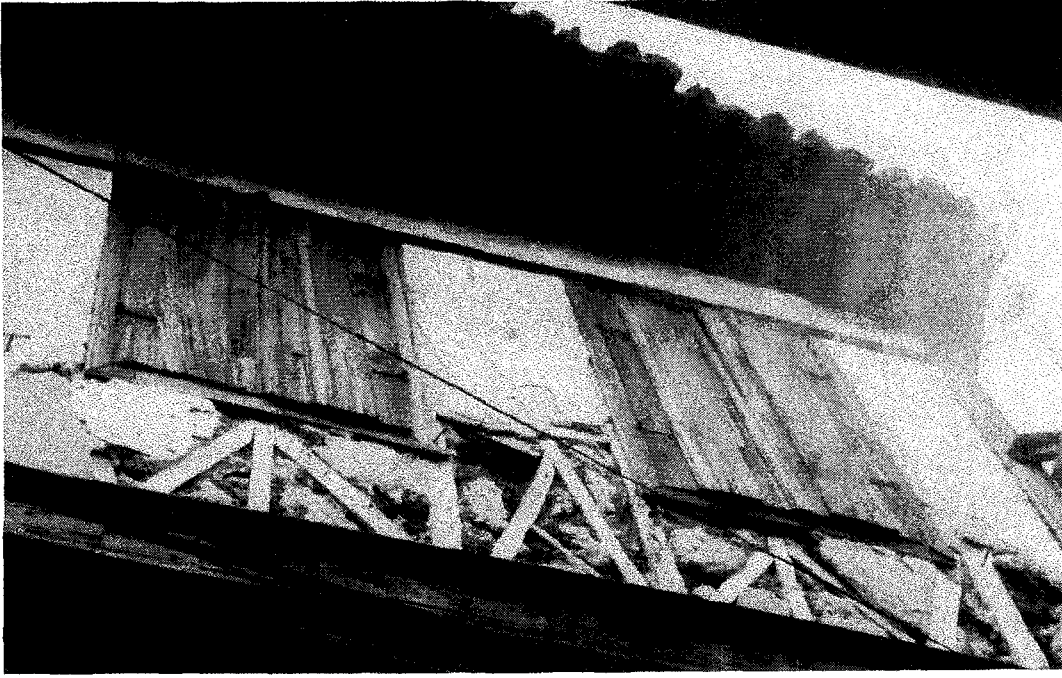

Resim 5.1. Kütahya Bandımcı Evi Hayat
Dikmesi Temeli (Eser, 1954, s:81)

Kütahya'nın çok geniş ve sık orman dokusu ile çevrilmesinden dolayı, kentte uzun yıllardan beri yapı malzemesi olarak ahşap önem kazanmıştır. Yapıların üst katlarında sıkça ahşap iskeletli ve arası yoğun olarak kerpiç, çok azda hımsı dolgulu sistem hakimdir. Aynı özellikler hımsı dolgu olarak Kula'da da görülebilmektedir.

Resim 5.2. Kütahya Kerpiç Dolgu, 2003

Resim 5.3. Kula'da Hımış Dolgu , 2000

Biçim olarak Geleneksel Konut anlayışı her iki yörede de hakimdir. Yani her iki yörede de geleneksel Türk Evi özellikleri plansal anlamda okunmaktadır. İki yerleşimde de en önemli yarı açık mekan olan sofaların plansal yerleşimleri ile ikinci bölümde değinilen plan tiplerini görmek mümkündür. Bu anlamda geleneksel Türk Konutunun evrensel noktası olan birtakım öğeler bu yerleşimlerde de mevcuttur.

5.2. Coğrafi Etkiler Bağlamında İnceleme

Gerek Kula'da, gerekse de Kütahya'da Anadolu merkez yaylası ikliminin tüm özellikleri görülmektedir. Karasal iklimin en yaygın kolu olan bu iklim özellikleri kışları çok soğuk ve uzun geçerken, yazlar ise kısa ve fazla sıcak geçer. Kışın en düşük sıcaklık Kütahya'da Şubat ayında görülür ve yaklaşık -18°C 'dir. Kula'da ise en düşük ısı, yine şubat ayında -10°C kadardır (Yurt Ansiklopedisi, 1983, s: 5313).

Her iki yerleşimde de hakim rüzgarlar ve yapıların güneşlenme durumu konumlanmayı etkilemiştir. Konutların kuzeye bakan yüzeyleri genellikle sağır ve kalın duvarlar ile örülmüştür. Bilhassa daha sert iklim koşullarına maruz kalan

Kütahya’da bu durum daha dikkat çekicidir. Hatta Kütahya’da soğuk geçen kışların etkilerini azaltmak amacıyla sofalarda geçici camekanlar ve sökölüp takılabilen birtakım çözümlere gidilerek yarı açıklık kavramı mevsimsel olarak kaldırılmıştır. Bu mekanların tamamen kapatılması oldukça sıcak geçen yazların etkilerini bir miktarda kıran imbat rüzgarlarını tamamen kaldıracağından tercih edilmemiştir (Eser, 1954, s: 82).

Resim 5.4. Kütahya Macar Evi Hayatı (Eser, 1954, s: 49)

Kula’ya nazaran Kütahya’nın bitki örtüsü de, yağış miktarı da daha yoğundur. Bu da Kütahya evlerinin açık mekanlarının kullanımlarını kısıtlarken, aynı zamanda yarı açık mekanlarda ve genelde tüm konutta yağmur etkilerine karşı önlem alınmasına yol açmıştır. Bu amaçla saçaklar geniş tutulmuş, sofaların açık cepheleri de ahşap döşemelerin zarar görmemesi için kapatılmıştır. Ayrıca Kütahya evlerinde kerpiç duvarları yağmur etkilerinden korumak için ahşap kaplamalar da mevcuttur. Kula’da soğuk, Kütahya kadar etkili olmadığından yarı açık mekanlar ve sofaların kapatılması gibi bir çözüme rastlanmamaktadır (Tosun, 1969).

5.3. Sosyal Yaşam Bağlamında İnceleme

Kütahya yerleşiminde yoğun gözlemlenebilen din etkisi Kula yerleşimlerinde daha yumuşaktır. Kütahya ve Kula evlerinde sofa ve avlular tüm Türk evlerinde olduğu gibi ailenin özeline ve mahremine ait yapı parçalarıyken, Kütahya konutlarında bu durum daha katı kurallara bağlanmıştır. Örneğin sokaktan görülen sofalar ahşap kafes veya sağır duvarlar ile kapatılmış ve bazı evlerde konutların sokağa bakan cepheleri tamamen sağırlaştırılmıştır. Halbuki Kula yerleşiminde konutların sokak ile bağlantılı olan duvarında sadece zemin katlar sağır veya mümkün olan en az pencere ile çözülürken, tamamen sağırlaştırılan duvarlar ancak evin kuzey cephelerinde ve soğuğa karşı korunmak amacıyla bulunmaktadır. Ayrıca Kütahya evlerinde Halit (Macar) evinde olduğu gibi harem ve selamlık kavramlarına da yoğun rastlanmaktadır.

Resim 5.5.
Kütahya Macar
Evi Hayatın
Ahşap ile
Kaplanması
(Eser, 1954,
s: 81)

Kula ve Kütahya'da ev sahiplerinin geçim kaynakları da konutların açık ve yarı açık mekân kullanımlarını etkileyen faktörlerden birisidir. Kütahya bölgesinde geçim kaynağı olarak ev içerisinde yapılamayacak derecede zor bir meslek olan seramikçilik nedeni ile sofalar hem dışa kapalı, hem de sadece ev işlerinin görüldüğü ve ailenin toplanma mekanı olarak öne çıkmıştır. Kula'da ise bu durum

daha farklıdır. Kula'nın geleneksel geçim kaynaklarından birisi olan halı dokumacılığı da bu mekanlarda icra edilerek mekanın zenginliği arttırılmıştır.

Resim 5.6. Kula'da Sokağa Bakan Sofalar, 2000

Ayrıca Kütahya evlerinde tamamlanmamış bazı kısımların bulunuşu dikkat çekmektedir. Bunun nedeni yöreye özgü bir gelenektir. Lami Eser bu geleneği şöyle açıklar:

“Evlerde tamamlanmamış bazı kısımların bulunuşu. Bunun sebebi kökleşmiş bir inancın neticesidir ki bunu şöyle izah edilmiştir. İnsanların gayelerinden biri de kendine bir yuva yapmaktır. Kütahyalı için bu gaye en başta gelir, bunun için çalışır, bunun için didinir ve nihayet bunun için yaşar ve bu işi başarırsa dünyada işi kalmadığına ve artık yaşamasına da lüzum olmadığına kanidir. Halbuki her insan hayata doyamaz. Yaşamak ister işte bunun içindir ki evin daima bir kısmı ikmal edilemez. Bir odanın ya tavanı, yahut doğramaları veyahut herhangi bir elemanı tamamlanmadan bırakılır.” (Eser, 1954, s:66).

5.4. Örnek Seçilen Konutların Fiziksel İncelenmesi

Her iki yerleşimden seçilen üçer örnek konut, bu dokulardaki farklı ev tiplerini simgelemektedir.

Kütahya şehir yerleşimindeki Macar Evi, üç katlı, harem ve selamlık ayırımına sahiptir. Hacı İsmail Evi yine üç katlıdır ve binanın sokağa cephesi yoktur. Yılmazlar evi ise bitişik nizamda ve bina girişi yarı açık taşlık vasıtasıyla.

Kula yerleşimindeki üç ev farklı tipolojilere sahip olmasının yanı sıra bu tez çalışmasının sonundaki projenin yapıldığı meydanı sınırlayan yapılar olması dolayısıyla seçilmiştir.

Bu çalışmada açık ve yarı açık mekanlar biçimsel açıdan dört farklı alana ayrılmış ve bu alanlar yapıların plan şemaları üzerinde farklı renklerle sembolize edilmiştir. Bu mekanlar:

- Yeşil renk ile gösterilen çevresi kapalı, üstü açık alanlar yani avlu, bahçeler;
- Kırmızı renk ile gösterilen üstü ve üç tarafı kapalı alanlar yani daha korunaklı sofalar, hayat altları veya taşlıklar;
- Mavi renk ile gösterilen üstü ve iki kenarı kapalı alanlar yani nispeten daha havadar yazlık üst kat açık sofaları;
- Sarı renk ile gösterilen üç yanı açık üstü kapalı alanlar yani özellikli oturma mekanları, taht, köşk, seki ve ayazlıklardır.

Öncelikle her iki yerleşimde incelenen üçer konut, örneğinde bu farklı alanların plan şemalarındaki konumlarına göre oluşturulan tablo vasıtasıyla bu mekanlardaki fonksiyonlar incelenmiştir. Ayrıca bu tablolar dikkate alındığında konutlara ait fonksiyon şemaları belirtilmiştir.

Bu tablodaki fonksiyonlar karşılaştırıldığında her iki bölgedeki daha önceki başlıklarda incelenen sosyal yaşam, coğrafik etkiler ve biçimsel bağlamlardaki

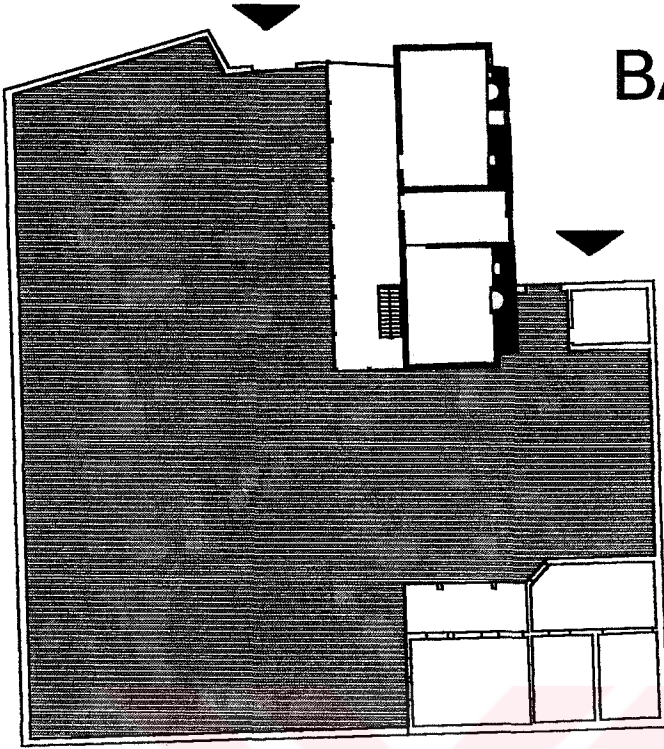
farklar ortaya konulmak istenmektedir. Her iki bölgedeki plan kurgularının genelinde geleneksel Türk evi kavramına ve plan şemalarına bağlı gelişen bu konutlar, fonksiyon açısından çok küçük farklar içermektedirler.

Şekil 5.10, şekil 5.11, şekil 5.12’de Kula ve Kütahya yerleşimleri içerisindeki dokularda yapı parseli içindeki konut yerleşimi ve yapının hayat, hayat altı, giriş, bahçe ilişkilerinin genel dokuya yansımaları incelenmiştir.

Kula yerleşimi, Kütahya şehir yerleşimine nazaran daha seyrek dokuludur. Bunun en önemli nedeni; Kütahya’nın şehir olmasından dolayı arazinin Kula’ya nazaran daha değerli olmasıdır. Arazinin değeri dolayısıyla, yerleşim genelinde daha çok bitişik nizam yapılar görülmektedir. Hemen hemen tüm yapılar sokağa cephelidir ve bahçeleri arka taraftadır. Dolayısıyla yapıların yarı açık mekanları da bahçeye açılmaktadır ve sokaktan da algılanmamaktadır. Bu sebepten dolayı da Kütahya genelinde açık ve yarı açık mekan konumlanmasında esas, iklimsel etkilerden çok bitişik nizam konut dokusudur. Kütahya genelinde konumlanmanın bir diğer etkeni ise arazi yapısı ve dolayısıyla manzaradır. Kütahya şehir merkezi engebeli bir arazi yapısına sahip olduğundan dolayı, özellikle Hıdırlık Tepesi yamacındaki yerleşimlerde konutların parselde yerleşimi, açık ve yarı açık mekanların şehir panoramasına hakim bir yönde konumlanmasını sağlamıştır. Bu yerleşim şekillerinden dolayı da Kütahya dokusunda açık ve yarı açık mekanlar sokaktan tamamıyla ayrılmıştır ve doğrudan ilişkileri kesilmiştir.

Buna karşın Kula yerleşiminde durum daha da farklıdır. Araziye yerleşim nispeten daha rahattır. Açık ve yarı açık mekanların parsel içindeki konumunda hakim rüzgarlar ve yön önemli bir etkindir. Bu da sokaklardan görülebilen hayatların, sokağa cephesi olan yapı bahçelerinin daha sık görülmesine ve Kütahya’ya nazaran daha açık ve havadar sokakların biçimlenmesine yol açar.

BANDIMZADE EVİ

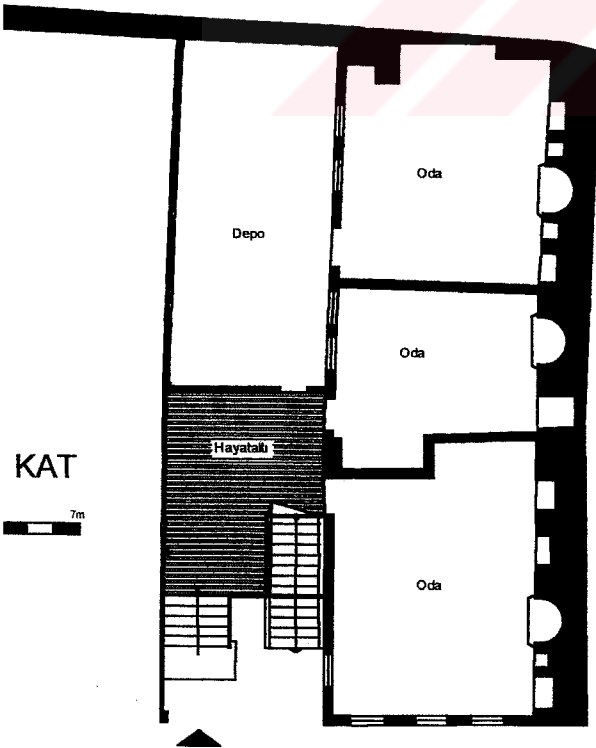

VAZİYET PLANI

5 10 15m

Yarı Açık Mekan Çeşitlemesi

- 1- Çevresi Kapalı Üstü Açık - Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

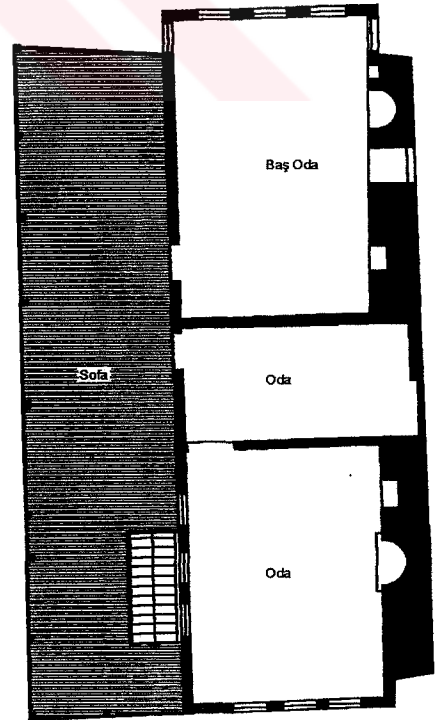

KAT

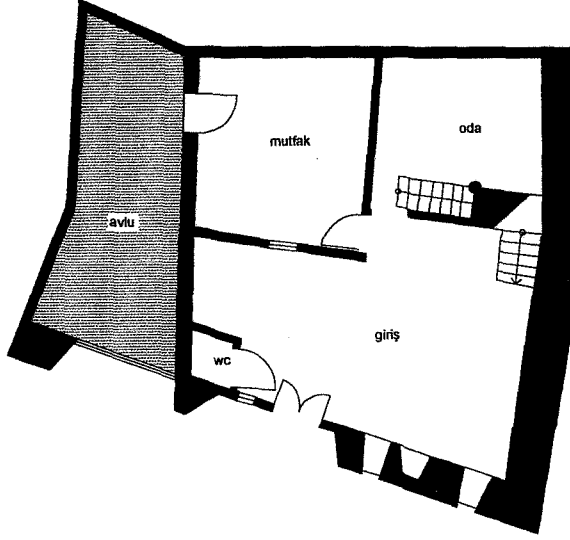
7m

ÜST KAT

1 2 3 7m

Şekil 5.1. Bandımzade Evi Kat Planları

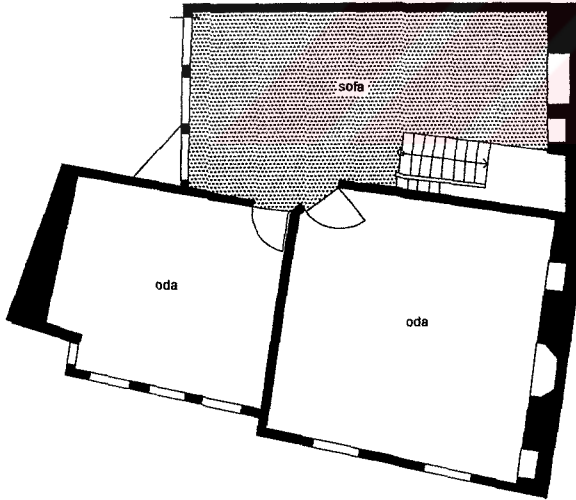
ZEMİN KAT

1 2 3 4 5 6 7m

YILMAZLAR EVİ

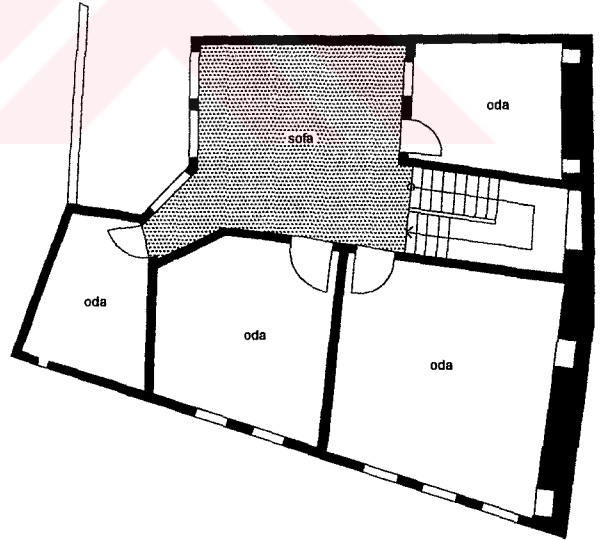
Yan Açık Mekan Çeşitlenmesi

- 1- Çevresi Kapalı Bir Duvar Yüzeyi Açık - Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

ÜST KAT PLANI

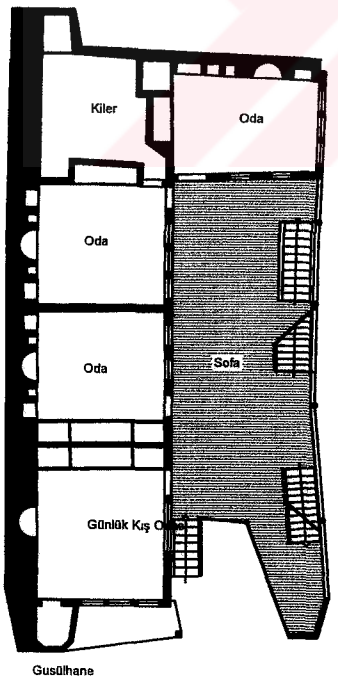
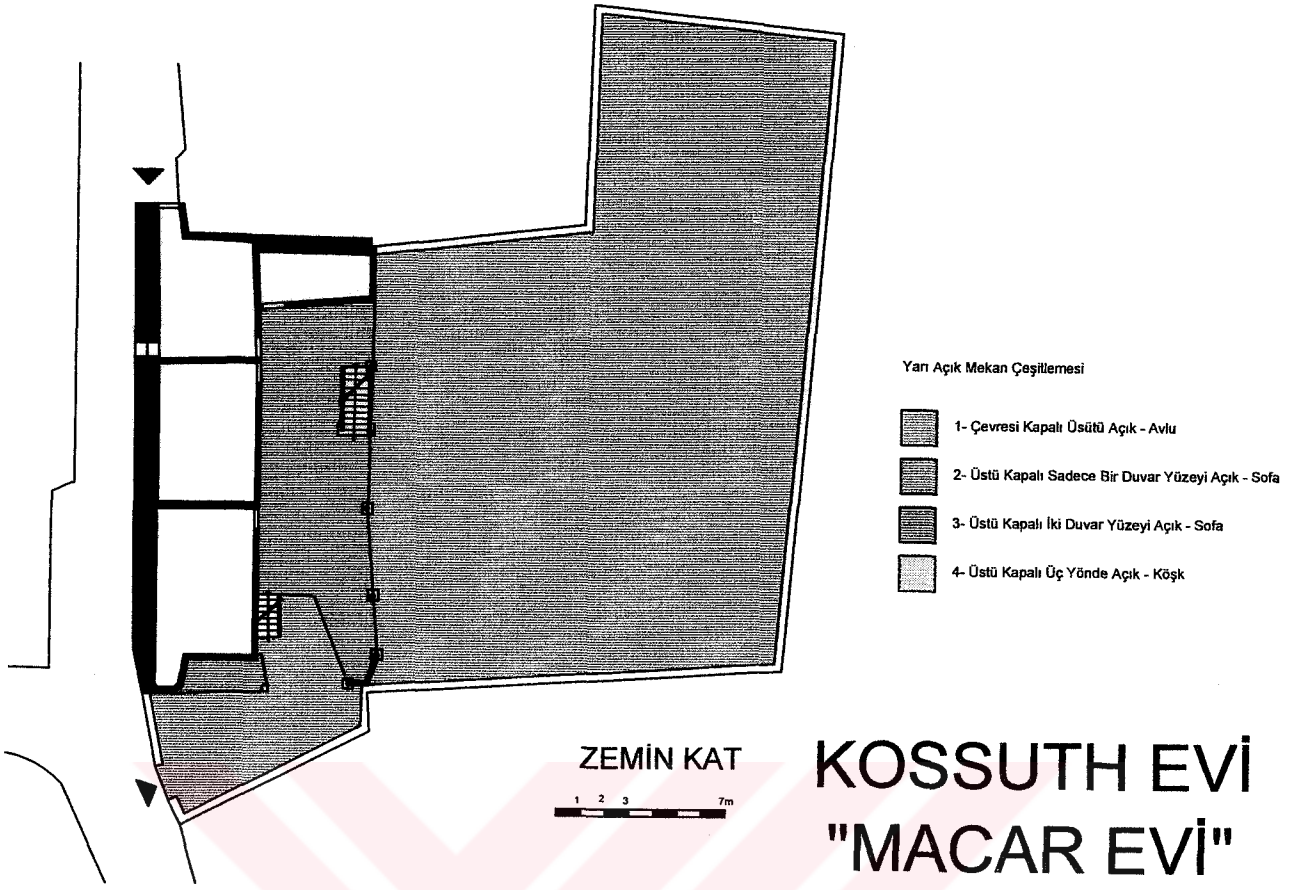
1 2 3 4 5 6 7m

ARA KAT PLANI

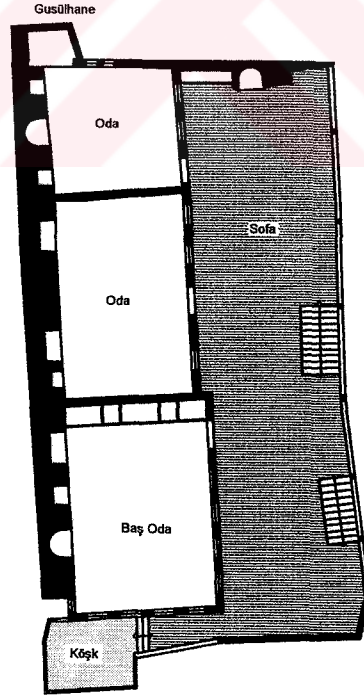
1 2 3 4 5 6 7m

Şekil 5.2. Yılmazlar Evi Kat Planları

ARA KAT PLANI

1 2 3 7m

ÜST KAT PLANI

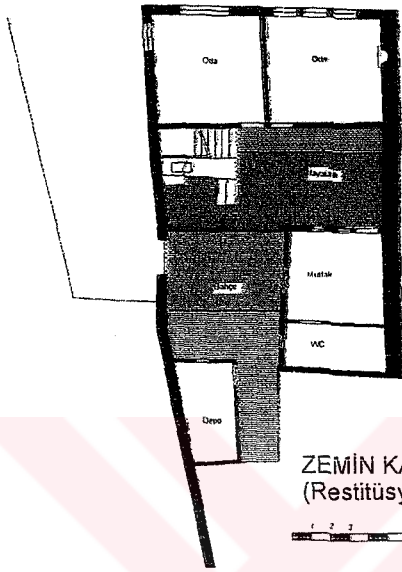
1 2 3 7m

Şekil 5.3. Macar Evi Kat Planları

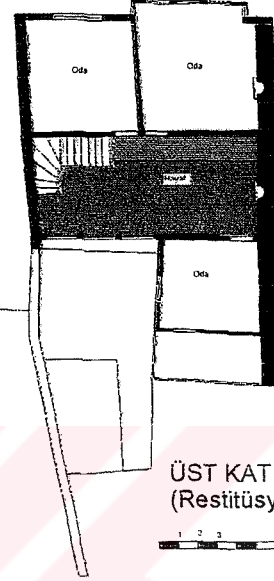
KADİR DUYGU EVİ

Yarı Açık Mekan Çeşitlenmesi

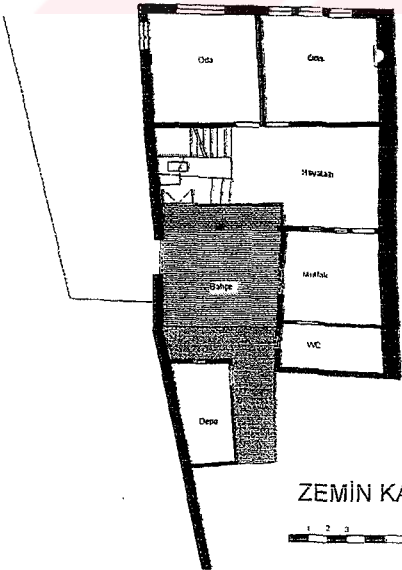
- 1- Çevresi Kapalı Üstü Açık - Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

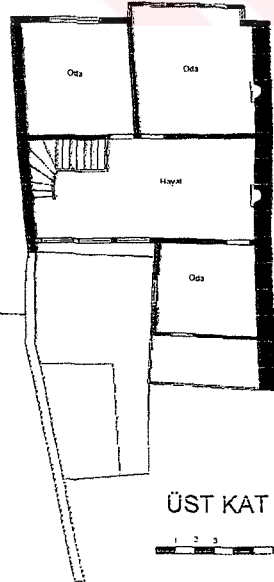
ZEMİN KAT
(Restitüsyon Planı)

ÜST KAT
(Restitüsyon Planı)

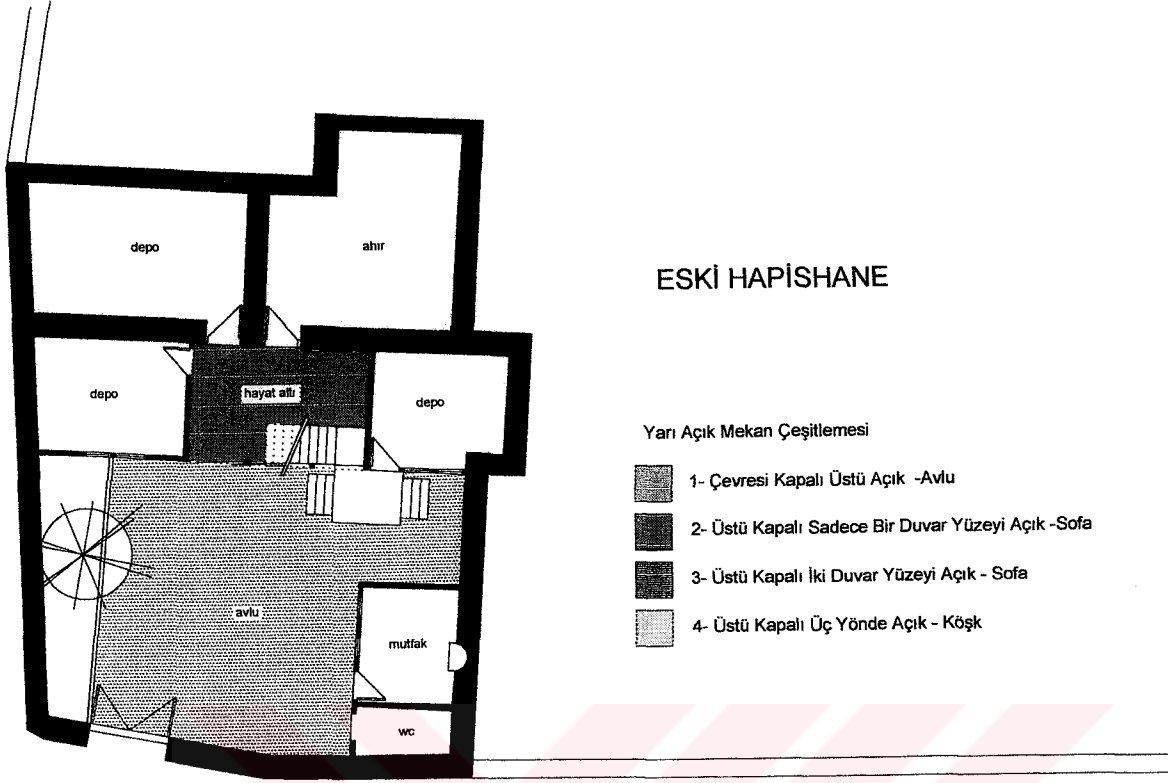

ZEMİN KAT

ÜST KAT

Şekil 5.4. Kadir Duygu Evi Kat Planları

ESKİ HAPİSHANE

Yarı Açık Mekan Çeşitlemesi

- 1- Çevresi Kapalı Üstü Açık -Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık -Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

ZEMİN PLANI

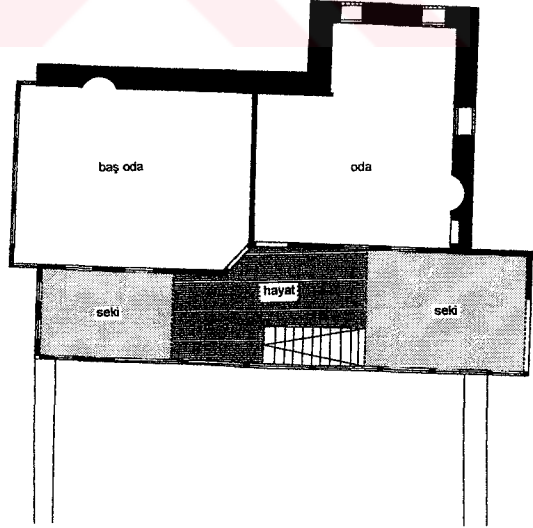
1 2 3 m

KAÇIKLAR EVİ

ÜST KAT PLANI

1 2 3 m

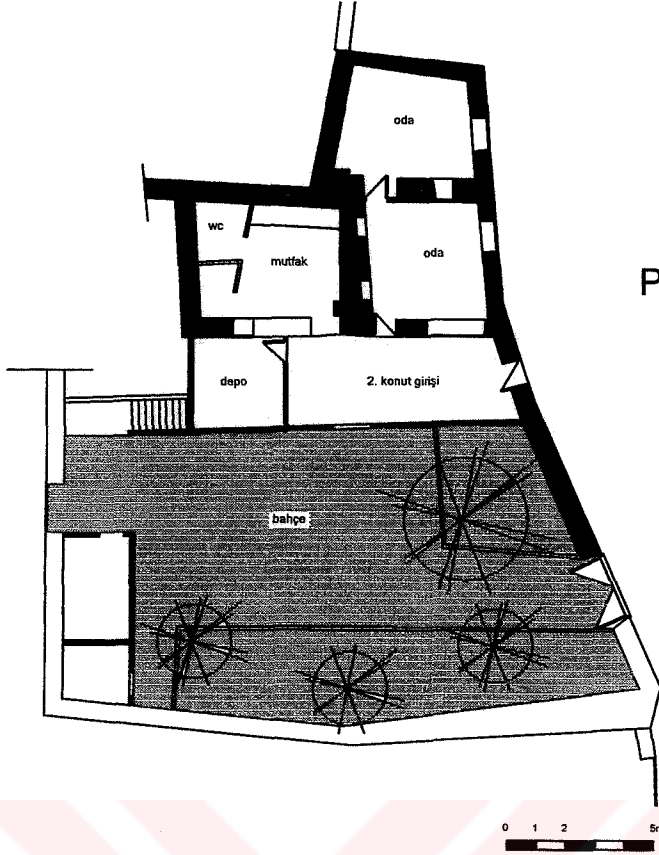
ÜST KAT GÜNÜMÜZ PLANI

1 2 3 m

Şekil 5.5. Kaçıklar Evi Kat Planları

Şekil 5.6. Kadınlar Hapishanesi Kat Planları

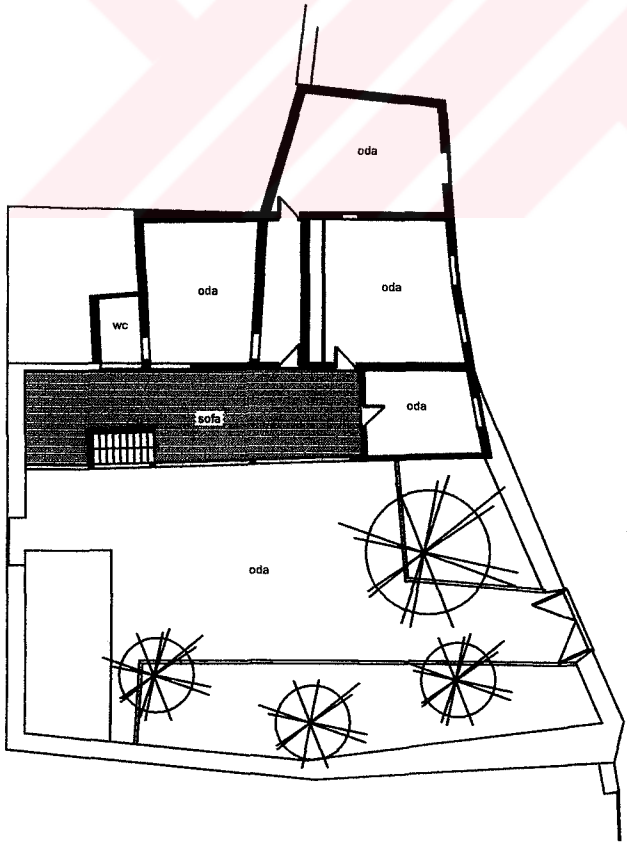
PAPAZ EVİ

Yarı Açık Mekan Çeşitlendirmesi

- 1- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

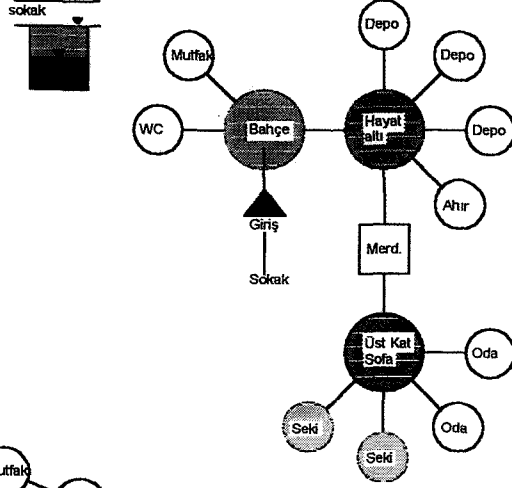
0 1 2 5m

ZEMİN KAT PLANI

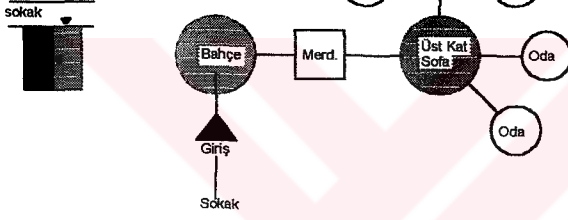

Şekil 5.6. Papaz Evi Kat Planları
ÜST KAT PLANI

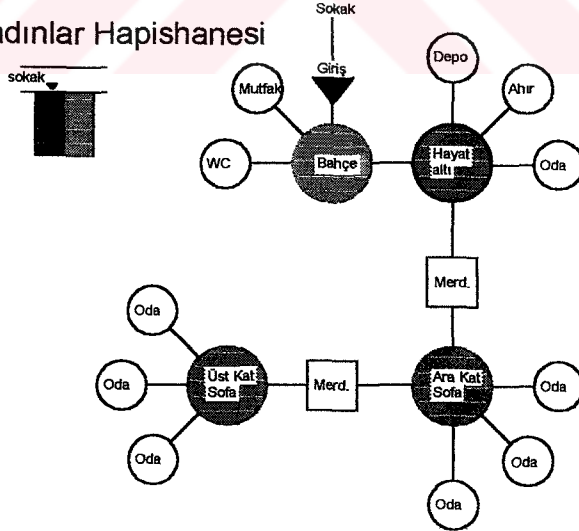
Kaçıklar Evi

Papaz Evi

Kadınlar Hapishanesi

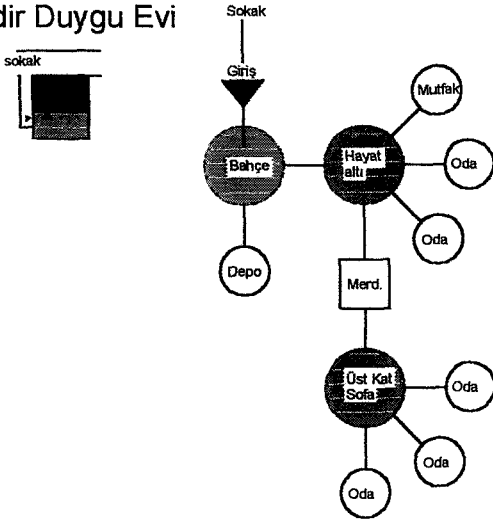

Yarı Açık Mekan Çeşitlemesi

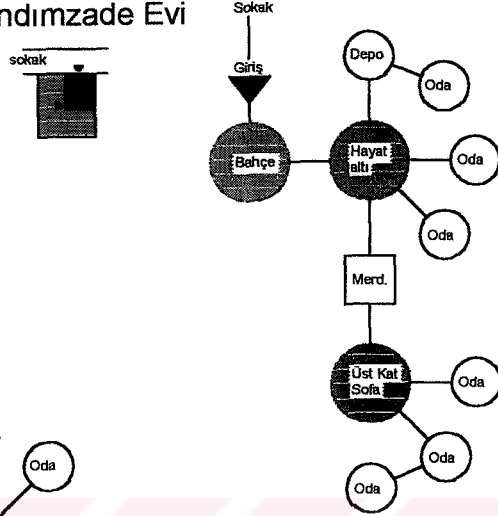
- 1- Çevresi Kapalı Üstü Açık - Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

Şekil 5.8. Kula Örneklerindeki Fonksiyon Şemaları

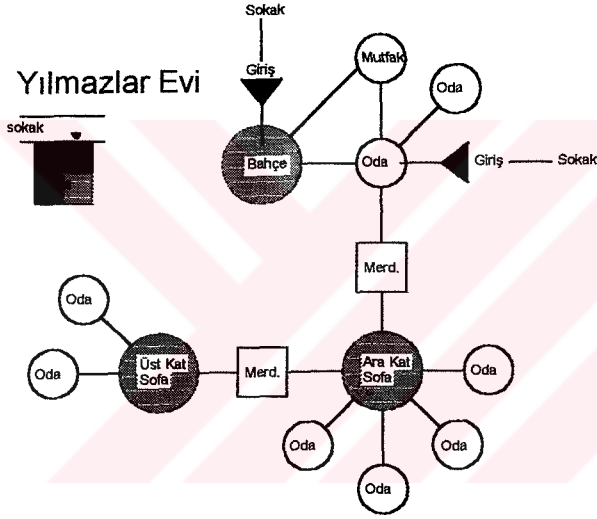
Kadir Duygu Evi

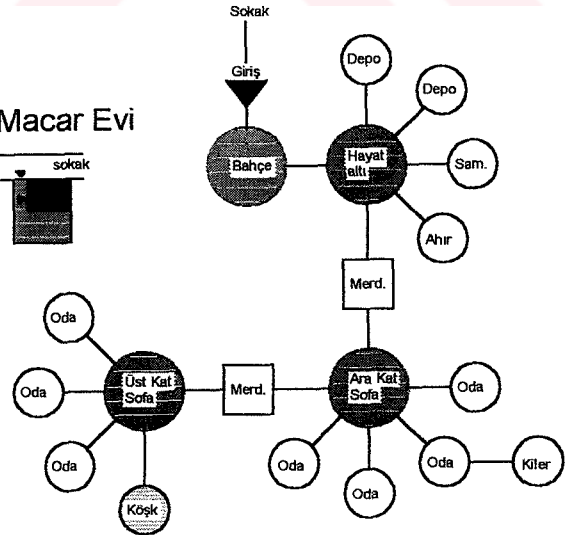
Bandırmazade Evi

Yılmazlar Evi

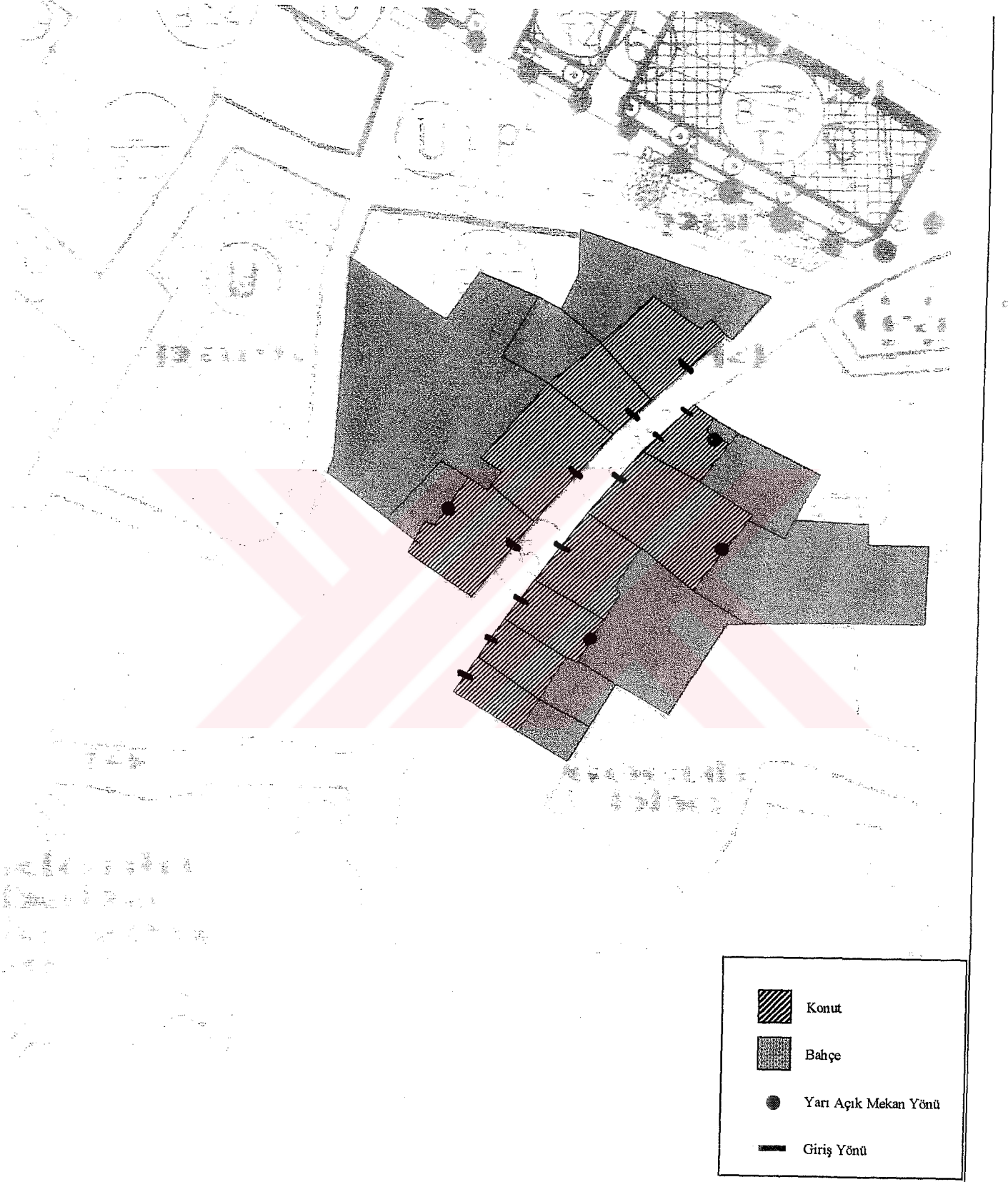
Macar Evi

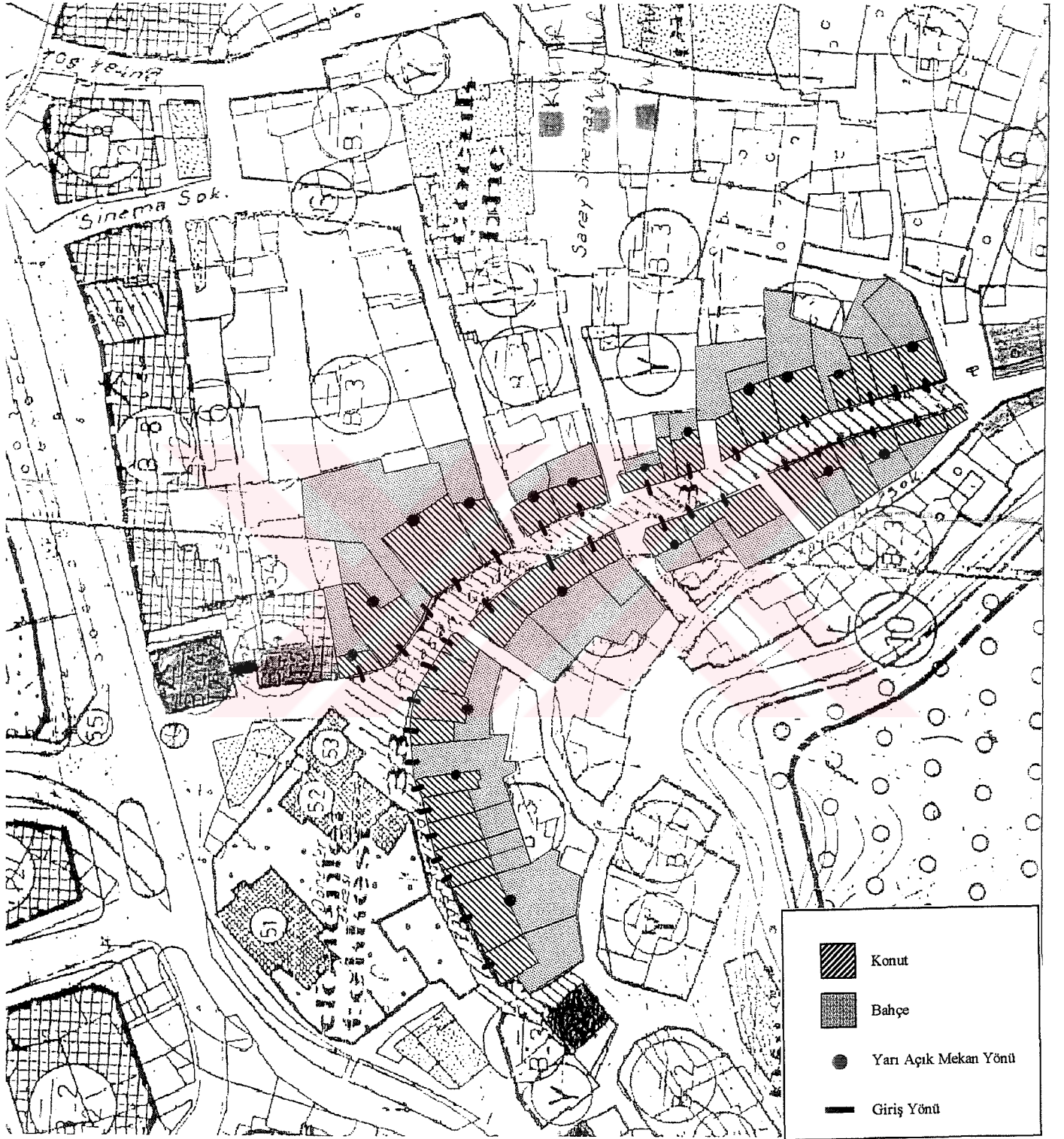
Yarı Açık Mekan Çeşitlemesi

- 1- Çevresi Kapalı Üstü Açık - Avlu
- 2- Üstü Kapalı Sadece Bir Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık - Sofa
- 4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık - Köşk

Şekil 5.9. Kütahya Örneklerindeki Fonksiyon Şemaları

Şekil 5.11. Kütahya Germiyan Sokağı Konutların Mevcut Parsele Yerleşimi

Şekil 5.12. Kütahya Ahi Erbasan Sokağı Konutların Mevcut Parsele Yerleşimi

KÜTAHYA EVLERİ

MEKANLAR				KONUT TİPİ
BANDIMZADE EVI	çamaşır yıkama, yemek pişirme, tandır, çeşme, sebze yetiştirme	kışlık açık mekan kullanımı, oda dağılımı, wc, sebze kurutma, salça kurutma, kış ışık	yazlık oturma, oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, yaz ışık, yazın günlük oturma	sokak
YILMAZLAR EVI	çamaşır yıkama, yemek pişirme, tandır, çeşme	kışlık açık mekan kullanımı, oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, kış ışık		sokak
MACAR EVI	çamaşır yıkama, yemek pişirme, tandır, çeşme, sebze yetiştirme seramik fırını, wc	kışlık açık mekan kullanımı, oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, kış ışık	oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, yaz ışık	sokak
KULA EVLERİ				
MEKANLAR				KONUT TİPİ
KAÇIKLAR EVI	çamaşır yıkama, yemek pişirme, çeşme, sebze yetiştirme, wc	kışlık açık mekan kullanımı, oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, kış ışık	oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, yaz ışık	sokak
KADINLAR HAP.	çamaşır yıkama, yemek pişirme, çeşme, sebze yetiştirme odun depolama, wc	kışlık açık mekan kullanımı, oda dağılımı, sebze kurutma, kış ışık	oda dağılımı, sebze kurutma, salça kurutma, yaz ışık	sokak
PAPAZ EVI	çamaşır yıkama, yemek pişirme, çeşme, sebze yetiştirme wc	kışlık, yazlık açık mekan kull., oda dağılımı, sebze kurutma, ışık		sokak
MEKANLAR	1- Çevresi Kapalı Üstü Açık Avlu - Bahçe	2- Üstü kapalı Sadece Bir Duvar yüzeyi açık Sofa	3- Üstü Kapalı İki Duvar Yüzeyi Açık Sofa	4- Üstü Kapalı Üç Yönde Açık Köşk - Ayazlık - Seki

Tablo 5.13. Açık ve Yarı Açık Mekanlar Arasındaki Tipolojik İrdeleme

6. BÖLÜM

AÇIK VE YARI AÇIK MEKANLARIN GÜNÜMÜZ ŞARTLARINDA KULLANILMASI KULA ÜST MEYDAN ÖRNEĞİ

6.1. Açık ve Yarı Açık Mekanların Günümüz Mimarisinde Kullanılması

Geleneksel Türk Konutunun en iyi örneklerini barındıran Kula ve Kütahya Evleri günümüz çağdaş mimarisine yansıyabilecek pek çok özelliği de bünyesinde barındırmaktadırlar. Modern mimarinin ana hatlarını ortaya koyarak “modern mimarinin babası” sıfatını alan Le Corbusier’in bu kavramları oluştururken Anadolu Konut Mimarisini ve pencere oranlarını kullanması bile bu yapıların evrensellik ölçülerine ne kadar yakın olduğunun en önemli kanıtıdır (Le Corbusier, 1993, s: 27-31). Bunun en önemli nedeni Türk Konutu oluşturulurken esas alınan noktanın fonksiyon olması gereksiz hiçbir öğenin kullanılmaması, estetiğin, daha çok fonksiyondan çıkmasıdır (Bektaş, 2001, s: 47-52).

Bu anlamda ele alındığında bu çalışmada Kula dokusundaki konutların korunabilmesi ve geleceğe aktarılabilmesi amacıyla bir öneri proje hazırlanmıştır. Bu kapsamda Kula geleneksel dokusunun insanlara tanıtılabilmesi amacıyla önerilecek projenin ana teması Kula içindeki insanlara alternatif güzergahlar önerirken, bu gezide hem geleneksel Kula evlerini tanımalarını sağlamak, hem de bu evlerin oluşumunun en önemli nedenlerinden birisi olan geleneksel Kula yaşamını yerinde görmelerini sağlamaktır. Bu amaçla geleneksel dokunun başlangıç noktası olan eski Hamam yapısının bulunduğu çarşı sonundaki meydandan başlayan gezi üst meydana ulaştığında bu meydandaki üç önemli yapı ile beraber hem soluklanırken hem de Kula hakkında genel brifinglerin alınacağı bir alana dönüşecektir.

Bu proje hem Kula'nın tanınmasını sağlarken aynı zamanda geleneksel halı dokumacılığının ve kaybolmaya yüz tutmuş geleneklerin devamının aktarılması da amaçlanmıştır.

Bu bağlamda geleneksel mimari ve geleneksel yaşamı aynı anda başarı ile koruyan ve 1985 yılında Unicef Dünya Mirası Listesine girmeyi başararak günümüzde binlerce turisti ve bilim adamını kendine çeken Fas'ın "Fez" kenti dünyadan iyi bir örnektir. Fez Kenti ağırlıklı olarak 17. yüzyıl konutlarından oluşan ve nüfus bakımından tamamı Müslüman olan bir yerleşimdir. Yani geleneksel Türk konutunda olduğu gibi mahremiyet ve içe dönük konut kavramı bu şehir için de geçerlidir. Bu şehrin korunmasındaki en büyük pay korumaya yürekten inanan Fez halkınıdır. Burada 21. yüzyılın tüm gereklerini evlerinde ve şehrin surlar dışında kalan modern kesiminde sağlarken geleneksel dokunun olduğu kısımlarda geleneksel kostümleri, geleneksel el işleri ve geleneksel yaşamına dönmektedir. Burada yürüyerek gezilebilen alanların arasında soluklanma amacına dönüşen meydancıklar ve bu meydancıklara açılan bir takım özel konutlar ve alışveriş yerleri halkın soluklanması ile beraber konutlar hakkında detaylı bilgi de alabildikleri yaşayan açık hava müzelerine dönüşmektedir. Kentteki insanların bu duyarlılığı ve inançları ile proje daha uzun yıllar da devam edecek ve korunacaktır.

Resim 6.1. Fez Genel Görünümü, 1999

Resim 6.2. Fez'de Sokak, 1999

Resim 6.3. Fez'de Meydan, 1999

Resim 6.4. Fez'de Bir meydan, 1999

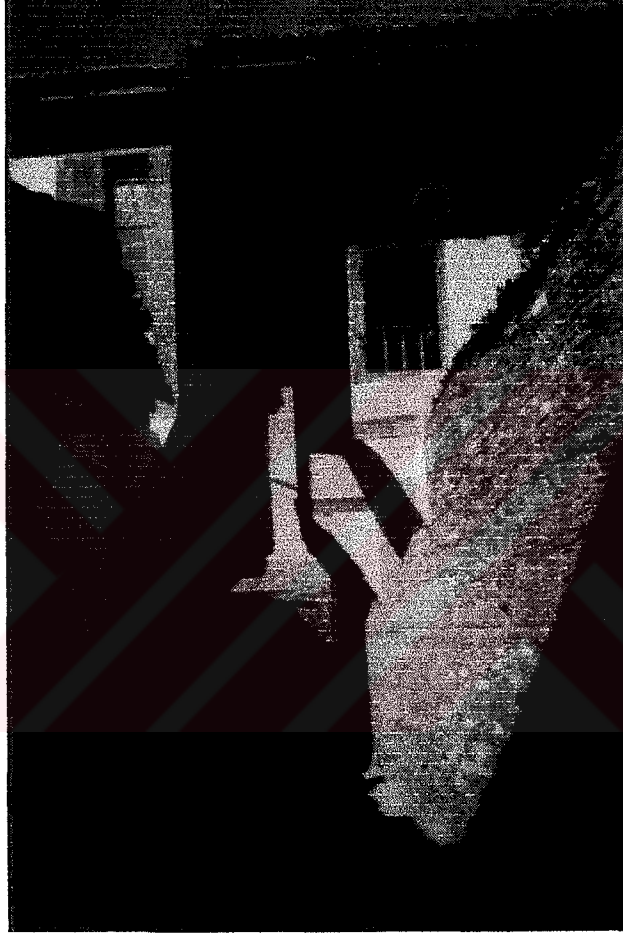
6.2. Meydanın Tanımı ve Rölöve Projeleri

Kula'da İzmir – Ankara otoyolunun güneyindeki eski dokuda; 40, 48 ve 47 sokakların kesiştiği noktada bulunan bir üçgen şeklindeki üst meydan, yaklaşık 400 m2 alana sahiptir. Meydana kuzey, güney ve batıdan olmak üzere üç farklı noktadan ulaşılmaktadır.

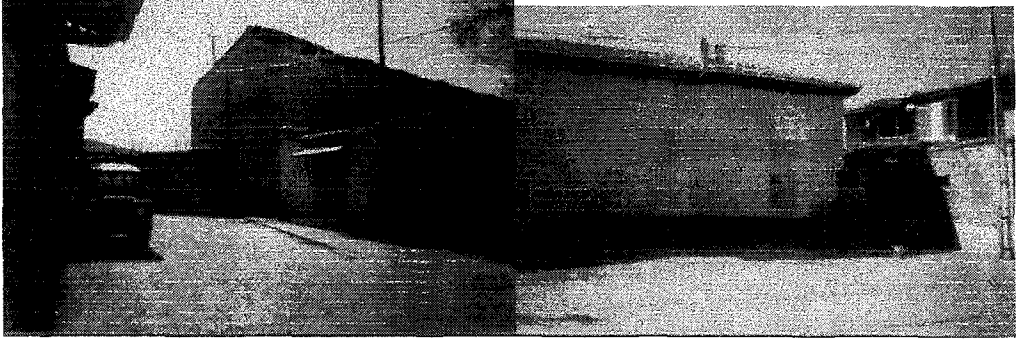
Şekil 6.1. Üst meydan Vaziyet Planı (Kula Belediyesi, 1997)

Meydanın doğu cephesinde eski hapishane binasının giriş kapısının bulunduğu yığma taş dokusunda bahçe duvarı ve kaçıklar evinin girişinin bulunduğu bahçe duvarı bulunmaktadır. Kaçıklar evi ve Hüseyin Evren evi arasından 40 sokaktan meydana giriş geleneksel Türk sokağı ve geleneksel Türk konutu için kayda değer derecede karakteristiktir. Bu iki evin saçakları birbirinin üzerine binerek 40 sokağın bu bölümünü adeta yarı açık mekana dönüştürmüşlerdir.

Resim 6.5. Kaçıklar Evi, st Meydan Kuzey Girişi, 2000

Meydanın kuzeyinde bir dönem yıkık kilisenin papazına ait olan papaz evinin cephesi bulunmaktadır. Bu cephede papaz evinin zemin katındaki ikinci konutun girişi ve papaz evini bahçeye açılan giriş kapısı bulunmaktadır. Kapının hemen yanından yıkık kilisenin arazi sınırı başlamaktadır.

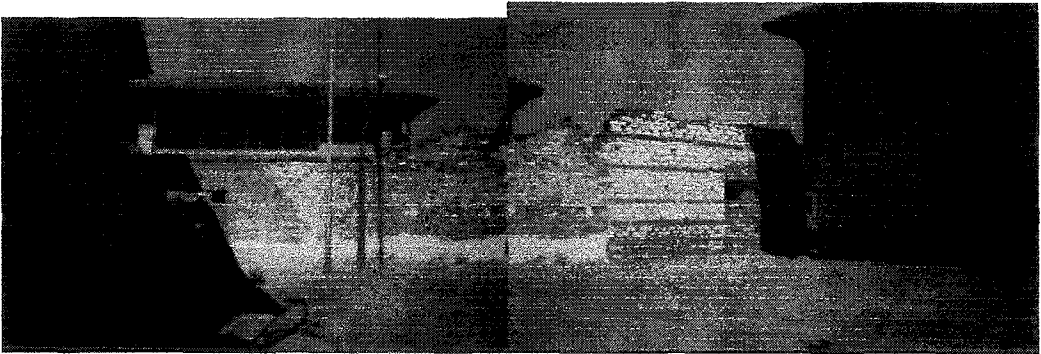

Resim 6.6. Papaz evi ve kilise, 2000

Meydanın güney sınırında eski kadınlar hapishanesinin sonradan örülmüş tamamen sağır olan yığma taş duvarı bulunmaktadır. Meydanın iki cephesi boyunca görülen üç yapının farklı örgü sistemiyle inşa edilmiş taş duvarları mekanda hoş bir atmosfer oluşturmuştur.

Resim 6.7. Kadınlar Hapishanesi, 2000

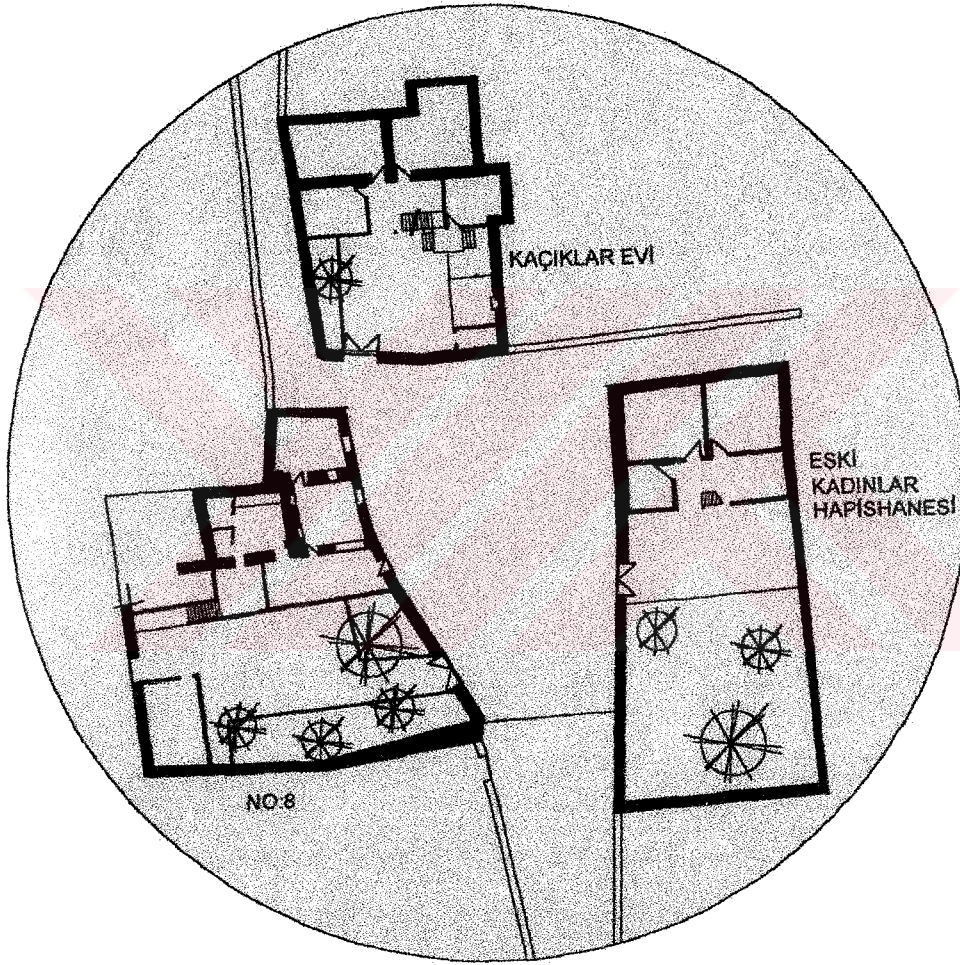

Resim 6.8. Kaçıklar Evi ve Eski Hapishane Duvarı, 2000

Meydanın zemin döşemesi geçmişte granit arnavut kaldırımı iken günümüzde üzerine asfalt ve beton dökülmek suretiyle kapatılmıştır. Kaçıklar evi ve eski

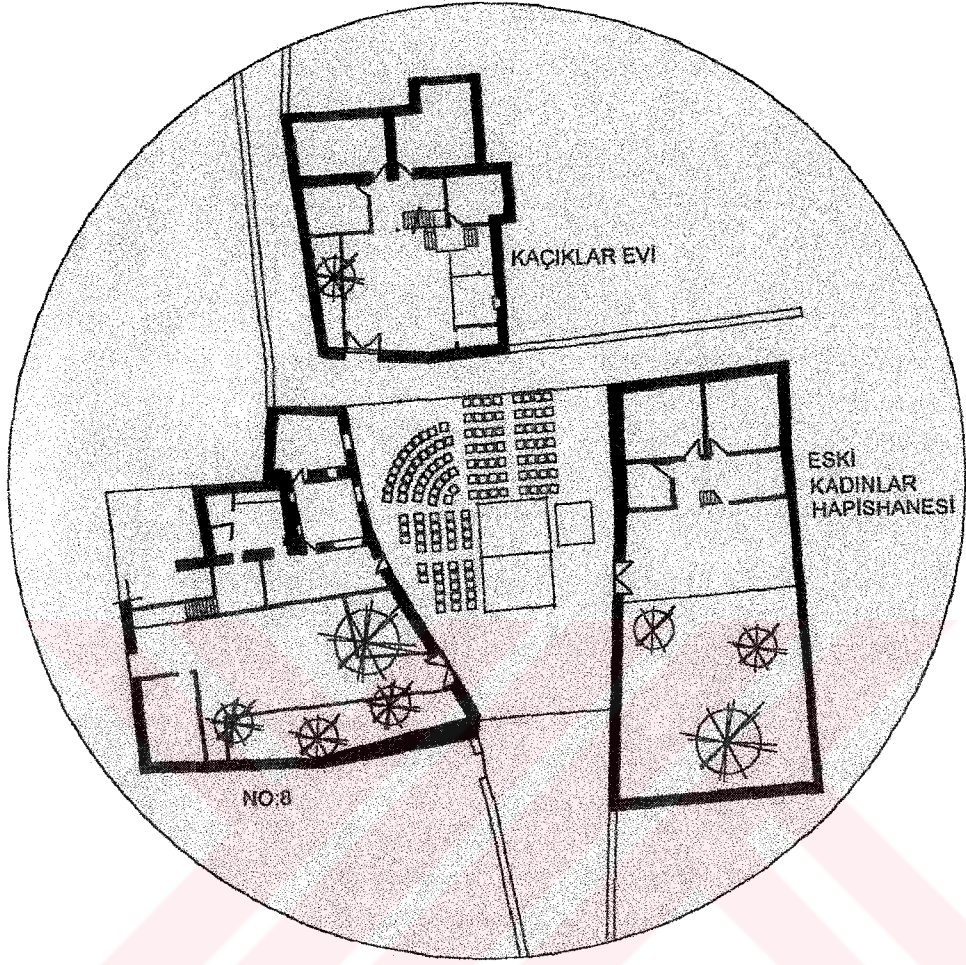
hapishane arasında ve meydanın batı girişi boyunca uzanan elektrik direkleri ve kabloları mevcuttur.

6.3. Meydanın Kullanımı Hakkında Öneriler

Şekil 6.2. Üst Meydan

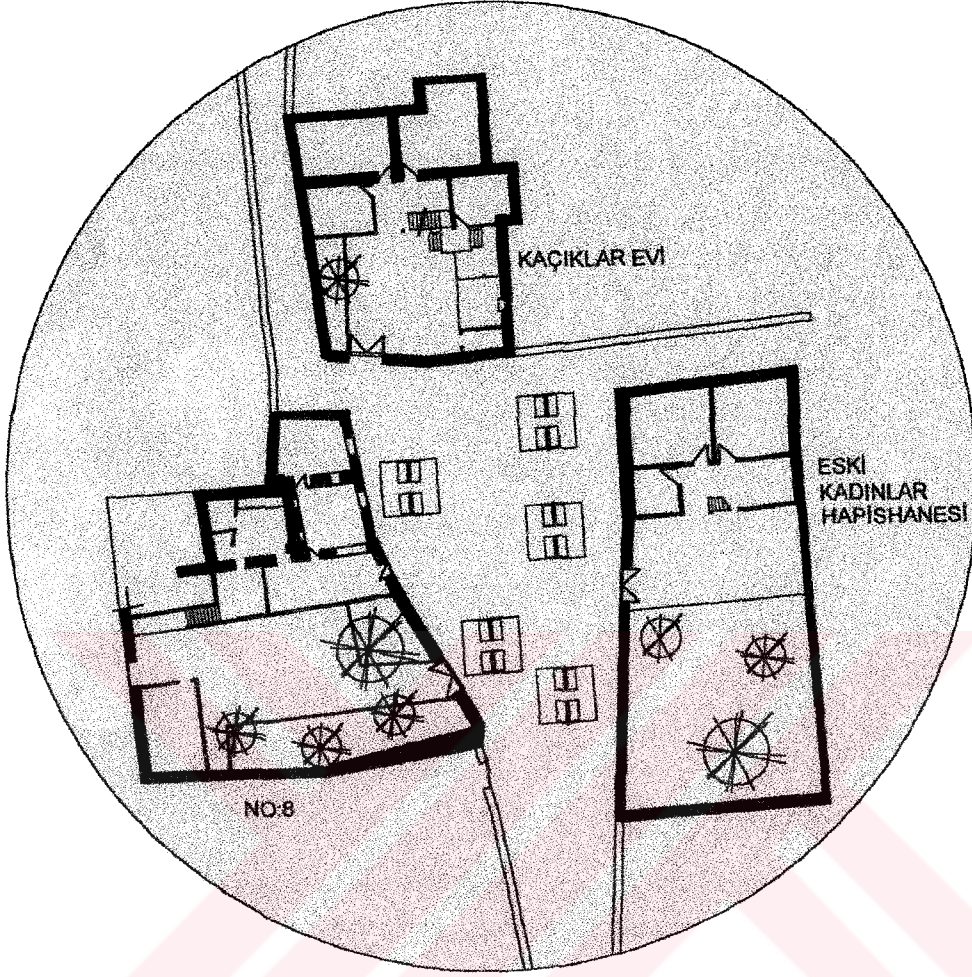
6.3.1. Düğün ve Gösteri Kullanımı

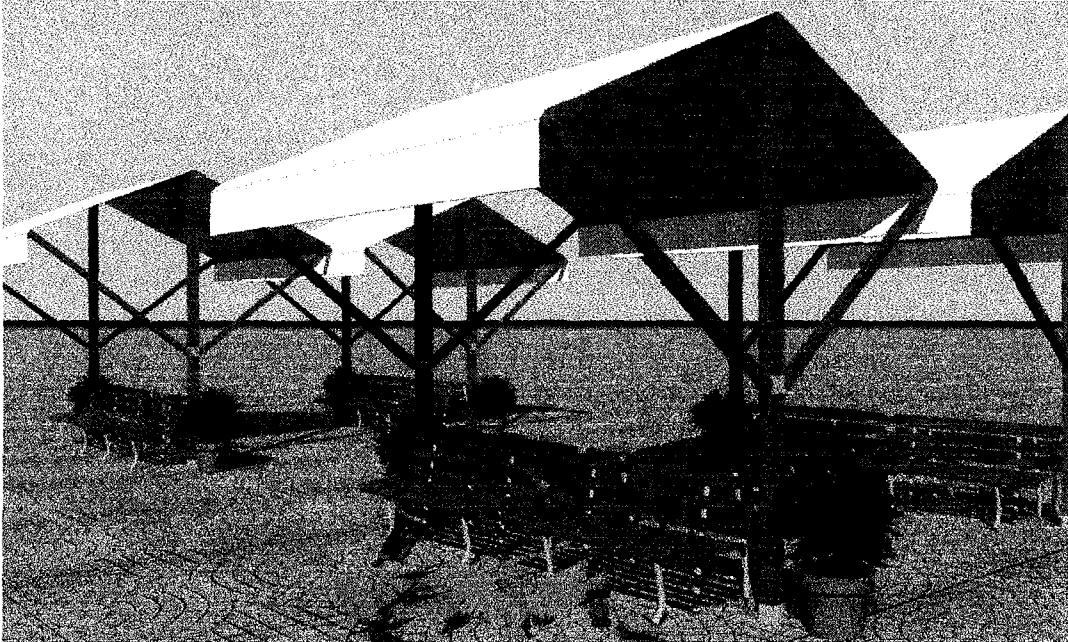
Şekil 6.3. Üst Meydan Düğün Gösteri Kullanımı

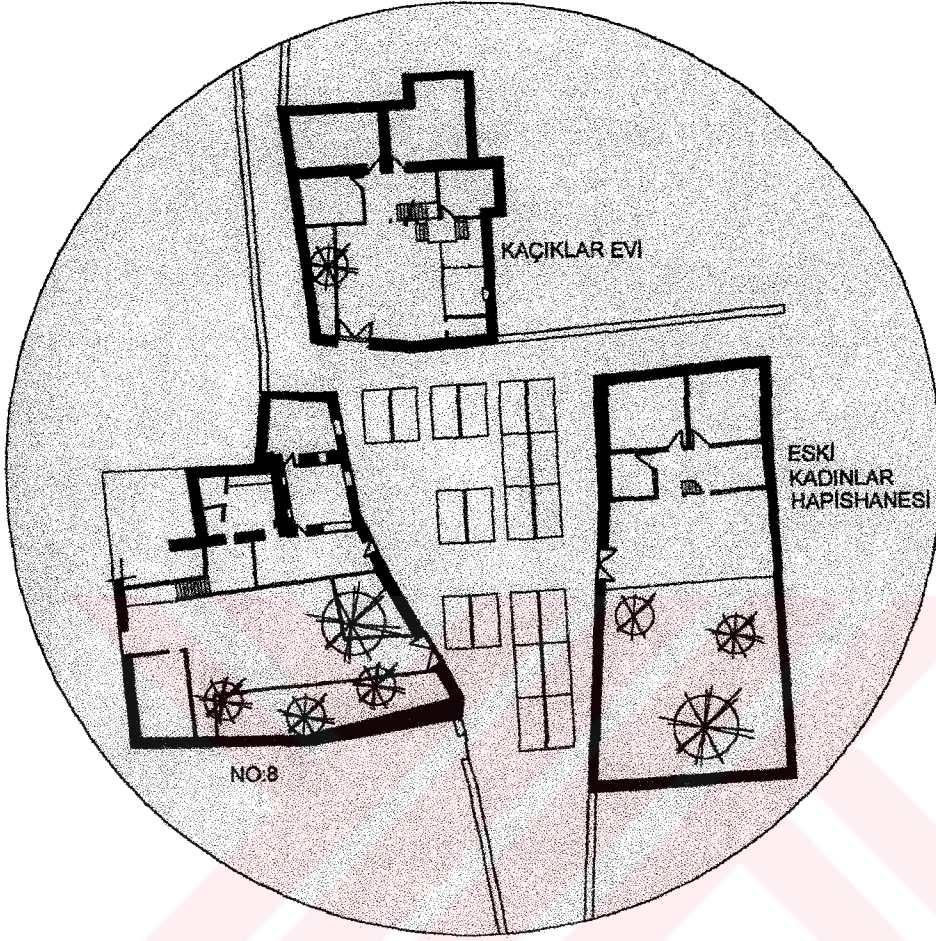
6.3.2. Oturma Dinlenme Olarak Kullanımı

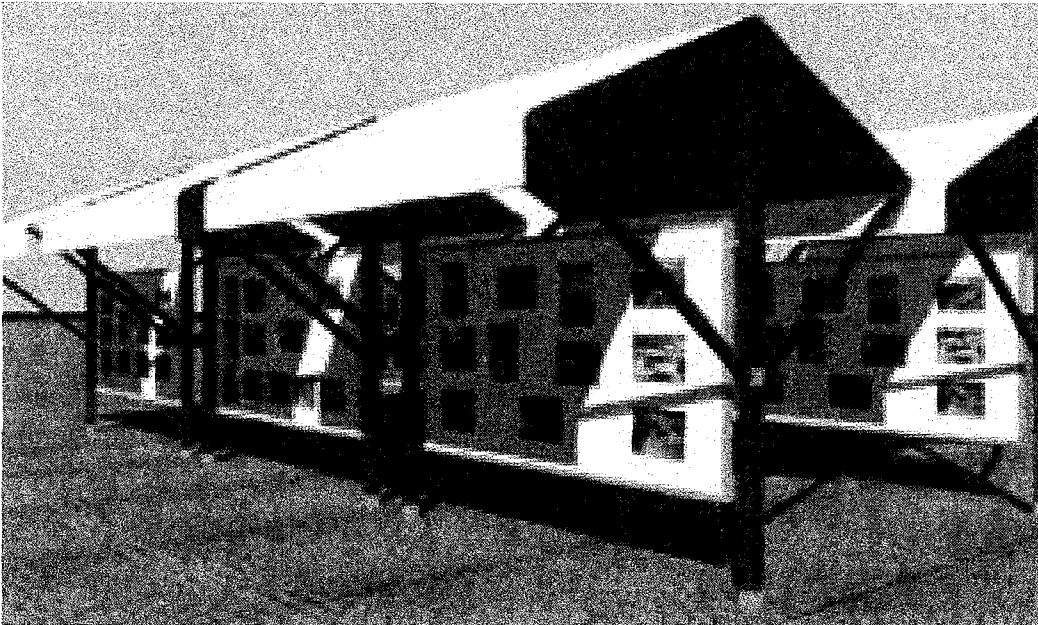
Şekil 6.4. Üst Meydan Oturma Dinlenme Olarak Kullanımı

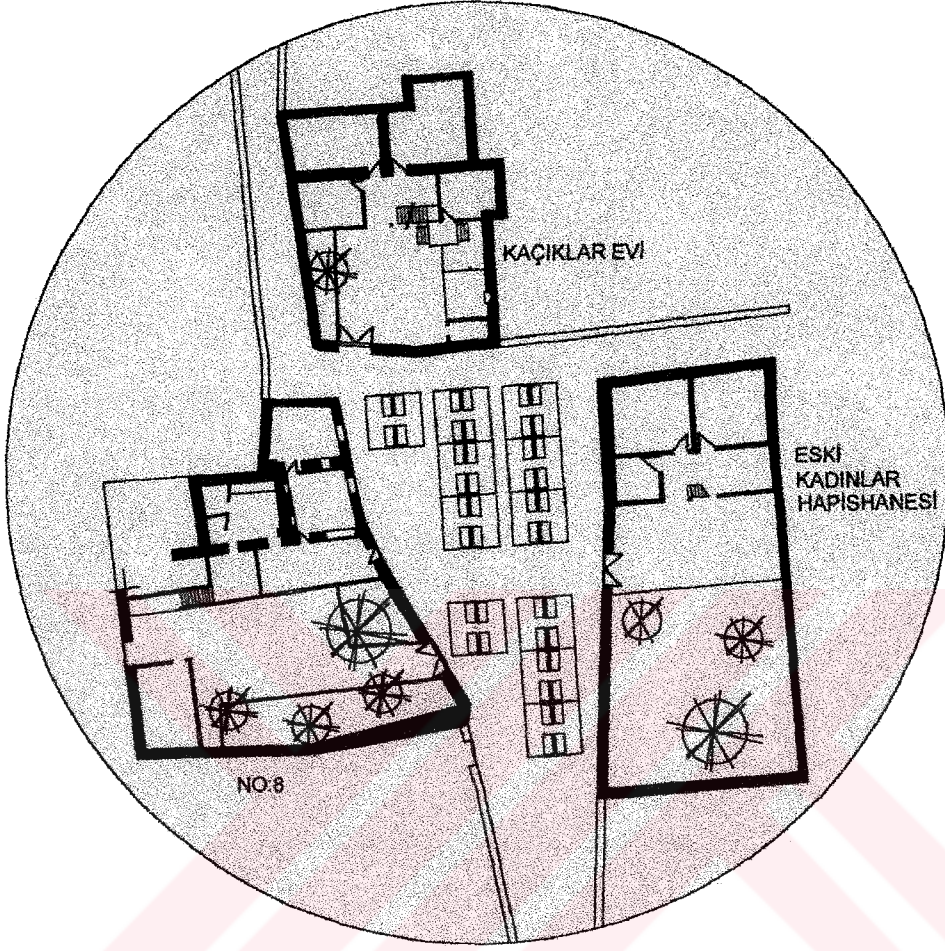
6.3.3. Sergi Kullanımı

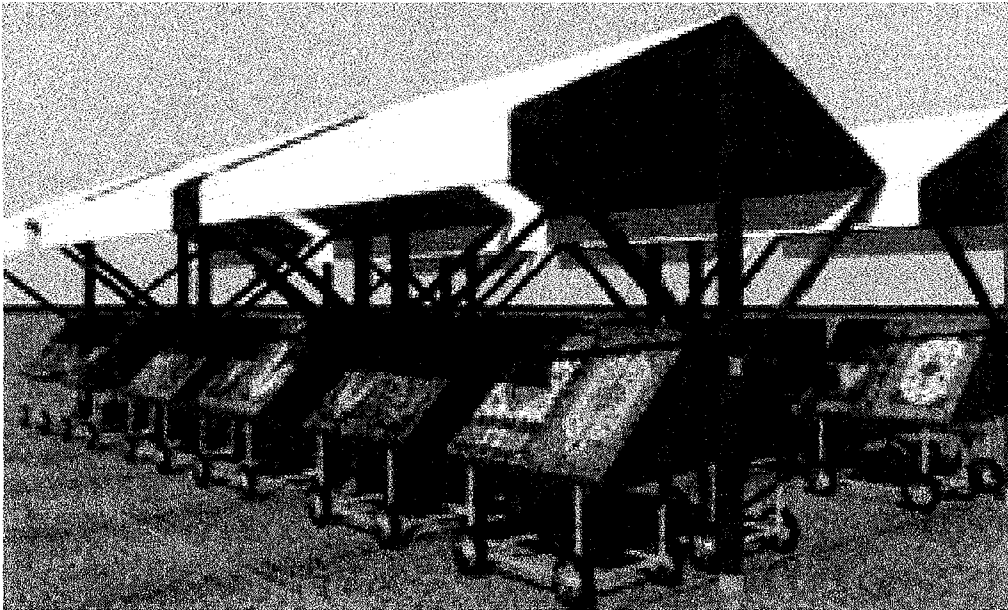
Şekil 6.5. Üst Meydan Sergi Kullanımı

6.3.4. Pazar ve Satış Kullanımı

Şekil 6.6. Üst Meydan Pazar ve Satış Kullanımı

7. BÖLÜM

SONUÇ

Geleneksel Türk Konut Mimarisinin en önemli unsuru sofalardır. Sofalar Ege Bölgesi gibi diğer bölgelere nazaran daha ılıman bir iklime sahip yerleşimlerde daha da önem kazanmıştır. Restorasyonun ülkemizdeki en büyük isimleri Geleneksel Türk Konutunu sınıflandırırken “sofa” kavramından yararlanmışlardır. Başka hiçbir kültürde bulunmayan sofa kendine has yapısı içerisinde dahi mekansal zenginlik barındırmaktadır. Kendi içerisindeki farklı kotlardaki oturma düzenleri olan seki, ayazlık ve köşk gibi mekanlar; odalar arasında farklı bir solukluk olan eyvanlar bunun göstergesidir. Sofanın bağlantı kurduğu özel mekan – genel mekan arasındaki kapı vazifesinin yanında gayet kalabalık geleneksel Türk ailesinin ortak toplanma ve ışık mekanı olmasıyla da açık mekanlara işlevsel açıdan daha yakın olmuştur. Bu bağlamda ele alındığında geleneksel Türk Konutunun önemli noktaları olarak açık ve yarı açık mekanları beraber incelenebilir.

Bu anlamda Kula ve Kütahya örnekleri üzerinde incelenen açık ve yarı açık mekanlarda oluşan farklılaşmalar üç farklı etkenden dolayı ortaya çıkmıştır. Bu etkenler sosyal yaşamın, coğrafi etkilerin getirdiği farklılaşmalar ve kullanıcıların istekleri sonucu ortaya çıkan farklılaşmalardır ki tez çalışmasında bu biçimsel farklılaşmalar olarak değerlendirilmiştir. Bu farklılaşmalar her iki yerleşim içerisinde örneklenen yedi tekil konut ile beraber üç farklı doku üzerinde yapılan çalışmalar ile de desteklenmiştir. Avrupa Parlamentosu tarafından ödül de alan Kütahya İl Kültür Müdürlüğü’nün KEY “Kütahya Evlerini Yaşatma Projesi” çerçevesinde değerlendirilen Germiyan Sokağı ve Ahierbesan Sokağı, Kula’nın en güzel dokularından birisi olan Yörük Hasanların Halil Ağa Sokağı incelenen

dokulardır. Bu dokular ile beraber seçilen konut örnekleri her iki yerleşim hakkında genel bilgiler değerlendirilmektedir.

Bu değerlendirme sonucunda geleneksel Ege konutlarında önemi bir kez daha vurgulanan bu mekanlar Kula dokusu içerisindeki üst meydana yapılacak çalışmaya kaynak oluşturmaktadır.

Gerek bilim adamlarının, gerekse de turistlerin ilgisini çekebilecek denli karakteristik bu mekanlar maalesef olumsuz dış etkilere daha savunmasız olduğundan bu mekanlar yapıda ilk bozulan veya bozulmaya açık mekanlardır. Geleneksel yaşamdaki İslamî esasları da dikkate aldığımızda mahremiyet kavramının önemli olduğu ve kişiye özel mekanlar olan odaların geleneksel yaşamlarının insanlara aktarımı oldukça zor ve zahmetlidir. Mahremiyetin odaya göre nispeten daha az olduğu sofalar ve mahremiyetin hemen hemen çok az olduğu bahçeler insanlara geleneksel yaşamı da içine alarak çok rahat sergilenebilir mekanlardır.

Yapılacak olan koruma projelerinde öncelikli olarak geleneksel yaşamın “ çağdaş yaşam şartlarına uyarak” konut içinde yaşatılması gerekmektedir. Bu yaşamların gelecek nesillere aktarımının en kolay ve hızlı yollarından olan turizm ile de öncelikli olarak açık mekanlar anlamında sokak ve avlular, yarı açık mekan anlamında da hayat ve sofaların önemi ortaya çıkmaktadır.

Bu yerleşimlerdeki koruma biçimi müze evden ziyade yaşayan mekanlar yaratılması ile mümkün olacaktır. İçinde insan yaşayan konutlar zaten kendi kendine korunduğu gibi gelecek nesillere aktarılması da sağlanabilecektir. Maalesef ki günümüz ekonomik koşullarında 17. – 18. yüzyıldan kalma bir yapının korunması oldukça külfetli olmaktadır. Bu tarzda konut yerleşimlerinin korunması için sadece devletten yardım beklemek de yanlış bir yol olacaktır. Bu tipte yerleşimlerde ekonomik koşullar bağlamında yapılması gereken en önemli nokta turizm olmalıdır. Bu amaçla bu dokuların tanıtımlarının yapılması gerek bilimsel gerekse sosyal açıdan çok önemli bir noktadır.

Kula üst meydan projesi yöredeki turizm faaliyetlerine önemli bir katkı olmasının yanında şu anda oturdukları mekanın dahi korunmasında maddi güçlük çeken halka bir destek olurken burayı gezen ve inceleyen insanlara da geleneksel Türk konut mimarisini aktaran birer kitap olacaktır.

KAYNAKÇA

AKIN, G., (1985), Güney Doğu Anadolu Evlerinde Anlam, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

AKSOY, E., (1963), Orta Mekan: Türk Sivil Mimarisinde Kuruluş Prensipleri, Mimarlık ve Sanat, İstanbul

ALSAC, Ü., (1993), Türk Kent Düzenlemesi ve Konut Mimarlığı, İletişim Yayınları

ARAN, K., (2000), Barnaktan Öte, Ofset Yapımevi, İstanbul

AREL, A., (1982), Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İzmir

ARMAĞAN, M., (1992), Gelenek, İz Yayıncılık, İstanbul

BEKTAŞ, C., (2001), Halk Yapı Sanatı, Literatür Yayıncılık, İstanbul

DENER, A., (1994), Sosyal ve Mekansal Değişimin Etkileşimi, Cumhuriyet Sonrası İstanbul, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

DİEZ, A., (1936), Stylistic Analysis of Islamic Art, Art Islamica III , London, England

DUBEN, A., (1991), Istanbul Housholds Marriage, Family and Fertility 1880-1940, New York Cambridge University Press.

ELDEM, S. H., (1968), Türk Evi Osmanlı Dönemi, Taç Vakfı, İstanbul

ESER, L., (1954), Kütahya Evleri, Pulhan Matbaası, İstanbul

ERUZUN, C., (1989), Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, Mimarlık 68, 89/4

GOŞ, Prof. Dr. S., (1976), İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler, Brucchardt Titus (Art of Islamic), Londra

GÜNAY, R., (1981), Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu, Kültür Bakanlığı Yayınları, No:456

İNCE, Y., (1975), Kentlerin tarihsel Dokusunun Korunmasında Yerel Örgütlerin Kurulması ve Bölgesel Eğitim Birimlerinin Oluşturulması, M.T.R.E. Bülteni, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul

KOŞAR, S., (2002), Kütahya Taşınmaz Kültür Varlığı Koruma Çalışmaları, Kütahya Evlerini Yaşatma Projesi, Germiyan Sokak restorasyonu, Kütahya İl Valilik Matbaası, Kütahya

KUBAN, D., (1995), Türk Hayatı Evi, Eren Yayıncılık, İstanbul

KÜÇÜKERMEN, Ö., (1985), Kendi Mekanının Arayışı İçindeki Türk Evi, Turing Otomobil Kurumu, İstanbul

KÜTÜKOĞLU, M., (1983), 1640 Tarihli Narh Defterleri, İstanbul

LE CORBUSIER, (1993), Mimarlık Öğrencileri ile Söyleşi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul

NAZLI, İ., (1986), Bir Zamanlar Kütahya, Üniversite Kitabevi, Kütahya

ORTAYLI, İ., (1984), Türkiye’de Ailenin Değişimi Toplumbilimsel İncelemeler, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Ankara

ÖZEK, A., Prof. Dr., (1995) Mesken Mimarimiz, Ensar Neşriyat, İstanbul

PHILIPS E.D., (1969) The Mongols, London, Doğan Kuban, Türk Hayatlı Evi, 1995

SAKAOĞLU N., (1978), Divriği’de Ev Mimarisi, Kültür Bakanlığı, No:24, İstanbul

SEZGİN, H., (1983), Geleneksel Türk Evinde Cephe, Yapı, 47

ŞENER, H., (1977), Geleneksel Konutların Onarım Yenileme Çalışmalarına İhtiyaçsal Değerlendirme Yolu ile Bir Yaklaşım, Doktora Tezi, İstanbul teknik Üniversitesi, İstanbul

TOSUN, Y., (1968), Milli Mimarimizde Kula Evleri, Ticaret Matbaacılık, İzmir

TOSUN, Y., (1983), 17-19. Yüzyıllarda Batı Anadolu’da Osmanlı – Türk Şehir Dokuları Oluşturan Evler ve Korunmaları, Ticaret Matbaacılık, İzmir

TURGUT, H., (1997), Geleneksel Malatya Evleri: Kültür ve Mekan, Yapı, 186